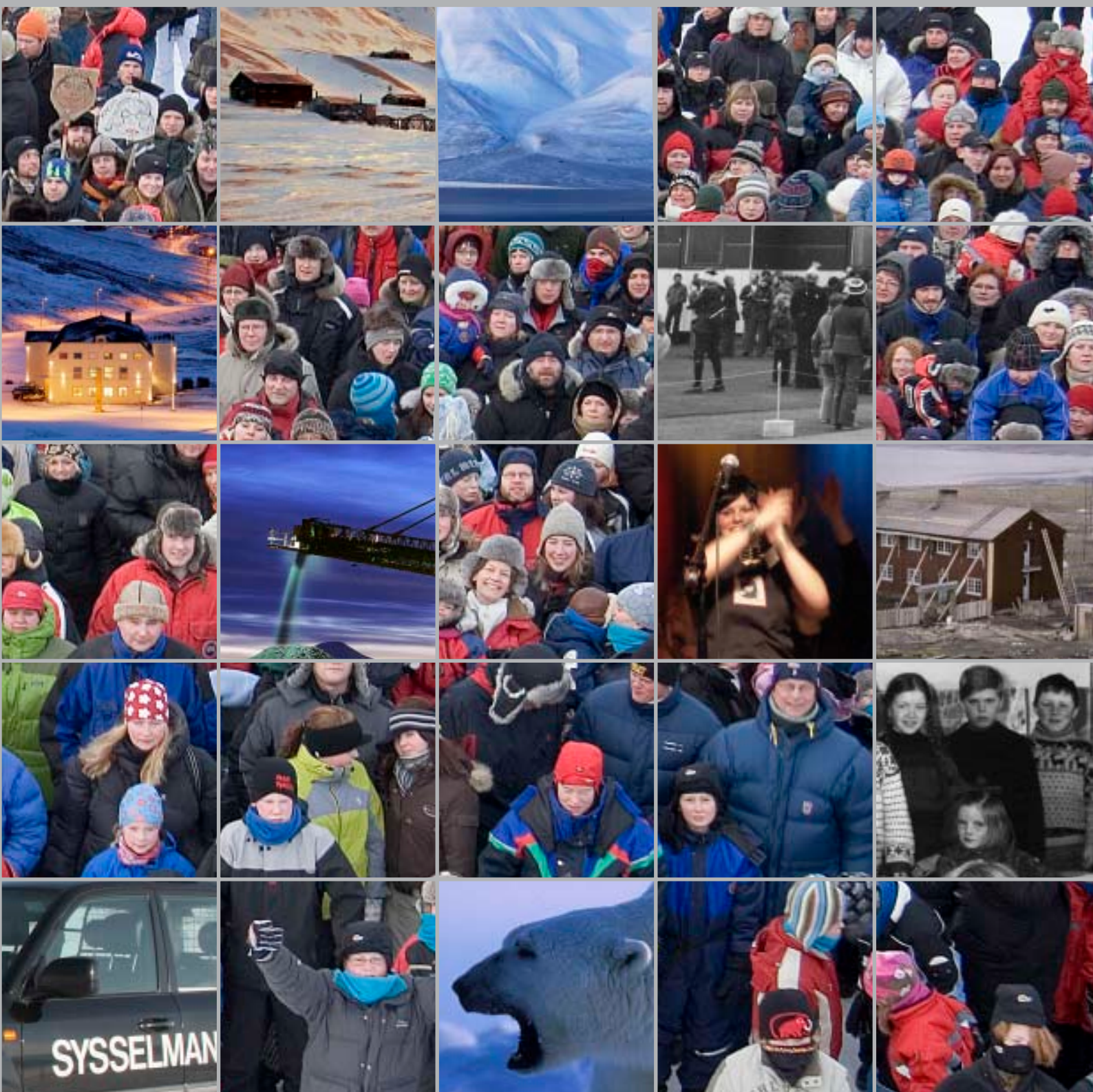

GRUVEBYEN GJENNOM HUNDRE ÅR

100
1906 - 2006
Longyearbyen

Longyearbyen - unikt, trygt og skapende

Foto: Birger Amundsen

Jubileumsfeiringen

Årlig publiseres artikler og bøker som gir oss innsikt i øyas og byens mangfoldige historie. Stoffet fenger og har sin store leserkrets blant en lokalhistorisk interessert befolkning. Derfor er det ekstra underlig at det først var i fjor at noen begynte å fundere på datoen for Longyearbyens tilblivelse. Hundreårsmarkeringen Norge 2005 gjorde nok sitt til at interessen for en historisk dato også ble vekket hos oss. Ut av den historiske tåka steg i hvert fall 10. juni 1906. Det var, som Per Kyrre Reymert skriver annet sted i magasinet, dagen da byetableringen startet. Da ankom de første helårshusene og seinere under overvintringen ble arbeidet med kaia startet. Nå er datoen utvilsomt i ferd med å feste seg som byens "nasjonaldag". Selv tror jeg dette blir en årvisst markering. 14. august 1925, dagen da justisminister Paal Berg for første gang kunne heise det norske flagget, har liksom aldri festet seg i folks bevissthet. Kanskje har det å gjøre med at det fortsatt er ferietid, og dagliglivet liksom ikke er kommet helt i gang igjen etter sommeren. 10. juni, derimot, egner seg jo aldeles ypperlig som festdag. Vintersesongen er slutt, og sommerferien står akkurat for døra. Jeg er helt sikker på at store og små gjerne tar en fest før de entrer "evakueringsflyet" noen dager seinere. 10. juni har alle muligheter til å bli dagen da byen vi er glad i, feires.

Politiske mandat er jo ikke alltid den mest spennende lesning, men spennende kommer

i hvert fall jubileumsåret til å bli dersom vi greier å leve opp til Longyearbyen lokalstyres ønske: Markering av Longyearbyens hundreårsjubileum skal profilere Longyearbyens identitet, og de mennesker som lever her. Det legges vekt på både fortid, samtid og fremtid.

Hvert år framover er dette et egnet mål å strekke seg etter for dem som vil lage fest for byen. Lykkes vi med årets store feiring, legger det kanskje en god mal for framtida.

De store festlighetene i hundreårsfeiringen foregår 26. og 27. april og 10. juni. I april åpnes den framtidsrettede Forskningsparken, og byens jubileum markeres blant annet med et stort utendørsarrangement. Kongeparet deltar på festen i disse to dagene. Kong Harald og Dronning Sonja skulle vi gjerne hatt besøk av også i juni, men selv på Svalbard kan vi ikke regne med så hyppige kongebesøk. Både i april og juni er landets politiske myndigheter representert på høyeste nivå. Hundreårsdagen i juni skal bli verdt å huske for dem som er til stede, og vi skal sørge for at alle aldersgrupper får noe å glede seg over denne dagen. Filatelistene får sine godbiter dagen før. 9. juni gir nemlig Posten ut frimerker med motiv fra Longyearbyen. Omtrent samtidig legger Nordpolet ut jubileumsvin for salg. I skrivende stund har vi i samarbeid med Solfestuka, allerede hatt utstillingsåpninger og konsert, fyrverkeri og fotografering av byens befolkning. I byens

butikker selges spennende jubileumsprodukter som vi håper mange sikrer seg som et minne. Vi skal sørge for at det blir feiring året i gjennom, men hva som venter oss til høsten, er det ennå litt for tidlig å kunngjøre. Magasinet du sitter og leser i dette øyeblikk, håper vi er blitt så leseverdige at du velger å spare på det for framtida.

Å lage et såpass omfattende arrangement som dette, krever store ressurser. Derfor vil vi i arrangementskomiteen takke alle som gjennom forskjellige bidrag har gjort feiringen mulig. Det gjelder hovedaktørene bak arrangementet, de mange økonomiske støttespillerne og ikke minst medarbeiderne i 12 forskjellige delprosjekter som omfatter alt fra rydding til frimerkeutgivelser. Masse moralsk støtte har vi også fått. Slik støtte trengs fordi et jubileum av dette slag kan løses på uttallige måter, og alle kan være like riktige. Men de vanskelige valgene må nå engang tas, og da har det vært godt å ha solide støttespillere i ryggen.

Arrangementskomiteen ønsker hele Longyearbyens befolkning et godt jubileumsår!

Mer informasjon om feiringen finner du på www.longyear.no.

Arrangementskomiteen
Alf Seltveit, leder

Den 10. juni 1906 la stålskipet "Primo" til i Adventfjorden. Om bord var ca 50 mann og materialer til de første helårsboligene i det som skulle få navnet Longyearbyen. Boligene ble oppført, og samme høst startet den første overvintringen. Dette er bakgrunnen for at 1906 regnes som året da Longyearbyen ble grunnlagt.

6

Man skal ikke gjøre store stuntet i Longyearbyen før man får et kallenavn – som Boknabaias, Blåsar, Bomba, Moskus, GC, Kreúf, 72 (Toogsøtti) Hansen, Kommer og går, Hamarøy, Dobbelt Jakob, Kvitungen, Reven, Darris, Suppa te hit, Halv-meteren, Skutt i ryggen, Vimsen etc etc. Slik er det også med steder.

18

Ingvald Johansen har alltid vært glad i penger, men det var ikke bare derfor han hadde store bunker av Svalbardsedler liggende i to hvelv hjemme på hybelen i Longyearbyen. – Det var mye å lettere å diskutere med folk når man satt med en seddel i handa. Da slapp man diskusjoner om hvordan de så ut, eller hvem som hadde signert de forskjellige sedlene. Satt du med seddelen i handa, kunne ingen protestere.

36

Store Norske Spitsbergen Kulkompani og gruvedriften har hatt hovedrollen i Longyearbyens historie. – Nå gjentar historien seg, skriver journalist og forfatter Arne O. Holm i denne artikkelen om et ganske ualminnelig gruveselskap.

44

Ansvarlig utgiver:

Longyearbyen lokalstyre, Postboks 350, 9171 Longyearbyen

Arrangementskomité:

Alf Seltveit (leder) · Roger Zahl Ødegård (nestleder) · Per Kyrre Reymert · Viva Mørk Kvello
Helen Flå · Terje Carlsen · Svein Larsen · Tove Eliassen

Styringskomité:

Bjørn Fjukstad (leder) Leder, Longyearbyen lokalstyre · Per Sefland Sysselmann, Sysselmannen på Svalbard
Lasse Lønnum Direktør, Universitetscenteret på Svalbard AS
Robert Hermansen Adm. direktør, Store Norske Grubekompani AS
Anne Ellingsen Skolesjef/rektor, Longyearbyen skole · Trond Øverås Leder, Svalbard Reiselivsråd
Sigmund Engdahl Administrasjonssjef, Longyearbyen lokalstyre

Redaksjon:

Mikkel Aanderaa · Synnøve Haga · Hanne Osdal

Annonser:

Elise Hannaas · Sissel Helen Hultgren · Siv Gunhild Grøneng

Grafisk produksjon/trykk:

Lundblad Media AS, Tromsø

Opplag:

20.000

Innhold

Longyearbyen, 100 år mot alle odds	4
En livskraftig hundreåring.....	5
Hvordan Longyearbyen ble til	6
Kunstverk til glede og inspirasjon.....	8
En dag i barnehagen anno 2006	9
Ung i Longyearbyen	10
Fra brakkeliv til moderne utkantskole	12
Fra company town til folkestyre	14
Lokale stedsnavn.....	18
Ut av isolasjonen	21
Lov og orden i Longyearbyen	25
Svalbard Turn.....	30
Tidsakse.....	34
Seddelkongen fra gruva	36
Turisme i Longyearbyen	38
Kulturliv i Longyearbyen	42
Et ganske ualminnelig gruveselskap.....	44
Et ektefødt barn av anarkismen	52
Radarkontroll av nordlyset	53
Forskning og høyere utdanning i Longyearbyen ..	54
Standhaftig avisdrift på 78 ° nord	59
Norges nye utstillingsvindu på Svalbard.....	62
Kirken på Svalbard	64
Klar, ferdig, film!.....	66

Foto: Birger Amundsen

Longyearbyen, 100 år mot alle odds

Den lille husklyngen under utbygging mellom Skjæringa og fjellheisen opp til Gruve 1 "Amerikanergruva" ble i 1906 døpt Longyear City. Fremtidsoptimismen fornektet seg ikke! Og man kunne jo ikke være snauere enn naboen på andre siden av fjorden, Spitzbergen Coal & Trading Co, som døpte "byen" de grunnla i 1904 Advent City. Dette var ikke et samfunn i dagens betydning, men først og fremst en arbeidsplass, selv om den isolerte beliggenheten og etter hvert antallet mennesker førte til at en del oppgaver som forbindes med bysamfunn måtte løses på stedet.

I perioden med voldsom industriell ekspansjon, fra første halvdel av 1800 og frem til andre halvdel av 1900, vokste slike samfunn opp overalt i det som den gang var verdens utkanter. De fleste på Svalbard er blitt kulturminner.

Presset på det gamle systemet økte dramatisk ved åpningen av flyplassen. Longyearbyen ble plutselig tilgjengelig for hvem som helst som kunne kjøpe seg en flybillett. Og det var mange som kunne tenke seg å gjøre det. De første som kom var ekstremturistene som gjerne vil reise til steder uten turister. For slike reisende er ikke meldingen om at det ikke er mat å få kjøpt, eller mangelen på hotell noe som virker avskrekkende, snarere tvert i mot! Jeg har en liten mistanke om at denne typen reisende gjerne kunne tenke seg å beholde det slik for å slippe problemet med turister.

Men det var andre, både i den lokale befolkningen og reiselivsnæringen, som kunne tenke seg både forretninger og hoteller. Til og med Miljøverndepartementet kunne godt tenke seg turisme, men helst uten turister må vite. Erkjennelsen av at gruvedriften ikke kunne bære samfunnet alene var i ferd med å si inn. Stortinget innførte privat næringsliv og privat eiendomsrett i Longyearbyen, med intensjoner om at samfunnet skulle normaliseres og utviklingen føre til mangfold å gi samfunnet flere bein å stå på.

Longyearbyen lokalstyre opprettes

Perioden med diskusjoner, endeløse utredninger og argumentering var over. Det er ingen tvil om at dette var en politisk avgjørelse. Spørsmålet ble reist av Stortingets representanter. Statsråd Odd Einar Dørum skar gjennom og satte sitt preg på konklusjonen. Lokalstyret fikk en ledende rolle det ikke var mulig å lese ut av de innledende arbeider, snarere tvert imot. Det er ingen mangel på utfordringer i fremtiden, men mulighetene er flere enn i 1906. Byen har fått tre bein å stå på: Gruvedrift, forskning og reiseliv.

Longyearbyen er en ekstrem utkant, det er ikke mulig å benytte offentlige tilbud i nabo-kommunen. Dette fører til at alle nødvendige tilbud må finnes her. Satsingen på forskningsparken vil føre til at Longyearbyen blir vert for mer tung forskningsinfrastruktur, samtidig skal reiselivsnæringen utvikles. Arealbehovet blir mye større enn forutsett da arealplanområdet ble opprettet. Behovet for å utvide arealplanområdet vil melde seg med full tyngde hvis det ikke skal bli utrivelig for alle aktører.

Forskning og industri er avhengige av et gjensidig samarbeid for å få til positiv utvikling, fremtiden bør være lys med det nye fokuset på nordområdene. Europa er et område med dels stor underdekning på energi, med anslagsvis 25 % av verdens resterende olje og gassreserver i Arktis bør Longyearbyens fremtid være lys. Svea må knyttes til Longyearbyen på en mer hensiktsmessig måte. Spørsmålet om vei mellom Longyearbyen og Svea krever en snarlig løsning slik at belastningen på familiene kan få et akseptabelt nivå.

Det er all grunn til å ønske en sprek 100-åring lykke til videre!

Bjørn Fjukstad
Leder, Longyearbyen lokalstyre

En livskraftig hundreåring

Målt i antall innbyggere er Longyearbyen en liten bosetting. Sett i lys av nasjonal betydning er bosettingen stor. Det er et livskraftig lokalsamfunn som fyller hundre år.

Longyearbyen, eller Longyear City som den først het, ble grunnlagt av amerikaneren John Munro Longyear i 1906. Da var Svalbard fremdeles et ingenmannsland. I 1925 ble Svalbard formelt innlemmet som en del av Kongeriket Norge. Siden den gang har Longyearbyen vært det viktigste elementet i norsk nærvær på Svalbard.

Longyearbyen har en helt spesiell og spennende historie preget av eventyr, hardt arbeid og storpolitisk spill. Ulike sider ved byens utvikling belyses i dette jubileumsskriftet. Når man tar et historisk tilbakeblikk er det særlig en ting som slår meg: Longyearbyen har gjennomgått mange endringsprosesser som særlig i nyere tid har kommet i rask rekkefølge.

Fra 1906 var kulldriften bærebjelken i dette samfunnet. I dag har Longyearbyen flere bein å stå på, og er et levende bevis på at det er mulig å opprettholde et flerfoldig og livskraftig familiesamfunn på 78 grader nord. Både turisme, forskning og undervisning har utviklet seg mye i senere år. Kulldriften danner likevel etter manges syn fremdeles det mest stabile fundamentet for det familiesamfunnet vi har i dag.

Vi som politiske myndigheter mener familiesamfunnet er den samfunnsformen som best sikrer en positiv samfunnsutvikling i Longyearbyen. Tidene forandrer seg imidlertid. Derfor er det en viktig politisk målsetting å videreutvikle næringsgrunnlaget for Longyearbyen og sikre en fortsatt god og fornuftig samfunnsutvikling.

Et stabilt norsk nærvær på Svalbard har sammen med målsettingen om bevaring av ro og stabilitet på øygruppen vært viktige elementer i norsk svalbardpolitikk. Dette har ligget fast helt siden Norge overtok suvereniteten i 1925. Denne målsettingen har fått nytt politisk innhold ved at Regjeringen Stoltenberg II har utpekt nordområdene som sitt strategiske satsningsområde.

Den kalde krigen er ikke lenger et bakteppe for norsk svalbard- og nordområdepolitikk. I dag er utfordringen å sikre politisk stabilitet og en bærekraftig ramme rundt ønsket om felles ressursutnyttning i deler av nordområdene. Disse utfordringene skal blant annet møtes ved at Norge styrker sin tilstedeværelse i nordområdene, utøver suverenitet på en troverdig måte og opptrer slik at vi fremstår som den beste forvalter av disse områdene. Longyearbyen markerer norsk tilstedeværelse, og bosettingen er med på å muliggjøre gjennomføringen av svalbard- og nordområdepolitikken.

Økt bevissthet om Svalbards unike natur, flora og fauna har resultert i et bredt politisk ønske om å sikre denne juvelen av en øygruppe for fremtidige generasjoner. Målet er å sikre Svalbard som et av de best forvaltede villmarksområder i verden. Samtidig skal Svalbard utvikles til en internasjonal plattform for kunnskap og forskning, blant annet når det gjelder klimaendringer og miljø. Longyearbyen spiller sammen med Ny-Ålesund nøkkelroller i dette arbeidet.

Longyearbyen er et lokalsamfunn som eksisterer i kraft av seg selv. Rammebetingelsene er spesielle sammenliknet med lokalsamfunn ellers i Norge. På tross av ekstremt klima og store avstander har man klart å utvikle et allsidig samfunn av svært høy kvalitet. Fra å være en "Company Town", mer eller mindre eid og drevet av kullselskapet Store Norske, fremstår Longyearbyen i dag som et levende lokalsamfunn. Denne utviklingen har innbyggere og lokalpolitikere i Longyearbyen all grunn til å være stolte av.

Som Svalbardminister føler jeg et spesielt ansvar for at rammebetingelsene for lokalsamfunnet i Longyearbyen er best mulig. Her er det nok av utfordringer, men også mange spennende muligheter!

Gratulerer med dagen, Longyearbyen – og lykke til videre!

Knut Storberget
justisminister

Foto: SNSG bildearkiv

Hvordan Longyearbyen ble til

Den 10. juni 1906 la stålskipet "Primo" til i Adventfjorden. Om bord var ca 50 mann og materialer til de første helårsboligene i det som skulle få navnet Longyearbyen. Boligene ble oppført, og samme høst startet den første overvintringen. Dette er bakgrunnen for at 1906 regnes som året da Longyearbyen ble grunnlagt.

Av Per Kyrre Reymert

I 1901 reiste amerikaneren John M. Longyear på cruise til Svalbard sammen med sin kone Mary og deres fem barn. Longyear var en 51 år gammel forretningsmann fra Michigan som hadde interesser i gruver, jernbaner, skogbruk, tømmerhandel, eiendommer og bankvirksomhet. Han var bereist og belest, kunnskapsrik og kultivert og var engasjert både i politikk og historie. Longyears familie-cruise til Svalbard i 1901 la grunnlaget for etableringen av Longyearbyen.

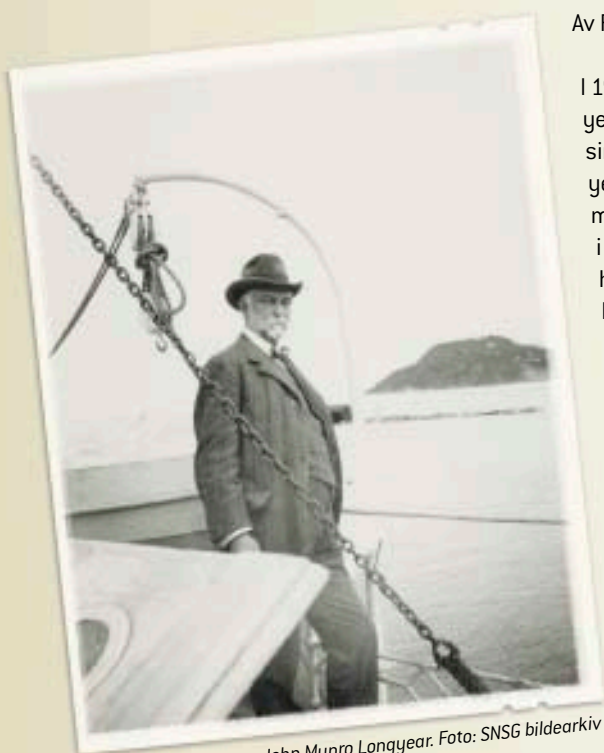
Longyearbyens far var avholdsmann, og trolig tilbrakte han mer tid i cruise-skipets bibliotek enn i baren. Der kunne han skaffe seg kunnskap om Svalbard og snakke med folk om bord, og selv om han var på ferie hadde han nok et våkent øye for

naturressursenes økonomiske muligheter. I Recherchefjorden sør på Spitsbergen fikk han se Chr. Michelsens kullekspedisjon i det som nå heter Calypso-byen, og Longyears interesse var tent.

Til Adventfjorden i 1903

Sommeren 1903 kom han tilbake og besøkte Adventfjorden hvor Longyearbyen ligger. Her samlet han kullprøver fra blant annet selskapet Trondhjem-Spitsbergen Kullkompani sitt innslag i Blomsterdalen og i fjellsiden ovenfor Hotellneset. Kullene ble analysert i USA, og det viste seg at resultatene var svært positive. På bakgrunn av dette etablerte Longyear selskapet Ayer & Longyear som startet forhandlinger om overtagelse av trønderselskapets annekasjon. I 1904 kom de til enighet, og Ayer & Longyear kjøpte kullkompaniet.

Ayer & Longyears første kulldriftsekspedisjon til det som seinere skulle bli Longyearbyen, ble ledet av Longyears nevø W. D. Munroe.

John Munro Longyear. Foto: SNSG bildearkiv

Ekspedisjonen ankom Adventfjorden 2. juni 1905 med skipet D/S "Ituna", og om bord var det 25 gruvearbeidere. Ett av trøndernes innslag var et stykke opp i fjellet, i nærheten av der stien nå går opp til Platåberget. Munroe fant imidlertid et bedre kull-lag 700 meter lengre øst. En skinnebane for traller ble lagt opp fra sjøen, og for å komme gjennom brinken ble det laget en skjæring. Dette inngrepet gav Longyearbyen sitt første lokalnavn "Skjæringa".

Helårsboliger i 1906

Kulldriften i 1905 var så lovende at Ayer & Longyear dannet kulldriftsselskapet The Arctic Coal Company i februar 1906. I slutten av mai gikk et stålskip på 850 tonn ved navn "Primo" fra Trondheim på vei mot Adventfjorden. Også denne gang med W. D. Munroe som leder. Om bord var ca 50 menn, og dekket var fylt med tømmer, tre og et halvt tonn dynamitt og Munroe sin hest. Det var fremdeles is i Adventfjorden, og "Primo" måtte legge til ved Hotellneset den 10. juni. På Hotellneset lå Hotellet som var bygget i 1896, og dette inngikk i avtalen mellom Ayer & Longyear og Trondhjem-Spitsbergen Kulkompani i 1904. Hele 40 mann la seg inn der, mens resten lå i telt utenfor.

En sterk storm hindret lossingen i tolv dager, men deretter kunne de bringe tømmer og utstyr inn til sjøområdet der skinnebanen startet. Denne ble forlenget til inn under gruveåpningen til det som senere fikk navnet Amerikanergruva. Den kan vi fremdeles se i fjellsiden over Svalbard Museum. Trallebanen transporterte utstyr opp, og kull ned til sjøen.

Helårsboliger ble bygget

Det ble bygget ti hus, vanntilførsel ble etablert og arbeiderne begynte på taubanen som skulle frakte kull fra gruveåpningen og ned mot sjøen. Planen var å bygge lastekai i løpet av sommeren, men forsinkelsen de hadde hatt på grunn av stormen hindret dette. Gruvegangen ble drevet 65 m innover i et kull-lag på 1,30 meter. Munroe beskrev driftsmulighetene som gode, og direktøren for Det Nordenfjeldske Dampskipsselskap kom innom som turist og ønsket å kjøpe 50.000 tonn kull til neste år. D/S "Ituna" gikk i trafikk mellom Longyearbyen og nordnorske havner sommeren 1906 og siste tur ned gikk den andre oktober. Da reiste også hovedstyrken, men 22 mann under ledelse av Bert Mangham ble igjen for å overvintre i den nye gruvebyen. Dette ble den første overvintringen i en nesten

sammenhengende rekke på 100 år. Unntakene er noen år under andre verdenskrig.

Hvorfor 1906?

Flere år byr seg frem som mulige jubileumsår for Longyearbyen. 1901, 1903, 1904, 1905 og 1906. Vi har valgt å feire "bysamfunnet" Longyearbyen som ble etablert i 1906. Da var det for første gang overvintring i byen, og folk oppholdt seg lenger enn en kort sommersesong. Det var også i 1906 at W. D. Munroe ga byen navnet Longyear City (senere Longyearbyen).

Som jubileumsdato er 10. juni valgt, etter som dette var dagen byetableringen startet. Arbeiderne som bygget de første helårsbusene i Longyearbyen ankom, og seinere under overvintringen ble arbeidet med en kaien startet. Kaien viser at stedet skulle ha en etablert bosetning, og den ga mulighet for fast kommunikasjon og transport av kull til fastlandet og varer til Longyearbyen. Dette var den første permanente kaien på Svalbard, og under Gammelkaia finner vi i dag rester av de gamle kaifundamentene.

Store Norske gratulerer Longyearbyen med 100-årsjubileet

Store Norske

Kunstverk til glede og inspirasjon

Av Elise Hannaas

En måte å forstå dagens samfunn på er å vende blikket mot dagens kunstnere. Jubileumskunstverket "78°15'N–15°38'Ø" av billedkunstner Ørnulf Opdahl gjenspeiler Longyearbyen i dag gjennom farger, lys, kontraster og særegenhet på en helt spesiell måte. Tittelen er Longyearbyens posisjon i verden og kunstnerens og seernes utsiktspunkt i forhold til motivet.

Jubileumskunstverket er et ærverdig minne fra hundreårsjubileet tilegnet støttespillere til Longyearbyen 100 år. Næringslivet i Longyearbyen og i inn- og utland med tilknytning til Longyearbyen, vil gjennom økonomiske bidrag motta noe eksklusivt og av høy profi-

leringsverdi. Påført en plakett som viser at man er støttespiller til Longyearbyen 100 år, vil bedriftens image blir styrket gjennom å bli assosiert med en positiv kulturell begivenhet som en samfunnsengasjert aktør.

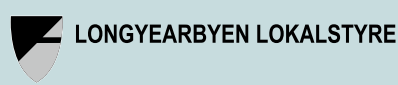
Eksemplar nummer 1 foræres kongeparet under deres besøk i Longyearbyen i april.

Jubileumskunstverket er utført i den grafiske teknikken litografi i et opplag på 50 nummererte og signerte eksemplarer. Motivet er 61x61 cm og ferdig innrammet måler det ca 80x80 cm. Bildet viser en stemning fra Opdahls to besøk på Svalbard, basert på hans sterke og kontrastfylte inntrykk fra naturen rundt Longyearbyen. "Det handler om solen

som går ned og mørket som kommer – tilstanden mellom dag og natt", sier kunstneren.

Ørnulf Opdahl ble født i Ålesund i 1944 og regnes i dag som en av de store romantiske kunstnere i norsk samtidkunst. Han er bosatt på Godøy like utenfor Ålesund og studier av figurer og landskaper i malerier og litografier står sentralt i arbeidene hans. Opdahl har sin utdannelse fra Statens Håndverks- og Kunstindustriskole og fra Statens Kunstakademi, hvor han senere var professor. Siden 1964 har han hatt nærmere hundre utstillinger i inn- og utland og bildene hans er representert i blant annet Nasjonalgalleriet og Museet for Samtidkunst.

Følgende støttespillere har fortjent et jubileumskunstverk så langt:

En dag i barnehagen anno 2006

Fra Moskusavdelingen

Toyota Land Cruiseren parkerer ved siden av Volvo c90'n utenfor barnehagen. Det er februar og mørkt, og ungene som kommer ut av bilen har tjukke scooterdresser med masse refleksbånd og figurer, skinnlue, fleeehalsler og selskinnstøvler.

Av Kari Buer Angvik

Klokka er 07.30, og frokosten står på bordet på en av de fire avdelingene. Tidligvakta har kaffen klar til de foreldre som har tid til og lyst på en kopp. Unger og voksne gomler i seg grovbrødfrokosten, og når foreldrene har gått på jobbene sine og ungene har vinka dem av gårde, finner kamerater hverandre i leken.

Sluttstykket monteres i rifla, ammunisjonen låses ut av skapet, signalpistolen og patroner er klar, hodelykter på. To voksne kommer ut til 6 unger som står, løper, hopper og danser utafør barnehagen. Det er tid for å se etter revfella, som står på "hemmelig sted". Jaktfolket tumler seg oppover den frosne tundraen, snubler i steiner og dytter og leker med hverandre. Når månene titter fram, er det nok lys til at man kan se hvor man går. Den hardblåste snøen er lett å gå på, og grei å falle på. Fella står oppslått, rypehodet ligger under lemme, så nei, ingen rev har gått i fella denne dagen heller.

Mens jegerne har vært og røkta fella, har resten av avdelingen hatt "dugnad" på smøring av ostesmørbrød, og de voksne har vært og fyrt opp i grillhytta. Lunchtida nærmer seg, og 18 unger og tre voksne benker seg i grillhytta. Med mørket utafør, vinden som rusker i hytta, fyr på grillen og i parafinlyktene, og når man sitter tett sammen, kommer de gode historiene. Litt skummelt, litt sant og litt ljug. Men mest koselig. Ostesmørbrød og varm kakao går ned på høykant.

Mett og god, med kakaobart og lua på snei er det en rask tur inn i barnehagen for å utføre et nødvendig ærend, så er det ut igjen for de eldste. De yngste tar en blund i vogna. Med 3-4 kuldegrader er det alle tiders utevær, og leken fortsetter på lekeplassen. De voksne tar pause på pauserommet (eller pølserommet, som en unge sa), og får høre hvordan det står til på de andre tre avdelingene før de går på kjøkkenet og forbereder ettermiddagens fruktmåltid.

Klokka nærmer seg halv fem og stengetid. Avdelingene er rydda, de fleste har gått hjem, og de siste foreldrene kommer inn porten. Noen unger ler og noen griner når de blir henta. En lang og begivenhetsrik dag i barnehagen er slutt. Hjemme venter en rask middag, hvis ikke det er en lettvariant på kafé Busen, Kroa eller Huset.

Onsdager går klokka går raskt mot fem og barnetrimtid. Fort inn i bilen til Idrettshallen, der det er full aktivitet med foreldre og barn fram til barne-tv-tid. Vafler er god kveldsmat i hallen etter trimmen, mens man ser barne-tv.

"So ro vesle barn, nå er dagen over...", både i Hakkebakkeskogen og i Longyearbyen. Små barneøyne blir trangere og trangere og glir igjen. Lyset slukkes det er tid for den filmen som går på innsida av øyelokkene, filmen som kanskje inneholder inntrykk fra dagen som har gått, dagen med trygge rammer, gode venner og omsorgsfulle voksne.

Ung i Longyearbyen

Ungdomsgruppen i Longyearbyen har gjennom tidene vært liten sett i forhold til innbyggertallet. Det begrensede og omskiftelige ungdomsmiljøet, stedets isolerte beliggenhet og det harde klimaet, gjør at det på mange måter er spesielt å vokse opp i Longyearbyen.

Av Mari Tefre og Hilde Bjønness

Ungdom ønsker et sted å være. Det gjorde og gjør også ungdom i Longyearbyen. Spitsbergen kvinneforening sørget i 1974 for at det ble etablert ungdomsklubb i en bod i kirken. Bodene ble etter hvert for trang, og de unge fikk bruke peisestua.

"Vi var 23 elever i klassetrinnet og det var veldig mange til den tiden å være.

Vi bodde på Skjæringa og hadde et miljø av venner lokalisert der borte.

Vi spilte i Longyearbyen skolekorps og var mye på ungdomsklubben som hadde tilholdssted i peisestuen i Kirken. I peisestua og kirken mellomgang var det diskotek og dans.

Longyearbyen var et kjempeflott sted å vokse opp i ungdomsårene!"

Snorre Ølberg var elev ved Longyearbyen skole i årene 1980 – 1982.

Det offentlige spiste seg inn på den private sfære og tok formelt samfunnsansvar for ungdommen i 1981. I 1989 ble dagens klubblokaler i sentrum bygget ved hjelp av "korkpenger". I dag er ungdomsaktiviteter et prioritert satsingsområde i Longyearbyen og det finnes utallige aktiviteter tilrettelagt for ungdom. Sirkus, snøscooter, turn, ungdommens kulturmonstring, svømming, ski, alpin, håndball, band, korps, fotball, skyting, klatring, innebandy, basketball, speider, diskotek, ungdomsklubb, kor, jakt, fiske, dans, ungdomsråd, selvstyrt ungdomshus, kulturskole – selv egen festival har ungdommen i Longyearbyen anno 2006.

"Å være ung i longyearbyen har mange felles trekk med å være ung i ei lita bygd på fastlandet, men det er også skilnader. Er ein lei av folk i Longyearbyen er det ikkje berre å pakke sekken og hive seg på fyrste buss, ein må vere innstilt på at ein ikkje kjem frå her med det fyrste. På ei anna side er det kanskje akkurat det som gjer Longyearbyen til den den er. Her er ein ikkje nødvendigvis saman med den som er mest lik ein sjølv, og lærer derfor å vere saman med mange typer menneske. Fritidstilboda er mange, og godt tilrettelagde for barn og ungdom med t.d. hall, ungdomshus, musikk av ymse slag osv. Friluftlivet, både på scooter og med hund, tek ungdom like stor del i som vaksne. I byen blir ungdom høyrd, og på den måten får me mykje tilrettelagd for vår aldersgruppe. Som samfunn har Longyearbyen alltid vore "noko litt anna", sjølv om ein no kan kome seg både ned

til fastlandet og opp igjen på ein dag, trur eg ikkje dette har forandrar mykje for ungdom. Å bu på Svalbard er fortsatt noko særskild, dette blir attspigla i antalet ungdommar som blir verande trass i både lang reise og lite miljø.”

Merete Vorkinn, 18 år. Bodd i Longyearbyen sidan 2004. Hun er leder av ungdomsrådet, synger i koret Expressing og er aktiv innen idrett.

Ungdommen møter utfordringer i form av isolasjon, lang og dyr reisevei til venner og familie på fastlandet og venner som stadig flytter ned. Det er svarte natta i fire måneder, vinter ti måneder og kaldt to måneder i året. Vi er nabo med nordpolen og det tusler isbjørn i nærområdet. Her bor ungdom som mer eller mindre motvillig har blitt med på lasset og som lengter etter vennegjengen ”nede”. Med utgangspunkt i denne kunnskapen etterstreber alle som jobber med barn og unge å bedre ungdommens opplevelse av det å være ung i Longyearbyen. I dag får ungdommen mange muligheter og motivasjon til å engasjere seg gjennom tilbudet som er tilrettelagt. De har arenaer til å vise sine kulturytringer på og andre arenaer som gir grunnlag for å skape sosiale nettverk. Den største satsingen i senere tid er prosjekt ung i

Longyearbyen, opprettelse av ungdomsråd og Selvstyrt Ungdomshus.

I 2005 ble det arrangert over 20 arrangement i tillegg til faste åpningstider på ungdomsklubben og store evenement som Ungdommens kulturmønstring og ungdomsfestivalen Polaroid05.

Selvstyrt Ungdomshus

Selvstyrt ungdomshus sto ferdig 1. mai 2004 og er de eldste ungdommens egne selvstyrte og selvdrevne hus. Det hele startet i november 2002 da en flokk ungdommer fra videregående skole gikk gjennom sentrum med fakler, plakater og scootere for å kreve en egen plass å være. Tre av ungdommene stormet kontoret til Lokalstyrelser Sigmund Spjelkavik for å argumentere for et eget ungdomshus. Både Sigmund Spjelkavik og Sigmund Engdahl måtte gi tapt for ungdommens gode argumenter og våren 2003 var prosjekt Selvstyrt ungdomshus i gang og ungdomshuset ble utviklet etter råd og ønsker fra ungdommene selv. I tett dialog med ungdomskonsulentens arbeid styre og medlemmer med å gi huset aktivitet og innhold. I dag bestemmer medlemmene innhold, organisering, regler, og tar selv ansvar for

husets drift, aktiviteter, egen trivsel, avtalte regler, husets inventar og økonomi.

Eivind Flå er 17 år og har bodd i Longyearbyen i hele sitt liv. Han er med i ungdomsrådet, gitarist i bandet ”Frozen fire”. Han er også en entusiastisk scooterkjører og fotballspiller.

”Det beste med å være ung i Longyearbyen er scooterkjøring og musikkmiljøet. Når det er så få ungdommer her, blir vi godt kjent. Det verste er at det er lite folk av det motsatte kjønn. At det er lite og trygt her er både det beste og det verste med å være ung i Longyearbyen! Gratis scootere til alle over 16 år hadde vært perfekt! Det er sikkert bedre å være ungdom i Longyearbyen nå enn før. I dag er det flere ungdommer her. Tilbudet er bedre. Det er bra vi har en plass å være. Det eneste vi mangler er en fotballhall med kunstgressbane og skatepark”.

I dag er Longyearbyen lokalstyrets ungdomsarbeid organisert i fire hovedområder:

- Prosjekt Ung i Longyearbyen
- Selvstyrt ungdomshus
- Longyearbyen ungdomsklubb
- Longyearbyen ungdomsråd

Bydrift Longyearbyen AS · Postboks 475, N-9171 Longyearbyen
Telefon 79022300, Telefax 79022301 · E-post firmapost@ssd.no
Bankgiro 4778 05 00200 · Foretaksnr. 951 213 675

**Bydrift gratulerer
Longyearbyen med
de første 100 år!**

Bydrift Longyearbyen AS

er et driftsselskap eid av Longyearbyen lokalstyre. Selskapet har ansvar for:

- energiproduksjon og distribusjon av strøm og fjernvarme,
- eiendomsforvaltning av boliger og driftsbygg,
- brann og beredskap,
- kaidrift og havn,
- renovasjon,
- vann og avløp,
- veier og flomsikring.

Bydrift har ca 35 årsverk, bestående av ca 30 heltidsansatte og 22 brannmannskaper i deltidsstilling. Selskapet planlegger og utfører kontinuerlig utbyggings- og oppgraderingsprosjekter, spesielt innen energiforsyningen. Årlig driftsbudsjett er ca 90 mill kr og planlagt investeringsomfang i 2006 er ca. 30 mill kr.

Firmanavnet er nytt, men vi har levert lys og varme og mye mer i alle år og blir med videre. Bydrift viderefører en del av de oppgaver som ble ivaretatt av Svalbard Samfunnsdrift AS tidligere.

Fra brakkeliv til moderne utkantskole

Foto: Herta Grøndahl

Longyearbyen skole er ikke bare spesiell fordi den ligger på 78 grader nord, men også fordi den gjennom de fleste årene av historien har vært en bruksskole drevet av Store Norske. Først i 1976 ble skolen en statsdrevet skole.

Av Mikkel Aanderaa og Anne Ellingsen

De første årene tok trolig foreldrene seg av undervisningen av barna sine i Longyearbyen, men i 1920 sendte Indremisjonsselskapet den unge presten Thorleif Østenstad som også hadde som oppgave å undervise skolebarn. Store Norske og Indremisjonen gikk sammen om utgiftene.

- Det første skolehuset ville nok en skoledirektør av i dag ha rynket på nesen av. Sikkert også Utdanningsforbundet. En liten lemrakke, satt opp av Store Norske på en dag eller to. Gulvflate 3x4 meter, ett vindu, en dør, men intet vindfang. Under uværperioder hadde en følelsen av at vinteren trykket på fra alle kanter, skriver Østenstad i sin bok "Særroppdrag i nord".

Året etter hadde skolen lokaler i den nybygde kirken og 15 år senere fikk skolen plass et par sesonger i det nybygde postbygget. 21. september 1938 stod det nye skolebygget klart på Skjæringa, men fem år etter ble det jevnet med jorden under tyskernes angrep på byen.

Tilbake etter krigen

Det var et trist syn som møtte de som kom tilbake til Longyearbyen i 1945. Bare noen få hus stod igjen, derfor kom få familier opp det året. Først i desember 1946 kom skolen i gang igjen med 14 elever. De neste årene hadde skolen en omflakkende liv i ledige lokaler inntil Huset stod ferdig i 1951. Det inneholdt posthus, kafé, kombinert forsamlings- og gymnastikksal, bibliotek og skole. Her holdt skolen til i 20 år.

Elevtallet ble bestemt av hvor mange familieleiligheter Store Norske kunne stille til disposi-

sjon. I 1920 var det 10 skolebarn, i 1963 var elevtallet kommet opp i 59. Med stadig flere elever ble det nødvendig med et eget skolebygg, og i 1971 fikk skolen nytt bygg der den ligger i dag.

Staten overtar

Store Norske hadde i en årrekke ønske om at Staten skulle overta driften av skolen. I april 1976 sendte Kirke- og undervisningsdepartementet representanter til Svalbard for å gjøre endelige avtaler med gruveselskapet om administrative og praktiske problem. 1. august 1976 kunne Store Norske legge årene inn etter en 50-årig kamp for å få staten til å overta.

Longyearbyen skole anno 2006

Longyearbyen skole er i dag en statlig grunnskole med videregående avdeling, skolefritidsordning, kulturskole, PPT-kontor og tilbud i norsk med samfunnskunnskap for fremmedspråklige voksne. Fra og med 1. januar 2007 er planen at skolen blir overført fra Staten til Longyearbyen lokalstyre.

Skolen har 52 ansatte i til sammen 42 årsverk. Det pedagogiske personalet har undervisningsplikt både i grunnskole og på videregående avdeling.

Skoleåret 2005/2006 ligger elevtallet på ca 230 elever fordelt på 13 årstrinn. 18 barn har utenlandsk opprinnelse. De fleste av disse kommer fra Thailand. 140 barn og unge er knyttet til kulturskolen, mens SFO-tilbudet benyttes av 45 barn. Gjennomsnittlig 45-50 voksne fremmedspråklige deltar hvert år på skolens norsk-kurs.

Det er stor sirkulasjon i elevmassen ved skolen. Hvert år er det en utskiftning på ca 20-25 %. Dette betyr at arbeid med inkludering og integrering av nye elever krever stor oppmerksomhet.

Moderne utkantskole

Longyearbyens skoles visjon er å være Norges mest moderne utkantskole. Bygningsmassen er moderne og godt vedlikeholdt. Høsten 2005 kunne en flytte inn i ny ungdomsskoleavdeling på 750 kvadratmeter, og i august 2006 vil ytterligere utbygging og ombygging være fullført.

Skolens personale ønsker å være i kontinuerlig utvikling, på søk etter metoder som gir et best mulig læringsutbytte og trivsel for elevene. Bruk av moderne undervisningsutstyr og teknologi står sentralt.

En arktisk skole

Det arktiske klimaet gir elevene ved Longyearbyen skole spesielle muligheter for fysisk fostring kombinert med naturopplevelser. Personalet legger stor vekt på at pedagogiske opplegg, ekskursjoner og andre aktiviteter gjennom skoleåret skal markere skolens geografiske beliggenhet, og gi en ekstra innsikt i arktiske livsvilkår. På småskoletrinnet gjennomføres det blant annet et årlig mørketidsopplegg. I tillegg er skolens fangsthytte flittig brukt. Og hver høst legger elever og lærere på ungdomstrinnet og videregående avdeling ut på jakttur.

Kilde:

"Norsk skole på Svalbard", hovedoppgave i pedagogikk av Aud Rypdal Torp (1978)

**Vi gratulerer Longyearbyen
med 100-årsjubileet**

Fra company town

I gamle dager, fra 1945 og utover, bestemte Store Norske det aller meste når det gjaldt samfunnsutviklingen i Longyearbyen. Selskapet drev gruvene, Longyearbyen og anleggene i Svea. Selskapet var ansvarlig for at folk hadde et sted å bo, - det var selvsagt for alle.

Av Jan K. Kvello

Så selvsagt var dette at det gikk mange år etter krigen før bedriften i sin årsberetning sa noe om boliger, sykehus og/eller om andre samfunnsforhold ut over å fortelle hvor mange menn, kvinner og barn som overvintret. I de tider kunne Store Norske bygge veier, anlegge og bygge kraftstasjon, boliger, brakker, forretningsbygg og kontorer der selskapet selv ville uten særlig flere dikkedarer.

Noen kjennetegn ved vår company town

Store Norske skulle med bakgrunn i bergverkslovgivningen forsyne selskapets egne ansatte med alle nødvendighetsartikler. Den øvrige befolkningen, statsansatte og andre, ble også forsynt av Store Norske. Selskapet bestemte byens utvikling, hva som skulle bygges hvor. Det bestemte foruten arbeid, lønn, bosted og husleie, møbler, gardiner, hvem en fikk til nabo, filmene som ble vist på kinoen, maten på messene og matvarer som var å få kjøpt – og når. Dagligvarebutikk eksisterte ikke. Videre bestemte selskapet regelverket for salg av vin og brennevin, om

en fikk kjøre bil eller ei, når en fikk plass på båt og fly, åpningstidene og ølprisene. Det bestemte hvor mye bensin en kunne få kjøpt til scooterbruk, det utstedte såkalte "oppreisetillatelser" for gjester og pårørende. Hvor og hos hvem gjester og besøkende skulle bo, ble slått opp på oppslagstavler over hele byen. Store Norske bygget og drev også sykehuset, skolen og det interne telefonanlegget i Longyearbyen. Selskapet bygget Forsamlingshuset som ble drevet i avtale med svalbardveteranene Richard og Torgny Knudsen. Telefonlinjen mellom Longyearbyen og Svea var delvis finansiert av Store Norske. Og flyplassen i Svea ble bygget og drevet av Store Norske. Longyearbyen var ganske riktig en company town.

Store Norske - mektig, men ikke eneveldig

Men dette må ikke forlede noen til å tro at ikke andre aktører og instanser øvet stor innflytelse på en rekke beslutninger for lokalsamfunnet.

Fagforeningene i gruveselskapet, spesielt Longyearbyen Arbeiderforening, hadde stor innflytelse på beslutninger som selskapet

gjorde når det gjaldt Longyearbyen både gjennom direkte fagforeningsarbeide og gjennom samarbeidsorganene i selskapet. Sysselmanen hadde også et ord med i laget når det gjaldt utviklingen av Longyearbyen. Han kunne regjere "til Svalbards beste" uten at Svalbardrådet, lokalbefolkning eller kranglevorne aviser hadde noe med det. Når så Store Norske av forskjellige årsaker nedprioriterte et velferdsgode, kunne det nok hende at Sysselmanen var rykende uenig. Da kom det nye aktører på banen. Tanken om medbestemmelsesrett for lokalbefolkningen oppsto i 1948, da «Velferdsrådet» ble opprettet under sysselman Balstad. Det skulle arbeide med å sette i gang aktiviteter for de ansatte i selskapet og de statsansatte og deres familier.

Et illustrerende eksempel på hvordan disse aktører engasjerte seg, er striden om Forsamlingshuset. Det er et faktum at det manglet fritidstilbud til folk i Longyearbyen i de første etterkrigsårene. Drift og boliger ble prioritert av selskapet. Så ønsket om å få et forsamlingslokale var derfor sterkt. Ønsket var for så vidt gammelt det. Alt 18. desember

Foto: Torbjørn Johnsen

til folkestyre

1939 hadde styret i Store Norske bestemt at det skulle bygges et nytt "Folkets Hus" sommeren 1940. Krigen satte imidlertid en stopper for dette, og i årene etter krigen nedprioriterte selskapet bygging av et "Folkets Hus" på bekostning av investering i gruvene, bygging av andre bygninger som stormessa, ulike lagerlokaler, fyrhus og "jomfruburet", butikklager, familieboliger, fryseri og forlegninger samt bygging av et nytt kontor. Kontoret var fullstendig nedbrent 12. januar 1948. Da kravet om å sette i gang bygging av et forsamlingslokale igjen kom med full kraft i 1948, sendte styret – som holdt til i Oslo – melding til gruvekontoret om at man av hensyn til det store

byggeprogram og mangel på sentralvarmeanlegg etc. ikke kunne få oppført det planlagte forsamlingslokale den sommeren. Sysselmann Håkon Balstad reagerte og skrev telegram til Industridepartementet om at Arbeiderforeningen og Velferdsrådet i Longyearbyen inn- trengende henstilte til myndighetene om å sørge for at et forsamlingslokale ble oppført sommeren 1948.

Industridepartementet sendte telegrammene videre til styret med anmodning om uttalelse, noe det gjorde den 12. april. I redegjørelsen tilføyde styret at Norsk Arbeidsmandsforbunds forretningsfører og sekretær var helt

enig i at oppførelsen av forsamlingslokaler burde utsettes til de øvrige nødvendige bygninger var ferdige.

Etter at Industridepartementet hadde underrettet Sysselmannen om grunnen til utsettelsen sendte Arbeiderforeningen telegram til statsminister Einar Gerhardsen. Dette foranlediget at industriminister Lars Evensen 21. april innkalte Store Norskes direktør Brodtkorb og representanter for Arbeidsmandsforbundet til møte. På møtet argumenterte direktør Brodtkorb for at det ikke i noe tilfelle var mulig å få et bygg av slike dimensjoner ferdig samme høst. ►►

Vi ønsker Longyearbyen til lykke med jubileet, og ser fram til en spennende fortsettelse!

Svalbard Regnskap har siden 1990 levert regnskaps- tjenester til både små og store bedrifter på Svalbard.

SVALBARD REGNSKAP AS

Foto: Birger Amundsen

telekommunikasjoner), økte antallet ansatte utenfor Store Norskes rekker. Stadig flere falt derfor utenfor bedriftens samarbeidsorganer. Kravet fra disse om medbestemmelse ble reist. Når så delingen av Store Norske fant sted i 1989, så også selskapet seg for egen del tjent med at det ble innført lokaldemokrati og alminnelige regler for saksbehandling.

En voksende motstand mot å innføre lokaldemokrati kommer til syne

Men samtidig vokste også motstanden mot å innføre et mer representativt demokrati med besluttende myndighet innen delegerte områder. Dette gjaldt ikke minst innen deler av Svalbardbyråkratiet, både det på fastlandet og i Longyearbyen. Frykt for økt skatt var et kraftig argument mot – en frykt som går meget langt tilbake – helt uavhengig av lokaldemokrati. Hver gang det ble innført et gode til befolkningen på Svalbard, kom temaet opp, for eksempel ved byggingen av flyplassen i 1974/75 da Store Norske i møte med samferdselsdepartementet frarådet myndighetene å røre på personskatten selv om samfunnet fikk flyplass. Et interessant argument mot innføring av lokaldemokrati ble fremført i Svalbardrådet på 1990-tallet. Et sentralt medlem i Svalbardrådet, uttrykte at kravet om lokaldemokrati var utidig mas. Resonnementet var at fordi Svalbard er et demilitarisert område med forbud mot militære installasjoner, hadde den norske stat i stedet for kanoner flyttet opp mennesker som skulle bo på Svalbard i en periode. Av den grunn var kravet om lokaldemokrati meningsløst. Dessuten, la han til, fordi innbyggerne kjente hvem de viktigste beslutningstakerne var og enhver kunne snakke med dem direkte, var hensynet til medinnflytelse godt ivaretatt. I en periode så det ut som om demokratiseringsforsøkene i Longyearbyen ville tape. Spørsmålet om økt lokaldemokrati hadde vært tatt opp med jevne mellomrom. Det skjedde lite frem til 1995, også på grunn av enda et påfallende argument, nemlig at Svalbardtrak-

Men samme dag som dette møtet ble holdt gikk det et telegram til Arbeiderforeningen, undertegnet av statsministeren og industriministeren, om at saken var tatt opp til ny behandling med Store Norske, og at alle anstrengelser ble gjort for å reise forsamlingshuset i 1948 samt at bygget ville få preferanse av Forsyningsdepartementet. I styremøtet 22. april står det så, "Efter å ha drøftet den opptrådte situasjonen besluttet man å sende Industridepartementet en skrivelse som ble redigert under møtet, hvorefter det gås igang med bygging av forsamlingslokale i år; dog er det uttrykkelig presisert overfor departementet at det teknisk sett er umulig å fullføre bygget i år."

Forsamlingshuset ble offisielt åpnet 14. oktober 1951 av styremedlem i Store Norske, tidligere statsråd og stortingsrepresentant direktør Sven Nielsen.

Demokratiseringsprosessen starter

«Det stedlige Svalbardråd» ble opprettet ved Kgl. res. 6. aug. 1971. Det skulle være et rådgivende organ for den sentrale og lokale offentlige administrasjonen.

Rådet ble opprettet i 1971 bl.a. ut fra ønsket om å demokratisere samfunnet i Longyearbyen noe i retning av det mønster for lokalt selvstyre som en hadde på fastlandet.

Representantene til denne rådgivende forsamlingen ble valgt etter arbeidsgivertilhørighet. Vintersjefen i Store Norske, bestyrer ved Svalbard Radio, styreren for den 9-årige skolen og doktoren møtte i kraft av sin stilling. Sysselmannen var sekretariat og hadde tale- og forslagsrett. I 1981 ble Rådet omdøpt til Svalbardrådet, i 1989 fikk det eget sekretariat. Instruks og valgordning ble endret flere ganger og fra 1993 har vi fått politiske valg. Frem til valget i 1993 var det ikke tillatt å stille med politiske lister til Svalbardrådet.

Men Svalbardrådet var bare et rådgivende organ som fikk liten eller ingen forankring i lokalbefolkningen. Ved valg til Svalbardrådet så en at valgdeltakelsen var nede i ca 18 %. Store Norskes interesser i lokalsamfunnet var i det store og hele vel ivaretatt gjennom selskapets samarbeidsorganer. Etter hvert som staten bygget ut sine institusjoner, forbindelsen med fastlandet ble utbygget (fly og

Vi gratulerer Longyearbyen med 100-årsjubileet!

Karls-Berger Pub

LONGYEARBYEN - SVALBARD 78°N

...møtestedet for fastboende og besøkende

Karls-Berger Pub er en av de tre største i hele Europa med over 1020 sorter.

taten ikke ga anledning til det. Dette var lenge omstridt. Så omstridt var det at Svalbardrådet engasjerte professor dr. juris. Carl August Fleischer til å utrede saken. Han laget en betenkning, "Svalbardtraktaten – En utredning hvor også nye styreformer vurderes". Hans utredning var krystallklar. Det var intet i Svalbardtraktaten som hindret etablering av lokaldemokrati for den norske befolkningen på Svalbard. Argumentet forsvant nå for godt.

Rikspolitikere kommer på banen – prosessen sluttføres

Fart i saken ble det ble da stortingsrepresentantene William Engseth og Gunnar Skaug framsatte et Dokument 8-forslag om utvidet lokalstyre på Svalbard, Stortinget vedtok 12. desember 1995 at dok. 8-forslaget skulle oversendes Regjeringen. Fra da av gikk det raskt.

Justisdepartementet nedsatte en gruppe i 1997 til å utrede spørsmålet. Samtidig oppnevnte departementet også en lokal arbeidsgruppe, ledet av Sysselmannen. Begge leverte sine innstillinger i 1997 hvor man stort sett foreslo status quo. Forslagene fulgte altså det en kunne forvente med den innstilling som embetsverket hadde vist. Svalbard var fortsatt høyst byråkratistyrte. Politikerne var lite involvert i svalbardsaker, og sakene forble

Foto: Birger Amundsen

ofte i byråkratiet. Forslagene fra de to gruppene fikk ingen betydning da det kom til stykket. For nå kom politikerne for alvor på banen, spesielt Arbeiderpartiet og Høyre. Sentralstyremøtet i Arbeiderpartiet den 20. oktober 1997 vedtok at partiet skulle gå inn for et reelt lokaldemokrati på Svalbard. Høyre gikk inn for det samme på sitt landsmøte i 1997. Disse to partiene samarbeidet nært med hverandre i denne saken ved behandlingen av St.meld. nr. 9 om Svalbard (1999-2000).

Fra 1. januar 2002 ble det innført lokaldemokrati i Longyearbyen. Det ble da etablert en politisk valgt forsamling, Longyearbyen lokalstyre (LL), som i hovedsak fikk de samme funksjonene som kommunestyrene har på fastlandet, men med en del begrensninger som fulgte av Svalbardtraktaten og norske politiske vedtak. LL er nå midt inne i en prosess med å finne frem til en velegnet organisering og arbeidsform tilpasset Svalbard.

Mary-Ann's Polarrigg

Overnattingssted

Lundblad Media AS, Tromsø

Hjertelig velkommen til et litt annerledes overnattingssted i Longyearbyen!

I brakkeriggen som tidligere ble brukt av anleggsfolk og gruvarbeidere har man skapt en uhyøytidlig og hjemmekoselig atmosfære som passer de fleste. Polarriggen er et fint utgangspunkt for turer og arktiske opplevelser eller bare som avkobling fra hverdagen. Her tar vi imot gjester året rundt, og hjelper til med å gjøre oppholdet på Svalbard så minneverdig mulig.

Vi vil gratulere Longyearbyen med 100-årsjubileet

Moskushamn (Hiorthhamn) på nordsida av Adventfjorden.

Lokale stedsnavn

Man skal ikke gjøre store stuntet i Longyearbyen før man får et kallenavn – som Boknabaias, Blåsar, Bomba, Moskus, GC, Kreüf, 72 (Toogsøtti) Hansen, Kommer og går, Hamarøy, Dobbelt Jakob, Kvitungen, Reven, Darris, Suppa te hit, Halvmeteren, Skutt i ryggen, Vimsen etc etc. Slik er det også med steder.

Av Kari Holm

Ahlmannkåken

Bolig 316. Den svenske glaciolog, geograf, professor og ambassadør i Oslo, Hans Jakob Konrad Wilhelmsson (W.son) Ahlmann (1889-1974), satte bygningen opp på sørsiden av Murchisonfjorden, midt imot Søre Russøy på Nordaust landet, på Sveanorbasen sommeren 1931. SNSK kjøpte den og plasserte den hvor den står i dag, nedenfor kirka.

Bedehuset

Vei 238/21. Ble bygget i 1990. Det noe firkan- tede toetasjes huset med 13 hybler lå ganske alene nede ved sjøen før de andre husene kom til. Fikk navnet fordi noen mener det ser ut som et bedehus.

Blåmyra

Vei 232. Ble påbegynt i 1990. De blåmalte husene ligger delvis i myrlendt terreng.

Buret eller Jomfruburet

ble bygget i 1947 og ligger vis a vis Stormessa i Nybyen, ovenfor den gang Formannsmessa. Her var det hybler for kvinnelige messe- betjenter. Messa flyttet til Busen 1985 og Buret ble et vanlig hybelhus.

Burmaveien

Den første Burmavei ble anlagt ca 1950. Den nye Burmaveien ble anlagt i 1963 og ligger delvis nedenfor den gamle. Burmaveien mel- lom Burma og Kina fikk stor strategisk betyd- ning under annen verdenskrig. Derav navnet.

Busen

er en del av Lompensenteret som ble bygget i 1985. Britt Ohm vant konkurransen om navnet på kafeen. Busen er som kjent hedersnavnet på en gruvearbeider.

Cowboybyen

Vei 234. Fasaden på husene ligner på kulisser til en cowboyfilm med sine små verandaer ved inngangspartiet.

Funken

Egentlig Funksjonærmessa (FUM) ble bygget i 1947 og var bolig for ugifte funksjonærer. Guttene bodde til høyre når vi kom opp trappa til andre etasje, og jentene til venstre. I første etasje var det pingpong-rom (senere biljard- rom), peisestue, telefonboks, egen messe med hvite duker, salong og VIP-avdeling for SNSKs gjester.

Grønnbrakka

Ved den gamle taubanevinkelen ved nedgangen til Melkeveien. Bygget ble først brukt som boliger. I februar 1987 ble det gjort om til pistolbane med finkaliber. Grovkalibret pistol fra 1992.

Hiorthhamn

Det offisielle navnet er Moskushamn. I 1918 ble stedet kalt Hiorthavn etter direktør Fredrik Wilhelm Louis Hiorth. I 1933 ble navnet Hiorthavn til Hiorthhamn iflg. en regel om at det skal brukes nynorsk rettskriving så langt det lar seg gjøre når det gjelder stedsnavn på

Ahlmannkåken.

Svalbard. I 1938 ble Hiorthhamn døpt om til Moskushamn fordi 17 moskuser ble satt i land fra Grønland i 1929.

Huset

er forkortelse for forsamlingshuset som ble bygget i 1951 og ligger ved foten av veien til Sverdrupbyen.

Indianerlandsbyen/Spisshusene

ble bygget i 1976. Feltet med like hus i Vei 230. Først ble de kalt Indianerlandsbyen på grunn av de spisse takene. Ikke lenge etter ble det til Spisshusene.

Kjelleren

Fra 1984-1992 var det polutsalg i kjelleren på Funken.

Det ble kalt Kjelleren. Før 1987 kjøpte man ølkasser i kjelleren på AMV (arbeidermesse vest) i Sverdrupbyen. Det ble også kalt Kjelleren – eller Ølkjelleren. Ølsalget ble flyttet til butikken i Nybyen i 1987.

Lompen

Før 1985 lompet man (skiftet til/fra arbeidstøy) forskjellige steder som i Maskinbrakka på Skjæringa, på Funken og i Nybyen (hovedbadet). Fra august 1985 lompet i flerbruks-senteret hvor man gikk ren inn på oversiden av badet og i skittenlomp ut til bussen på baksiden, og omvendt. Denne baddelen av flerbruks-senteret, som også inneholdt vaskeri og kontorer, fikk navnet Lompen etter en navnekonkurranse som Judith Gylseth vant.

Løwøbroen

Fra NSB's Sørlandsbane fikk ing. Fridtjof Løwø i 1953 levert jernbanebroen som dannet kommunikasjon mellom Gruve 1b og Gruve 4. Banen var 17 meter over bakken. Kjørte stein fra Gruve 1b og over til andre siden av dalen i forbindelse med planlegging av Gruve 4. Senere brukt til kulltransport. Broen ble revet i 1981.

Melkeveien

"Jernkumelk" (laget maskinelt av pulver) ble laget i kjelleren på Stormessa til 1995. Man

kunne hente melk i spenn forskjellige steder i byen. I 1985 ble brødsalg og all melkehenting sentralisert til det nye flerbruksbygget. Det ble sagt at sysselmansfruen fikk for langt å gå, så de måtte anlegge den såkalte Melkeveien i 1985.

Perleporten

Et ras fra "Vannledningsdalen" på Haugen ødela broen over Hilmar Rekstensvei like ned for Haugen i 1989. Da det allerede var laget en parallellvei fra Haugen til sjøen, valgte man å lage bare en gangbro over elven. Fordi man var vant til å kjøre her, ble rekkverket markert med mange reflekser i alle farger. De lyste som perler på en snor i lyset fra bilene.

Provianten

Bygget i 1950. Ved kraftstasjonen i sjøområdet lå proviantlageret med frysevarer, grønnsaker og tørrproviant. Den gang fantes ikke ordinær kolonialbutikk. Ut fra en oversiktsliste skrev man en rekvisisjon som ble lagt i gule postkasser rundt om i byen. Varene ble pakket og

Vi gratulerer Longyearbyen og dens befolkning med 100-årsjubileet og ønsker alt vel de neste 100!

VEDLIKEHOLDS **B**UTIKKEN AS
Svalbard 78° Nord

JERNVARE • MALING • BYGG • VEDLIKEHOLD

Ørneredet ligger høyt oppe i lia over Moskushamn med god utsikt mot Longyearbyen.

Steintippdalen

Under oppfæringsarbeid i Gruve 2a ble det tippet stein i Gruvedalen. Dermed navnet Steintippdalen på folkemunne helt til man begynte å planlegge beboelseshus her på begynnelsen av 2000-tallet.

Stormessa

Arbeidermesse øst (AMØ) som ble bygget i 1948 i Nybyen blir kalt Stormessa. Her var det plass til 550 mennesker ved langbord. 1600 m² fordelt på to etasjer. Senere ombygget og hatt forskjellige funksjoner.

Sveaboligen

228/1-5, bygget på 70-tallet, ble kalt Sveaboligen fordi hustypen skulle være prototype på hus som var planlagt bygd i Svea den gangen det var store planer for Svea.

Syndens

Hybelhus 220 ved Perleporten. Her var det liv og røre.

Tarzanloftet

Treningsrom med apparater i annen etasje i Lompensenteret som ble bygget i 1985.

Villa gjennomtrekk

Sengene og ovnen som står på brinken inne i Adventdalen.

En gruppe hadde vasket ned i Passhytta og skiftet ut sengene og ovnen i 1961. De brente alt søppelet på stedet, men stålsengene og ovnen måtte kasseres i byen. På returen med weasel fant Kristen Bøen ut de skulle dumpe dem på brinken som et landemerke fordi man trengte et landemerke akkurat der i dårlig vær. Og slik ble Villa gjennomtrekk til.

Ørneredet

Det offisielle navnet er Hiorth-fjellgruva, men anlegget ble kalt Sneheim. I senere tid også kalt Ørneredet.

kjørt til døren, og regningen trukket i lønnen. Dette var kun for husstander med adgang til kjøkken, og det var det stort sett familier som hadde til å begynne med. I 1992 kom den nye Svalbardbutikken i sentrum, og Provianten sluttet med matsalg.

Reitgjerdet

Hybelhus 232/16 bygget i 1979. Oppkalt etter asyltet Reitgjerdet. Navnet var et lite spark til de mange lærerne og statsansatte som bodde der.

Rosekjelleren

Kjelleren i Murboligen mellom Funken og gamle sykehuset som ble bygget i 1954 ble kalt Rosekjelleren. Til begynnelsen på 80-tallet hadde Funken egen messe for de ugifte funksjonærene som bodde der.

De ugifte jentene (rosene) som jobbet på kjøkkenet bodde i kjelleren på Murboligen. Dermed Rosekjelleren. En annen forklaring er

at det var liv og røre der og ble sammenlignet med Rosekjelleren i Oslo.

Russeboligen

228/9+11 ble bygget i 1975. Her bodde ansatte i Aeroflot fra 1975 til 1991 da de hadde fly til Longyearbyen hver onsdag.

Shang-Po-Lar

Fra Skjærtorsdag 1962 til 29/9-1984 ble det arrangert Shang-Po-Lar aften med lokalt orkester i Nysalen i Sverdrupbyen. På et bredt bånd rundt veggene var det malt kinesiske symboler, og eksotiske papirlamper var hengt opp. Over scenen var det malt stjernehimmel.

Skjæringa

Fra kaifronten på gamlekaaien gikk det trallespor i flere retninger. For at det ikke skulle bli så tungt for hestene laget de en grøft/skjæring gjennom haugen omtrent der hvor sysselmannens administrasjonsbygning ligger i dag. Derav navnet Skjæringa.

Sandmo & Svenkerud AS

Din totalentreprenør på Svalbard

På nordlige breddegrader

Sandmo & Svenkerud AS er den fremste totalentreprenøren på Svalbard. Vi utvikler prosjekter for privatpersoner, offentlig virksomhet og næringslivskunder.

Dyktige prosjektutviklere, faglært arbeidskraft og solide samarbeidspartnere bidrar til høy kompetanse og stor kapasitet til å gjennomføre små og store byggeprosjekter på øygruppen.

Foto: Herta Grøndahl

Ut av isolasjonen

I gamle dager var beboerne på Svalbard isolert fra resten av verden halve året. I dag nyter de godt av en teknologi mange i Norge bare kan drømme om.

Av Stine Eidissen Bya

– Det er ikke store greiene, påpeker Heinrich Eggenfellner. IT-sjefen på Universitetssenteret på Svalbard (UNIS) står med to små kabler i hånda. Selv med plastdekke er kablene bare noen få millimeter tykke, og slett ikke noe imponerende syn. Men i dag er det få som kan forestille seg Svalbard uten den bittelille, men svært betydningsfulle fiberoptiske kabelen. Den går fra UNIS til Skjæringa, fortsetter ned til sjøen og fortsetter derfra helt til fastlandet.

– Det er ganske merkelig å tenke på at denne kabelen går helt til Harstad, sier Eggenfellner. Fiberkabelen ble lagt av Norsk Romsenter i

2003, og blir drevet av Telenor. Takket være den har de databaserte virksomhetene i Longyearbyen fått en ny vår.

Første postkontor

Den teknologiske utviklingen har vært rivende de siste hundre årene. Det merkes spesielt godt på Svalbard. Veien til fastlandet er lang og strevsom, og klimaet skaper store vansker for transport og kommunikasjon. Da de første helårsboligene ble oppført i Longyearbyen i 1906, var kommunikasjonssituasjonen en ganske annen enn i dag. Men kontakten med omverdenen var allerede etablert. Rådgiver Per Kyrre Reymert hos Sysselmannen på Svalbard forteller at den første organiserte interne

kommunikasjonen på Svalbard var postkontoret som ble åpnet på Hotellneset i 1896.

– Det finnes masse brev som er poststemplet Advent Bay 1896/1897, opplyser Reymert. Brevene ble transportert mellom Svalbard og fastlandet med hurtigruteskip.

Da gruvedriften kom i gang for alvor, økte behovet for hyppigere kommunikasjon med fastlandet. Dermed ble telegrafien etablert.

– Gruveselskapene måtte kommunisere med sine hovedkontor, både for å fastsette avtaler med sine forhandlere og for å bestille frakteskip, forteller Reymert. ►►

Telegrafen på Finneset. Foto: SNSG bildearkiv

– Først måtte vi bestille en samtale. Deretter var det å dra ned på telegrafene og sitte og vente i timevis, forteller Nordtømme. Hun tydde derfor helst til brevskrivning, men det tok tid det også.

– Når posten endelig kom opp, måtte vi stille oss i kø på Huset. Der ble all post lest opp og delt ut, minnes Nordtømme. Hun kom til et samfunn preget av klasseskilte mellom arbeidere og funksjonærer.

– Det var bare toppene i samfunnet som hadde bil og telefon. Vi andre måtte klare oss som best vi kunne. Jeg husker særlig en gang det hadde vært kjekt å ha egen telefon. Jeg var gravid med tvillingene, og måtte få ringt sykehuset raskt. Den gang bodde vi i Sverdrupbyen, det var orkan og veien var ikke brøytet. Jeg vasset til knes i snø, og holdt nesten på å besvime på veien, forteller Nordtømme.

Hun benyttet seg ofte av ringbussen, som gikk rundt byen hver hele time. Familien kjøpte seg bil sent på 1970-tallet, men hadde da allerede hatt snøskuter siden 1971.

– Vi hadde to røde Lynxer som ble benyttet hyppig til å ta ungene med ut på tur. Setene var så brede at vi satt på kne, og det som i dag kalles «Lillerunden» var en dagstur, forteller Nordtømme.

Endelig flyplass

Det første sivile passasjerflyet landet på Svalbard i 1959, på en brøytet isbane i Adventdalen. Seks år senere ble historiens første natt- og mørketidsflygning gjennomført. Avgangene ble stadig flere, og til slutt åpnet også den etterlengtede flyplassen i 1975. Anne Lise K. Sandvik var en av de aller første passasjerene som satte seg ombord i Tromsøflyet. Selv om det var en lettelse å få flyplass, var det ikke alltid komfortabelt å komme seg til hjemplassen.

Nye milepæler

I lengden ble heller ikke telegrafene nok. The Arctic Coal Company ønsket seg etter hvert en radioforbindelse.

– Når de ikke fikk radio på fastlandet, bygde de i stedet en på Svalbard, og det på rekordtid, forteller historiker Thor Bjørn Arlov. Den nye radiostasjonen på Finneset i Grønfjorden var et gjennombrudd på kommunikasjonsfronten. Spitsbergen Radio ble bygd i 1911, og representerte også en politisk markering.

– Byggingen av radiostasjonen tvang samtidig fram en annektering av land, påpeker Per Kyrre Reymert.

I 1930 ble Spitsbergen Radio erstattet av Svalbard Radio, som ble plassert i Longyearbyen. Tre år senere kom neste milepæl i kommunikasjonshistorien: Isfjord Radio. Den ble plassert

på Kapp Linné, og var både kystradio og meteorologistasjon. Beboerne i Longyearbyen hadde likevel svært begrenset kontakt med omverdenen. Foruten post var det kun telegramtrafikk fram til 1949. Da kom det telefonsamband til øya. Administrerende direktør Vegard Gjerde i Telenor Svalbard forteller en historie som Viggo Bjarne Kristiansen ikke fikk plass til i sin nylig utgitte bok om firmaets historie på Svalbard:

– Da telefonlinja ble åpnet, lovet Telegrafverket at alle i Longyearbyen skulle få én samtale hjem. Køen var så lang at det tok en måned før alle hadde fått sin oppringning, forteller Gjerde.

Bil og telefon

Butikkinnehaber Rebekka Nordtømme kom til Svalbard i 1970, og husker godt hvor vanskelig det var å komme i kontakt med slekt og venner på fastlandet.

Vi gratulerer

Longyearbyen med 100-årsjubileet!

hilsen SVALBARD POSTEN

– Flyene gikk jo midt på natta, og vi måtte vente i timevis i Tromsø på neste fly. Det var ikke bare trivelig når man reiste med små unger, synes Sandvik.

Thor Bjørn Arlov mener åpningen av flyplassen representerer det største vannskillet i Longyearbyens historie.

– Det var startskuddet for den virkelige moderniseringen av byen. Den sosiale isolasjonen var brutt, og man fikk et helt annet fundament for samfunnet, mener Arlov.

Direkte TV

De neste årene kom de tekniske framskrittene på rekke og rad. I 1978 ble satellittforbindelsen til fastlandet åpnet. I 1981 ble Svalbard knyttet til det automatiserte telefonnettet på fastlandet. Tre år senere fikk innbyggerne i Longyearbyen før første gang direkte fjernsynssendinger hjem i stua. Tidligere ble programmene avspilt av NRKs mann på Skjæringa – med en ukes forsinkelse.

– Historisk sett kan dette virke som en ganske ubetydelig hendelse, men nå ble Svalbard en del av det norske storsamfunnet på en helt annen måte, hevder Arlov.

Televerket, og senere Telenor har spilt en svært sentral rolle i folks hverdag i Longyearbyen opp gjennom årene. De store tekniske nyvinningene har ikke kommet uten debatt. Det er mye politikk i teknikk.

– Det er en klar politisk dimensjon over de store milepælene innen kommunikasjon. Det viser blant annet det tunge politiske spillet som lå bak opprettelsen av Spitsbergen Radio. Radioen var et ledd i et stort nasjonalpolitisk prosjekt, sier Arlov.

Russerne følger med

Russerne har fulgt svært nøye med på utviklingen.

Isfjord Radio ca 1955. Foto: SNSG bildearkiv

– Telekommunikasjon på Svalbard har vært et følsomt tema. Telesjefen har til tider vært like mye diplomat, påpeker Arlov.

Slik er det ikke for Telenor-direktør Vegard Gjerde i dag.

– Nei, diplomatrollen er helt forsvunnet. Vi etablerte telefonforbindelse til Barentsburg og Pyramiden i 1989, og Barentsburg er fortsatt knyttet til det norske og internasjonale telefonnettet, opplyser Gjerde.

Han kan tilby et topp moderne produkt til sine kunder.

– I dag er mobilkommunikasjonen i Longyearbyen like god som på Karl Johan, sier Gjerde.

Gjennom fiberkabelen har han så mye kapasitet at det uten problem kunne vært lagt bredbånd til alle husstander i Longyearbyen.

– Men da må i så fall noen andre være med å betale. Vi er tross alt pålagt å tjene penger, understreker Gjerde. Etter hans mening har ikke fiberkabelen hatt stor innvirkning på næringsutviklingen i Longyearbyen.

– Jeg tror ikke den har vært så viktig for det generelle næringslivet, men for aktører som SvalSat har den vært alfa og omega, sier Gjerde.

UNIS og Forskningsparken er også helt avhengig av å ha en rask internettforbindelse.

– For tre år siden hadde vi to ISDN-linjer for å betjene UNIS, EISCAT, Norsk Polarinstittutt, skolen og nordlysstasjonen. Forbindelsen var treg som et uvær. Det var et lykketreff at kablet «dumpet ned», mener Heinrich Eggenfellner.

Savner roen

Utviklingen har gått framover med sjumilssteg, men noen tenker tilbake på tidligere tider med stor glede. Rebekka Nordtømme savner roen i byen når siste båt hadde forlatt for sesongen. Det gjør også Anne Lise K. Sandvik.

– Ja er du på styr! Vi er mange som har ønsket oss tilbake. Det var alltid litt stas når siste båt skulle gå. Da sto vi på kaia og vinket. Og deretter var det en velsignet ro i samfunnet. Vi visste hvem vi skulle forholde oss til, og at vi ble godt tatt vare på. Det var et helt annet regime enn i dag, sier Sandvik. Hun mener livet på mange måter var enklere den gangen.

– Noen valg var tatt, og det kunne man ikke gjøre noe med. Det gikk ikke alltid an å komme seg ned til fastlandet i en fei. Men det er jo morsomt hvordan man blir bortskjemt over tid. Før fikk vi post en gang i måneden, og vi var fornøyd med det. Nå blir jeg irritert hvis jeg må vente noen sekunder før jeg får opp e-posten min, ler Sandvik.

Et glass eller to, en bedre middag?
Kort sagt, stedet for å være seg selv.
Åpent alle dager 11:30 til 02:00
Velkommen til hyggelige Svalbard omgivelser.

KROA

НА САМОМ КРАЮ СВЕТА

post@kroa-svalbard.no - Tlf: 79 02 13 00

Opprettholdelse av lov og orden både i Longyearbyen og ellers på øygruppen har hele tiden vært en viktig opp-gave for Sysselmannen på Svalbard. Sysselmannen har ansvar og oppgaver i et landområde halvannen ganger så stort som Danmark, med et territorialfarvann ut til 12 nautiske mil.

J.M.HANSEN

-din elektropartner

Tlf: 79 02 58 00 · www.jmhansen.no

J.M. Hansen ønsker Longyearbyen til lykke med 100-årsjubileet!

Vi håper jubileumsgaven vi ga Ungdomshuset i anledning firmaets 80-årsjubileum kom til nytte, og at ungdommene bruker huset flittig i det neste hundreåret!

Lov og orden i Longyearbyen

– en historie om Sysselemannen på Svalbard

Den lille gruveleiren som fra 1906 vokste frem ved fjellfoten i dalen, og som etter hvert fikk navnet Longyear City, var et lovløst samfunn. Ikke at det støtt var ufred og ville tilstander i "byen"; en viss orden hersket nok, men loven manglet. Det skulle gå nesten to tiår før en slik ordning kom på plass, og enda noen tid før Longyearbyen fikk en "politichef" på stedet – Sysselemannen på Svalbard.

av Thor B. Arlov

Det rettsløse landet

Den økende interessen for prospektering og bergverksdrift på Svalbard i årene etter 1900 skapte utfordringer for nasjonal og internasjonal rett. En rekke selskaper og enkeltpersoner okkuperte områder med tanke på mineralutvinning i dette herreløse landet. Det ble vanlig praksis at okkupasjonene ble meldt inn til de enkelte lands myndigheter, som kunne gjøre lite annet enn å registrere kravene – noen eiendomsrett kunne de ikke godkjenne. Når så eiendomskravene dessuten ofte overlappet hverandre, var det åpenbart et behov for en eller annen form for rettsordning som kunne løse slike spørsmål.

Ved de første bergverksanleggene oppsto det snart konflikter mellom arbeidere og ledelse. Etter en storstreik i Longyear City sommeren 1912 ble 238 mann rett og slett sendt ned til fastlandet. På den andre siden av Adventfjorden, der det britiske selskapet Spitsbergen Coal & Trading Company drev kull, var det heftige arbeidskonflikter i 1906–07. På ett tidspunkt henvendte selskapet seg til både norske og britiske myndigheter og ba om hjelp til å skape lov og orden. De foreslo til og med at en representant for selskapet kunne gis politimyndighet. Verken Norge eller Storbritannia kunne gripe inn, naturligvis – Svalbard var ingenmannsland.

Lang vei, små skritt

Allerede i 1890-årene sirkulerte ideer i politiske kretser og deler av offentligheten om å gjøre Svalbard til norsk land. Kort tid etter unionsoppløsningen i 1905 begynte den ferske utenriksledelsen å legge planer for Spitsbergen, som øygruppen den gangen var kjent som. Norge foreslo at det ble holdt en internasjonal konferanse, og tilbød seg samtidig å ta ansvaret for et styre på verdenssamfunnets vegne. Sverige reagerte negativt på utspillet og krevde innflytelse i prosessen. Det samme gjorde Russland. Enden på visa ble at de tre statene sammen fikk i oppdrag å utarbeide et forslag til ordning, som så skulle legges frem for alle interesserte parter. Etter to forberedende møter i 1910 og 1912, ble den internasjonale konferansen kalt sammen i Kristiania sommeren 1914. Traktatforslaget som lå på bordet innebar et slags samstyre (condominium) mellom Norge, Sverige og Russland, og inneholdt også forslag om politidomsmyndighet. Dette regimet var ikke akseptabelt for flere av de andre statene, og konferansen ble avsluttet uten at enighet ble oppnådd. Videre forhandlinger ble uaktuelt da verdenskrigen brøt løs samme høst.

I løpet av krigen avviklet de fleste utenlandske selskapene virksomheten på Svalbard, mens norske interesser for alvor kom på banen. Våren 1916 ble The Arctic Coal Company solgt til et norsk syndikat, som senere samme år

dannet Store Norske Spitsbergen Kulkompani. Flere andre kullselskaper ble etablert omtrent samtidig, blant andre Kings Bay Kull Comp., Bjørnøen og De Norske Kulfelte. Da krigen nærmet seg slutten, var de norske kullinteressene helt dominerende. I 1918 slapp regjeringen endelig katta ut av sekken og erklærte at den ville kreve norsk suverenitet over Svalbard når oppgjøret etter krigen en gang kom. Fredsforhandlingene i Paris startet i 1919, og Spitsbergen-spørsmålet ble behandlet i en egen kommisjon. Dette endte, som vi vet, med traktaten av 9. februar 1920 som ga Norge "den fulle og uinnskrenkede suverenitet over Spitsbergen-øygruppen".

Det som hadde vært en nasjonal ambisjon i hvert fall siden århundreskiftet, var endelig blitt en realitet. Norske myndigheter hadde gått en lang vei med små, forsiktede skritt. Mange, inkludert store deler av Stortinget, var imidlertid skuffet over alle begrensningene på suvereniteten. I årene etter 1920 la staten ned et stort arbeid – og ikke ubetydelige pengebeløp – for å styrke norske posisjoner på Svalbard, blant annet gjennom støtte til drift og oppkjøp av kullfelte. Før Norge kunne og ville overta suvereniteten, måtte eiendoms-spørsmålene løses, og et lovverk og en administrasjonsordning på plass. Først fem år etter traktaten var det klart for innføring av lov og orden på Svalbard – og i Longyearbyen.

Sysselmann – administrativ nyskaping

Da det norske flagget ble heist på Skjæringa i Longyearbyen den 14. august 1925 og Norge formelt overtok suvereniteten over Svalbard, startet samtidig Sysselmannen sitt virke som regjeringens øverste representant på øygruppen. Ordningen, som ble nedfelt i svalbardloven av 17. juli 1925, var en nyskaping i norsk forvaltning. Alternative løsninger av administrasjonsspørsmålet var blitt diskutert, som å legge deler av forvaltningen av øygruppen under fylkesmannen i Troms eller Finnmark. Dels for å legge en opprivende lokalisering-debatt død, men kanskje like mye av økonomiske og praktiske grunner, valgte i stedet norske myndigheter å samle alle forvaltningsfunksjoner i én lokal institusjon – Sysselmannen. Kanskje var det for å markere at denne funksjonen var noe unikt i statsforvaltningen at den gamle betegnelsen sysselmann ble hentet frem. Ganske treffende var det i hvert fall, for i middelalderen var sysselmannen kongens øverste representant i et område, med både påtale- og domsmakt og rett til å kreve inn skatter. Samtidig kan det vel tenkes at lovmakerne var opptatt av å fremheve nasjonale tradisjoner, på samme måte som de offisielt døpte Spitsbergen om til det norrøne navnet Svalbard.

Ordningen var "foreløpig"; Sysselmannen ble ikke en fast, statlig embetsmann, men skulle utnevnes. Dermed sikret myndighetene seg muligheten til å endre ordningen, om utviklingen på Svalbard skulle tilsi det. Dette avspeiler den usikkerheten som hersket omkring Svalbard i 1925, først og fremst på grunn av den reduserte gruvevirksomheten i kriseårene etter første verdenskrig. Midlertidighet og improvisering preger da også det første tiåret av Sysselmannens historie.

Sysselmann på skift

Ved suverenitetsovertakelsen i august var byråsjef Edvard Lassen i Justisdepartementet blitt konstituert i stillingen, og først 4. septem-

ber ble Johannes Gerckens Bassøe utnevnt som den første sysselmann på Svalbard. Han installerte seg inntil videre ved statens radiostasjon på Finneset i Grønfjorden; noe kontor eller bolig i Longyearbyen var ikke klargjort, og Store Norske var ikke videre interessert i å tilby den nye sysselmannen husvære. Vinteren 1926–27 tilbrakte Bassøe i Oslo, men den følgende holdt han til i Ny-Ålesund. I mars 1928 ble han utnevnt til fylkesmann i Troms, men tiltrådte ikke før på høsten. Imens drøftet regjeringen en mulig omorganisering av administrasjonen. Igjen ble løsningen preget av midlertidighet; Bassøe, i egenskap av fylkesmann, ble bemyndiget til utføre Sysselmannens forretninger mens stillingen sto ledig. Faktisk kom han til å beholde denne myndigheten helt til 1935, uten selv å være på Svalbard. For å bøte på det manglende offisielle nærværet, ble det dels konstituert sysselmenn i sommersesongen, dels utnevnt fullmektiger. Erik Håvie-Thoresen var konstituert i sommersesongene 1929–31. I 1932 ble statsgeolog Wollmer Tycho Marlow konstituert som overvintrende sysselmann, og i 1933–35 fungerte Helge Ingstad som sysselmansfullmektig med bolig på Svalbard, bare avløst sommerne 1933 og 1934 av Egil Lund. Sysselmannen på Svalbard var, for å si det forsiktig, preget av mangel på kontinuitet.

En permanent løsning – omsider

I 1935 innså regjeringen at dette ikke kunne fortsette. En viktig årsak til at det nå hastet å få på plass en mer permanent ordning, var at russerne hadde etablert seg med en stadig økende virksomhet i Barentsburg og Grumant. Den 23. august 1935 ble Marlow utnevnt til sysselmann, og fikk bolig og kontor i Longyearbyen. Han satt i stillingen helt til befolkningen på Svalbard ble evakuert i august-september 1941. Året etter, i London, søkte han avskjed fra stillingen, som så sto ledig inntil krigens slutt.

Håkon Balstad, ekspedisjonssjef i Handels-

departementet, ble utnevnt til ny sysselmann i september 1945 og kom til Longyearbyen våren 1946. I gjenreisingsiveren etter krigen og i den spente utenrikspolitiske situasjonen Svalbard befant seg i, skulle vi kanskje forvente en kraftig styrking av det norske offisielle nærværet. Dette skjedde i liten grad. Riktig nok fikk Balstad nytt kontor og bolig i 1949 ("Sysselmannsgården"), en fast betjent fra 1950 og tjenestefartøy fra 1952, men noen stor satsing kan det neppe kalles. Mye tyder på at myndighetenes interesser først og fremst var knyttet til den økonomiske virksomheten, gruvedriften. Svalbard var da også fra 1936 administrativt underlagt Handelsdepartementet (omdøpt til Industridepartementet etter krigen). I 1953 ble Sysselmannen tilbakeført til Justisdepartementet, men først i 1965 ble prinsippet om fagdepartementenes myndighet innenfor sine saksfelt gjeninnført. Justisdepartementet overtok rollen som koordinerende departement og Det interdepartementale polarutvalg ble opprettet.

Den kalde krigen, forholdet til russerne og den økende internasjonale interessen for petroleumsvirksomhet på Svalbard danner bakkeppet for reorganiseringen av norsk svalbardforvaltning. Imidlertid uteble satsingen på det lokale forvaltningsorganet, Sysselmannen. Dette ble da også påpekt som et problem av samtlige sysselmenn frem til ut på 1970-tallet – Odd Birketvedt (1956–60), Finn B. Midbø (1960–63), Tollef Landsverk (1963–67), Stephen Stephensen (1967–70) og Frederik Beichmann (1970–74). Så sent som i 1973 var det fremdeles bare tre faste åremål på sysselmannskontoret, og transportmulighetene vinterstid begrenset seg til snøskuter.

Kongen på Haugen

I Longyearbyen var gruvekompaniet praktisk talt enerådende. For det første var Store Norske så å si eneste arbeidsgiver, og selskapet eide grunnen og all viktig infrastruktur i byen. Til og med skole og sykehus var det kompaniet

Svalbards eldste og største reiseliysselskap...

Spitsbergen Travel gratulerer...

...Longyearbyen med 100-års jubileet!

www.spitsbergentravel.com

Tlf: +47 79 02 61 00 · Faks: +47 79 02 61 01

www.spitsbergentravel.com

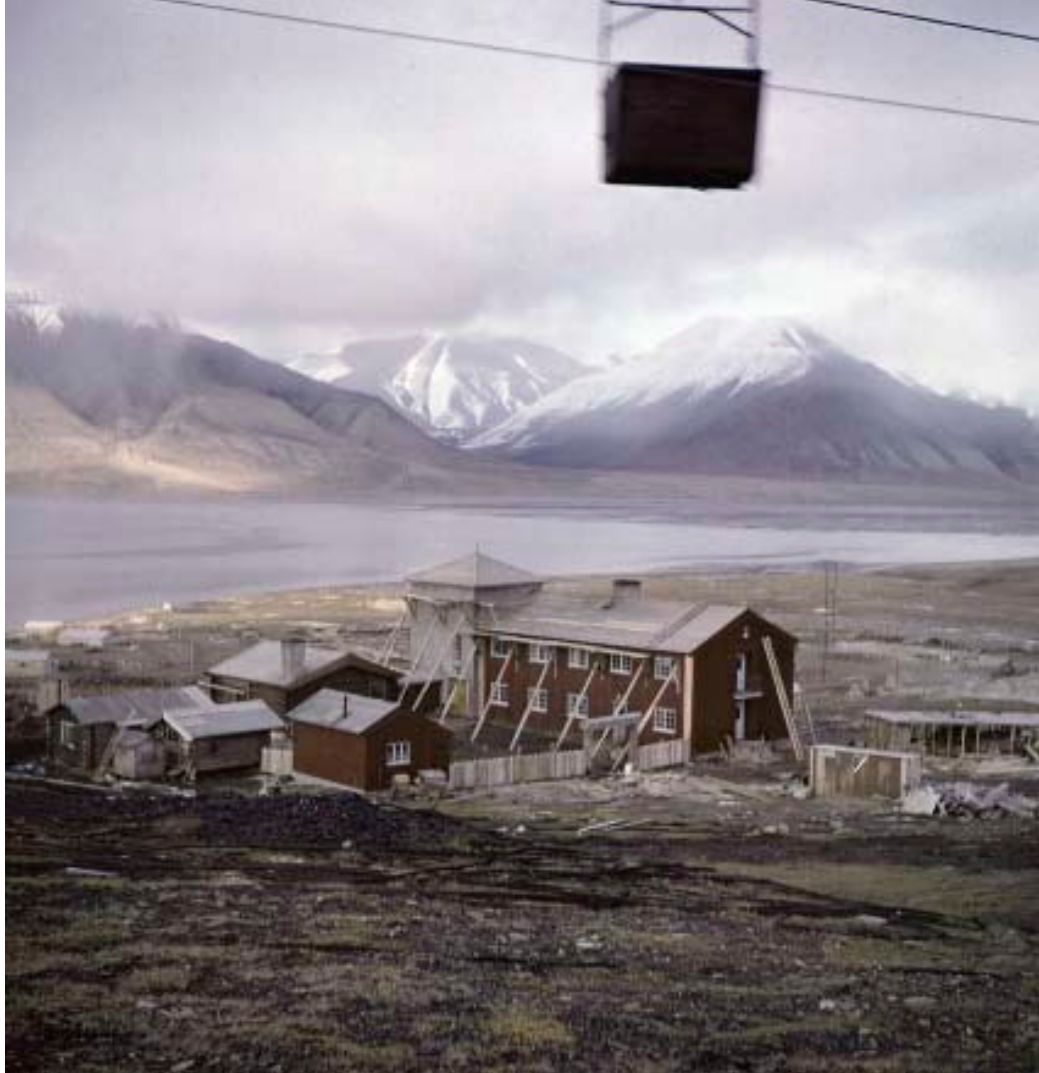
www.spitsbergentravel.com | Facebook | Instagram | Twitter | LinkedIn | YouTube

som drev. Og Store Norske var et privat selskap – riktig nok med statlige representanter i styret. Vel var Sysselmannen regjeringens representant og politimyndighet, men i byen var lenge direktøren i praksis mektigere. Etter krigen holdt de statsansatte, inkludert Sysselmannen, til på Skjæringa, mens direktøren var konge på Haugen. Det var liten tvil om hvem som var sjefen i by'n. Så sent som på 1970-tallet beklaget en sysselmann seg til departementet at alt gikk smertefritt "...så lenge man tar til takke med å være fut for Store Norske."

Om det tidvis kunne være mer eller mindre godlynt kappestrid mellom kullkompaniet og "øvrigheta", var Sysselmannen avhengig av et godt forhold både til selskapet og dets ansatte. Kriminalstatistikk og straffesaksregister viser at Longyearbyen langt på vei var en idyll. På 1960-tallet, da det bodde 700–900 mennesker i byen, var det i snitt bare 26 straffesaker i året. Av disse var det bare én eller to som dreide seg om legems-krenkelser – eller vold, på godt norsk. Ti-tolv saker i året ble rubrisert under vinning og skadeverk. Statistikken lyver kanskje litt; i et land med lang mørketid, er det vel også mørketall. Ikke sjelden ba nok Sysselmannen Store Norske selv rydde opp i fyllerbråk og småkonflikter blant de ansatte, uten at det ble laget politisak av forholdet. Det var de sivile oppgavene som dominerte hos Sysselmannen, ikke rollen som "politichef". Som en slags stedlig universalrepresentant for statlige – og i noen tilfeller kommunale – myndigheter var Sysselmannen vel så mye et offentlig tjenestekontor for den norske befolkningen på Svalbard.

Nye tider, nye muligheter

1970-tallet markerer et tidsskille i Svalbards moderne historie. Åpningen av helårs flyplass i 1975, statens overtakelse av Store Norske i 1976 og utbyggingen av et familiesamfunn i Longyearbyen er uttrykk for dette. Utviklingen av sysselmannsbestillingen er både et

Arbeidet med å bygge dagens sysselmannsgård på Skjæringa begynte i 1949. Arkitekten bak bygget var Oddmund Eindride Slaatto.
Foto: Norsk Polarinstitutt

resultat av og en målestokk for den politiske satsingen på Svalbard. Leif T. Eldring ble den sysselmannen som fikk gleden av å lede opprustningen i perioden 1974–78, da bestillingen doblet antall medarbeidere, flyttet inn i moderne kontorlokaler ("Palasset" på folke-munne) og også fikk helikopter til disposisjon. Det var også på denne tiden, i 1977, at Sysselmannen fikk en egen vilt- og naturvernkonsulent. Med etableringen av de store verneområdene i 1973 og innføringen av et omfattende miljøvernregelverk, vokste saks-

mengden på dette feltet dramatisk. Det fikk også følger for den tradisjonelle politisiden av bestillingen: fra 1970-tallet veier miljøkriminalitet tungt blant de straffesakene Sysselmannen etterforsker.

I 1978 ble dessuten Justisdepartementets polaravdeling opprettet, og dermed fikk Sysselmannen en godt plassert motpart og med-spiller i sentraladministrasjonen. Svalbardforvaltningen fikk større tyngde. Polaravdelingen bygde etter hvert opp kompetanse omkring

Unis ønsker til lykke med Longyearbyens 100-årsjubileum

De siste 10–15 årene har oppgavene knyttet til miljøvern økt hos Sysselmannen. Feltinspektørene som utplasseres i sommersesongen utfører viktige miljøvernrelaterte oppgaver som dyretellinger og overvåking av dyreliv og kulturminner. De gjør også en rekke politioppgaver.
Foto: Sysselmannen på Svalbard.

svalbardspørsmål, og ble både en premissleverandør og en døråpner mot det øvrige byråkratiet og det politiske miljøet i Oslo. Selv om det kanskje ikke alltid fortonte seg slik for innbyggerne i Longyearbyen, er det liten tvil om at Sysselmannen ofte målbar lokalbefolkningens ønsker og interesser, og at polaravdelingen bidro til å skape gjennomslag for lokale synspunkter. På den annen side kunne også denne "polarelitene" i hovedstaden virke konserverende og stenge for politisk nytenking; den seige motviljen mot lokaldemokrati er kanskje et eksempel på det.

Sysselmann Eldrings etterfølgere, Jan Grøndahl (1978–82) og Carl A. Wendt (1982–86), videreførte ekspansjonen, og da Eldring vendte tilbake for sin andre periode i 1986, hadde bestillingen vokst til elleve faste åremålsstillinger og fem sommervikarer. Da han avsluttet sin tjenestetid i 1991 var ytterligere to faste stillinger kommet til og sommerengasjementene var mer enn doblet.

Ekspansjonen i 1970- og 1980-årene er i stor monn uttrykk for et politisk ønske om sterkere suverenitetshevdelse på Svalbard, men ikke bare det. Den er også et svar på de nye utfordringene både sentrale og lokale myndigheter sto overfor i perioden. Utviklingen av det "normale" familiesamfunnet og forholdet til russerne på Svalbard er to stikkord her. Når Longyearbyen ble gradvis mer lik fastlandsbygd, måtte den også takle de forskjellige problemene et vanlig, moderne lokalsamfunn står overfor. Barnevern, samlivsbrudd, trafikk, narkotika, regelverk på stadig nye områder – i fravær av kommune- og fylkesadministrasjon hadde Sysselmannen en finger med i det meste. Bestillingen skulle dessuten bistå andre statlige etater, først og fremst direktoratene, som fikk økt forvaltningsmyndighet på Svalbard.

Det gjaldt i stigende grad også utenfor de norske bosetningene. Frem til midten av 1980-tallet foregikk norsk myndighetsutøvelse overfor russerne på en nokså til-

bakeholden måte, langt på vei betinget av dyp skepsis og åpenlys motstand fra sovjetisk side. Med president Gorbatsjovs program om "glasnost" og "perestroika" fra 1986–87 endret dette seg. Barentsburg og Pyramiden åpnet seg mot omverdenen og aksepterte i økende grad norsk offentlig nærvær og "innblanding". Sysselmannen bygde hytte og helikopterplattform ved Finneset, og kjørte med tjenestebil inn til Barentsburg til ukentlige møter med konsulen eller gruveselskapet. Det ble gjennomført helseinspeksjoner i messa og veterinærbesøk i fjøset. Arbeidstilsynet inspiserte gruvene, Luftfartsdirektoratet helikopterbasen på Heerodden. Det var de små skrittets politikk igjen – symbolsaker, vil noen si. Uansett ble russerne og deres virksomhet gradvis integrert i det norske forvaltningsregimet, mer eller mindre motvillig.

Den siviliserte Sysselmannen

Moderniseringen og næringsutviklingen etter 1990 har fått stor betydning for Sysselmannens funksjoner og oppgaver. Økning av folketallet, større mobilitet, voksende turisme, ny økonomisk virksomhet og vekst i forskning – alt har skapt et behov for større kapasitet og bredere kompetanse. De siste 10–15 årene er det kanskje ett saksfelt som fremfor noe har dominert Sysselmannens dagsorden: miljøvern. Dette fikk også et organisatorisk uttrykk gjennom den administrative reformen som ble gjennomført i 1997 i Ann-Kristin Olsens periode som sysselmann (1995–98): bestillingen fikk en egen miljøvernavdeling sidestilt med en politiavdeling og en administrasjonsavdeling. Denne "siviliseringen" av Sysselmannen faller sammen med andre viktige utviklingstrekk på Svalbard i perioden, særlig privatisering av næringsvirksomhet, desentralisering av myndighet og innføring av lokalt selvstyre fra 2002. På mange måter har Sysselmannen fått forholdsvis mindre makt i lokalsamfunnet, men desto større utfordringer med å opprettholde lov og orden utenfor Longyearbyen.

Foto: Knut Lovstuhagen

Longyearbyen, gratulerer med dagen!

Det var en kald vinterdag, 2. april i 1959. En tungt lastet DC-4 landet på isen i Adventdalen med 54 passasjerer. Store Norske garanterte at landingsbanen skulle være brøytet, 1800 meter lang og 40 meter bred. Dette ble en merkedag som lett kunne sammenlignes med 17. mai. Vi er stolte av vår felles historie og gleder oss til mange nye år.

Du skal alltid hjem

A STAR ALLIANCE MEMBER

En veldig synlig konsekvens av utviklingen er oppbyggingen av en omfattende rednings- og beredskapstjeneste og en utstrakt oppsynsvirksomhet. Synlig, fordi Sysselmannen etter hvert har fått store materielle ressurser til disposisjon – ikke minst til transport. Av drøyt 90 millioner kroner som er bevilget til bestillingen i 2006, går om lag to tredjedeler til transporttjenester. Det er omtrent det samme som hele bevilgningen til Longyearbyen lokalstyre, og kan virke overveldende hvis man har et lokalsamfunn på under to tusen mennesker som målestokk. Men i et perspektiv der Sysselmannen har ansvar og oppgaver i et landområde halvannen ganger så stort som Danmark, med et territorialfarvann ut til 12 nautiske mil og med et besøkstall på kanskje hundre tusen mennesker i året, fortøner saken seg noe annerledes. Suverenitet koster.

Flaggstangen

Da den nyutnevnte sysselman Balstad flyttet inn i "svenskebrakka" (Bergmesterboligen) i Longyearbyen etter andre verdenskrig, sørget han raskt for å sette opp en flaggstang. Stangen hadde han hentet på Finneset, fra ruinene etter den norske telegrafstasjonen, som også hadde gjort tjeneste som det første sysselmannskontor på Svalbard. Foruten å være et eksempel på fornuftig gjenbruk, ligger det tung symbolikk i denne handlingen. Det har alltid vært viktig for norske myndigheter å vise flagget på Svalbard, og Sysselmannen er – i overført betydning, naturligvis – den høyeste flaggstangen.

Det gikk ti år fra Norge overtok suvereniteten til Sysselmannen var på plass i Longyearbyen på permanent basis fra 1935. Nye ti år, og vel så det, gikk før bestillingen begynte å sette preg på lokalsamfunnet. Den offisielle åpningen av sysselmannsgården i 1950 var et uttrykk for en tyngre offentlig satsing på Svalbard generelt og Longyearbyen spesielt, noe som ble understreket ved kronprins Olavs besøk. Det var likevel først på 1970-tallet

Den 14. august 1925 ble det norske flagget heist på Skjæringa i Longyearbyen, og Norge overtok formelt suvereniteten over Svalbard. Fra da av startet sysselmannen sitt virke som regjeringens øverste representant på øygruppen. Foto: Norsk Polarinstitutt.

at den store ekspansjonen startet – både for Longyearbyen som familiesamfunn og for sysselmannsbestillingen. Utviklingen kan avleses i bygningshistorien; en ny administrasjonsbygning kom i 1978 og ble utvidet allerede i 1982. Tre år etter brannen i 1995 kneiste et nytt, moderne sysselmannskontor på Skjæringa med plass for de omkring 30 ansatte. Man kan si hva man vil om utformingen, men monumental er bygningen, og dét er selvsagt et poeng i seg selv. Enda en flaggstang.

For noen er det et paradoks at mens lokalsamfunnet for øvrig blir mer og mer likt fastlandsnormalen, så opprettholdes en administrativ særordning som Sysselmannen. Den "foreløpige" ordningen stortinget vedtok i 1925, har vist seg nesten forbausende seiglivet. Longyearbyen feirer sitt hundreårsjubileum i år. Bare tiden vil vise om Sysselmannen kan gjøre det samme i 2025. Uansett – lov og orden vil nok herske i Longyearbyen også da, må vi tro. Og en høy flaggstang vil norske myndigheter fortsatt ha på Svalbard.

NOR-CARGO
Nor-Cargo Svalbard AS

Vi gratulerer Longyearbyen med 100-årsjubileet!

Det er stor stas at turn, grunnpilaren for idrettslaget og "den mest skolerende idretten", nå er tilbake. Turngruppa innledet jubileumsåret med en storslått oppvisning av 65 barn og unge i alderen 5 og 18 år.

Svalbard Turn

Turngruppa som ble mangfoldig

Idretten er godt etablert og en viktig del av hverdagslivet for mange i Longyearbyen. Ved siden av å gi god mosjon for store og små, er rommet rundt idretten en viktig sosial arena. Slik har det vært lenge i Longyearbyen. Men rammene rundt idretten og de utfordringene som møtte idrettsmenn og kvinner i Longyarsamfunnets begynnelse var ganske forskjellig fra det vi kjenner i dag.

Av Eva K. Håndlykken

I årene som har gått har Svalbard Turn utviklet seg i takt med Longyearbyen. Aktivitetene har til enhver tid tilpasset seg befolkningen. Fra et mannssamfunn til familiesamfunnet, hvor kvinner og ikke minst barna har fått en sentral plass. Svalbard Turn er i dag et fleridrettslag med 17 aktive undergrupper.

Idrettsaktivitet før krigen

Gruvebyen var i etableringsperioden et mannfolksamfunn som først og fremst var preget av grått slit. Arbeidsdagen i gruva var lang og hard. Boforholdene var kummelige. En kan tenke seg at arbeidsskarene hadde lite tid og overskudd til idrettsaktiviteter. Allikevel vet vi at det har forekommet idrettsaktiviteter i Longyearbyen helt tilbake til amerikanertida.

I Svalbard Turns eie er en sølvpokal fra 1916 med inskripsjonen "Artic Coals Co's Præmie. Advent Bay.

Skiløping var den første idretten vi vet ble organisert i Longyearbyen. I 1924 ble Svalbard skilag stiftet. Interessen for skiløping var stor i 20-årene.

"Hele belegget ved gruvene som den gang talte omkring 400 mann pluss noen få kvinner, møtte mannjevnt fram når noe foregikk i løypa eller den lille hoppbakken om søndagene. Deres generøsitet når det gjaldt å yte en skjerv i form av kontanter til løpernes premier, var utenom det alminnelige. Etter som løperne bodde i forskjellige brakker, var det en ekstra-premie til den beste representant for brakka. Noe som ga fin stemning under den sparsanske skifesten."

Ricard Knutsen

Svalbard Turn stiftes

Idrettsaktiviteten i Longyearbyen har alltid vært sterkt knyttet til de ressurspersoner som til en hver tid befinner seg på øya. I årene før 1930 kom flere idrettsinteresserte herrer til Svalbard. Blant dem ingeniør og senere direktør i gruveselskapet Joacim N. K. Lindholm. Lindholm var landskjent turner, kjent fekter og habil fotballspiller og skytter. Han og flere så behovet for å organisere idretten en forening med plass til flere aktiviteter. 6. september 1930 kalles det inn til møte i "Gammelfemna", og Svalbard Turn ble stiftet.

"Det var for galt at ungdommen ikke hadde en idrettsforening der oppe, med alle de muligheter til beskjeftigelse i fritiden som denne vil innebære – og dessuten virke moralsk for-

bedende og holde karene vekk fra fyll, dansefester og slagsmål, som hører til dagens orden ved de vanlige tilstelninger i Folkets Hus."

Verkslege Einar Boug

Som navnet forteller var turn en kjerneaktivitet i det nystiftede laget. "Den mest skole-rendende idretten i dette mannsamfunnet" som Richard Knutsen sa senere. Turnapparater fra Harstad Turnforening kom opp med høstens siste båt, og ble montert i "Gammelfemna", selv om det var litt lavt under taket for svingstanga. "Gammelfemna" var en ombygd boligbrakke som lå på andre siden av veien for fjøset (museet). Lokalet var langt og smalt, og hadde en stor ovn i hver ende. Ei trekkfull dør midt på bygget greide ikke alltid å holde snøen ute.

Turngruppen fikk fra starten av god oppslutning. De fleste av dem kroppsarbeidere. Med dyktige instruktører og intens trening kunne turntroppen snart starte konkurranser og oppvisninger.

Ved siden av turn, var ski, friidrett og fotball aktiviteter som ble organisert i Svalbard Turn stiftelsesåret. Fotball var svært populært den gangen også. Fotballtreningen startet så snart snøen var borte, og det var ikke uvanlig med 30-40 mann på trening. Det blir arrangert år-

vise bymesterskap mellom de forskjellige skift i gruva.

Båndene mellom Svalbard Turn og gruveselskapets ledelse var sterke fra første dag. Det ble sagt at den første turninstruktøren ble ansatt i Store Norske på grunn av sine kvalifikasjoner som turntrener. Det å ha turn som hobby var visstnok en fordel for alle som søkte jobb i Longyearbyen. Det gode samarbeidet mellom gruveselskapet og idrettslaget har vart gjennom alle år, og har vært til gjensidig nytte.

Organiseringa av idretten brakte med seg en annen viktig gevinst: Idretten som arena for kontakt mellom de forskjellige gruvesamfunnene. Allerede i 1938 startet skiutvekslingene med russere fra Barentsburg og Coles Bay. Med unntak av et opphold under 2. verdenskrig har denne utvekslingen fortsatt fram til i dag med stadig flere idrettsgrener representert.

"Det er særlig viktig at sovjetmennesker og nordmenn som arbeider i strenge Svalbardforhold får møte hverandre i konkurranser hvor vennskapsbånd blir knyttet. I disse konkurranser er det alltid sportsånd, gjensidig respekt og samkvemsglede."

Konsul A. Rylnikov

Lundblad Media AS, Tromsø - illustrasjon: Olaf Sjøen

Leonhard Nilsen & Sønner AS er landsdelens største anleggsentreprenør. Selskapet driver med bygging av tunneller, veier, masseflytting, gruedrift m.m. Selskapet er en del av LNS-gruppen som består av 11 bedrifter og har ca. 420 ansatte. LNS-gruppen omsatte i 2005 for ca. 600 mill.

LNS Spitsbergen AS er et av datterselskapene i LNS-gruppen og driver i hovedsak med kulltransport, kullasting og anleggsvirksomhet. Bedriften har ca 120 ansatte, og hovedaktiviteten finner sted i Svea.

Vi vil gratulere hele Svalbards befolkning med det store jubileet, og ser fram til en spennende fortsettelse!

Krigen og etterkrigstida

Den 2. verdenskrig kom også til Svalbard. Noen av de mest aktive i Svalbard Turn før krigen var blant de mest aktive i krigen på Svalbard. Noen mistet livet her. I 1943 ble gamle Longyearbyen skutt i brann av tyskerne. "Gammel-femna" brant ned, og nesten alle Svalbard Turns eiendeler, skriv og protokoller gikk tapt.

6. januar 1946 ble drifta av idrettslaget gjenopptatt. Allerede 19. januar var en herretropp i turn i full aktivitet, det ble planlagt skirenn og diskutert hvor fotballbanen skulle ligge. Alt av utstyr manglet. Utover høsten arbeidet laget, med leder Ricard Knutsende i spissen, hard for å skaffe til veie det nødvendige. Arbeidermessa i Sverdrupsbyen var nå blitt treningslokale.

Huset blir bygget

I planleggingen av det nye forsamlingslokalet "Huset" var Svalbard Turn med, og direktør Brodcorp lovte å skaffe til veie nødvendig utstyr og faste installasjoner "uten noen kostende for turnforeningen". Huset sto ferdig i 1951, og treningsforholdene for turnerne var nå blitt atskillig bedre.

Antall medlemmer steg jevnt og trutt gjennom 50- og 60-tallet. Nye aktiviteter kom til. Det

bemerkes i årsberetningen for 1968-69 at "all innendørs fostring har stagnert p.g.a. mangelen på idrettshus". Det er trangt om plassen og lokalene er lite egnede. Dessuten ses det som en stor ulempe at det er ølutsalg i første etasje. "En kan ha så mange gode forsetter man vil, men går man først inn og tar seg en øl, er treningen over for den dagen."

Ny skole

I 1971 stod den nye skolen ferdig med gym-sal og svømmebasseng. Allerede i 1978 var imidlertid kapasiteten på gymnastikksalen sprengt. Plassbehovet fortsetter å vokse gjennom 80-tallet. Ved siden av gymsalen på skolen trenes det i kinosalen (huset), og i lokaler på Lompensenteret. Ønsket om en ny idrettshall er gjennomgående for 80-tallet.

Ny idrettshall blir til

Begynnelsen av 90-tallet var en meget aktiv og kreativ periode i laget. Kåre Hovland var ny leder i Svalbard Turn, og tidlig på 90-tallet initierte og ledet han sammen med Petter Kolbjørnsen et gedigent dugnadsarbeid for å realisere drømmen om ny idrettshall. Da forelå da allerede et Stortingspolitisk vedtak om utvidelse av gymnastikksalen. Ildsjelene våget å tenke stort, og startet en intens reisevirksomhet til Oslo og Stortinget.

Den nye idrettshallen ble tatt i bruk 12. september 1996. Et ektefødt dugnadsbarn av den nye tid på Svalbard er den kalt. Etter mange års hardt arbeid var inneaktivitetene samlet under ett tak. Longyearbyen hadde fått et sportssenter å være stolt av, og med nye mulighet for aktiviteter.

Vi vil slutte oss til Svalbard Turnleder Mosling Myrlans ord fra 1969:

"Vi tror at den fysiske fostringen har en kolossal stor betydning for helse og trivsel, og at den ikke bare er for noen, men for alle. Skulle vi komme dit at vi synes å stange mot en vegg av uforstand og motbør, vel så stanger vi en gang til og veggene vil falle."

Kilder:

- H. Pedersen, H. Holm, K. O. Greger: ST jubileumsskrift (1980)
- A. O. Holm, T. B. Arlov: Fra companytown til folkestyre (2001)
- H. Holm: Svalbard Turn 75 år, festtale til 75-årsjubileum (2005)
- ST protokoller og årsberetninger

COOP
Svalbard

SVALBARDBUTIKKEN

Coop Svalbard BA – Svalbardbutikken gratulerer Longyearbyen med 100-årsjubileet

Det er en ære for oss å få være med på en slik stor begivenhet, og dette ønsker vi å markere sammen med dere.

Svalbardbutikken er verdens nordligste varehus, som ligger i hjertet av Longyearbyen på Svalbard. Vi har lang og god erfaring i samhandling med Longyearbyens befolkning, og vil i jubileumsåret ha ekstra mange gode tilbud.

Vi tilbyr varer innen:

- Dagligvarer
- Kiosk
- Ferskvarer
- Lyd & Bilde
- Spesialvarer (parfyme, krystall, reiseartikler, suvenir, med mer).
- Nordpolet (Polutsalget i Longyearbyen).

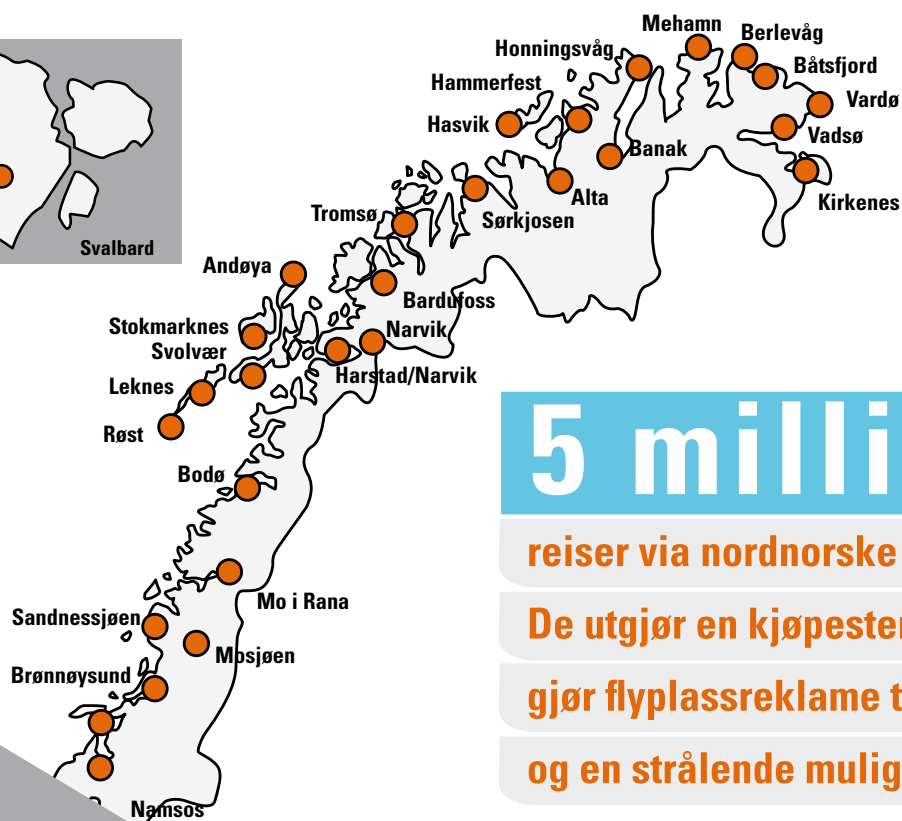
**Vi ønsker Longyearbyen lykke til med 100-årsjubileet
– og ønsker alle velkommen til en hyggelig handel.**

*Vi ønsker Longyearbyen
og dens innbyggere
til lykke med 100-årsjubileet*

Svalbard
MAXI TAXI AS

79 02 13 05

5 millioner

reiser via nordnorske flyplasser.

De utgjør en kjøpesterk målgruppe,

gjør flyplassreklame til en god idé,

og en strålende mulighet.

...for deg!

www.flyplassreklame.no

flyplassreklame@avinor.no

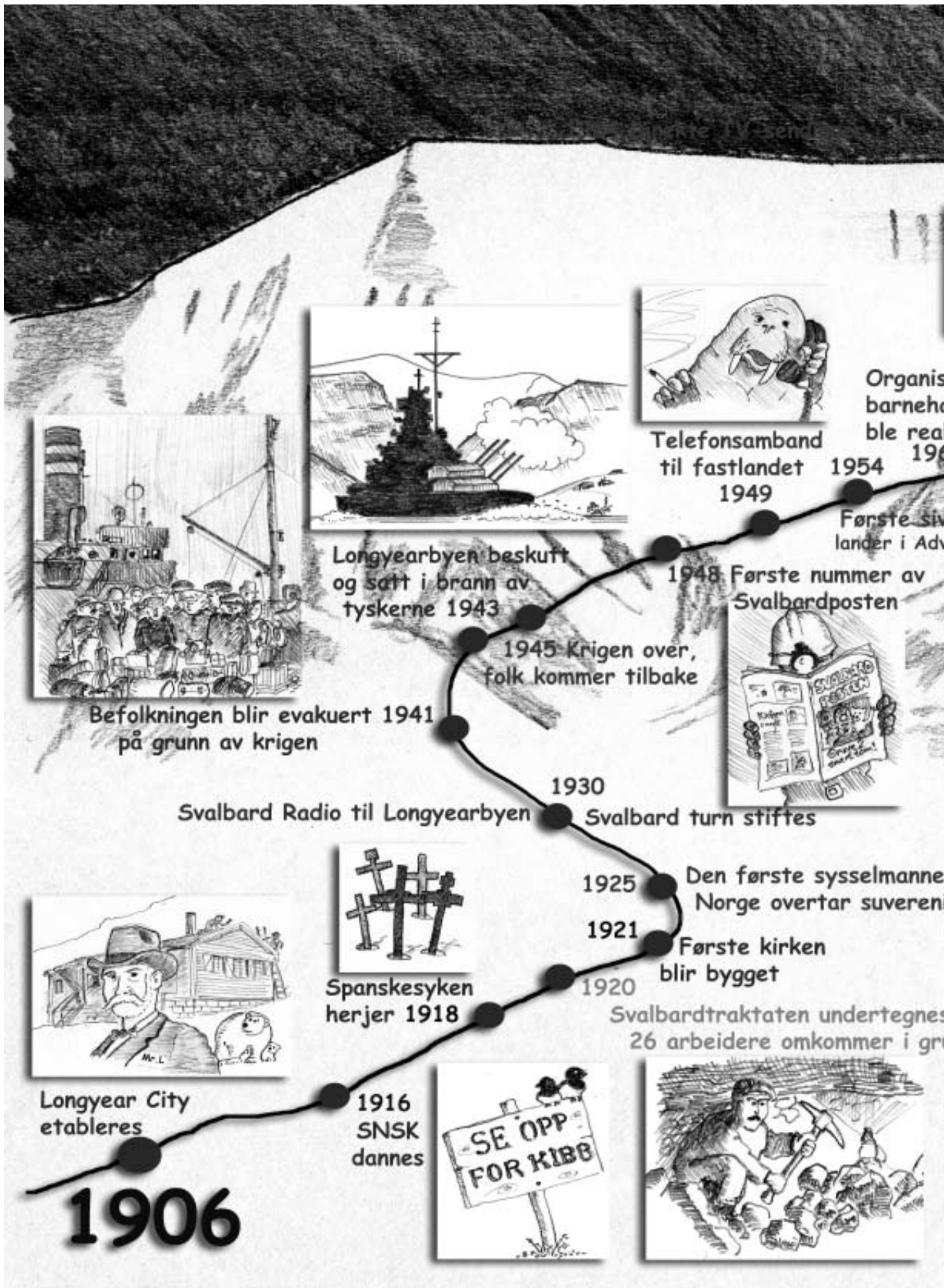
tel 77 64 84 00

fax 77 64 84 93

AVINOR

1906

Longyear City etableres

1916
SNSK dannes

Spanskesyken herjer 1918

1920 Svalbardtraktaten undertegnes
26 arbeidere omkommer i gruvedrift

1921 Første kirken blir bygget

1925 Den første sysselmannen i Norge overtar suverenitet

1930 Svalbard Radio til Longyearbyen Svalbard turn stiftes

1948 Første nummer av Svalbardposten

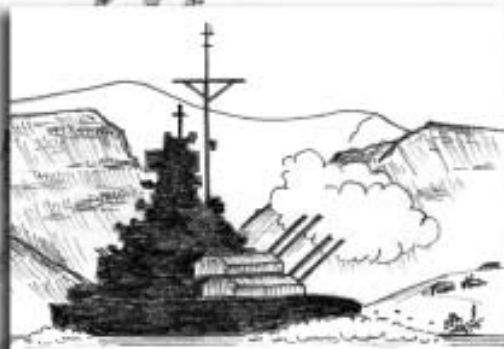
Første sivilland i Advent

1949 Telefonsamband til fastlandet

1966 Organisasjon for barnehager ble realisert

1943 Longyearbyen beskyttet og satt i brann av tyskerne

1945 Krigen over, folk kommer tilbake

1941 Befolkningen blir evakuert på grunn av krigen

TV-sending 1984

Svalbard Samfunnsdrift er operativt 1989

Longyearbyen lokalstyre erstatter Svalbardrådet 2002

2003 Fiberkabel til fastlandet

2006

ert
agedrift
lisert
55

1974

Flyplassen åpner

1976 Staten overtar SNSK

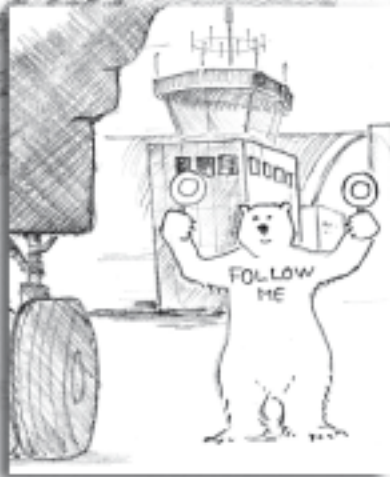
1996 Svalbardhallen åpner

LONGYEARBYEN 100 ÅR

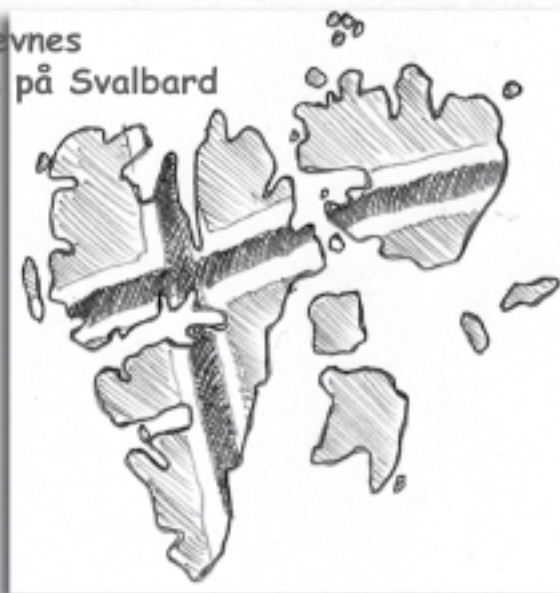

ile fly
entdalen

LONGYEARBYEN 100 ÅR

n utnevnes
iteteten på Svalbard

S
lva

Illustrasjon: Bjørn Lyrtakjeld, 2006

Ingvald Johansen har samlet på Svalbardsedler i mange år. Nå er de å finne på Galleri Svalbard. Foto: Arne O. Holm

SEDDELKONGEN

~ FRA GRUVA ~

Ingvald Johansen har alltid vært glad i penger, men det var ikke bare derfor han hadde store bunker av Svalbardsedler liggende i to hvelv hjemme på hybelen i Longyearbyen. – Det var mye å lettere å diskutere med folk når man satt med en seddel i handa. Da slapp man diskusjoner om hvordan de så ut, eller hvem som hadde signert de forskjellige sedlene. Satt du med seddelen i handa, kunne ingen protestere.

Av Arne O. Holm

Få har krøpet så mye og så langt i gruvene på Svalbard som Ingvald Johansen fra Balsfjord i Troms. Med muskler av stål har han med handmakt truet tonnevis av kull ut av gruvene. De samme nevene har nå sirlig og nøyaktig dandert Svalbardsedler langs fire vegger på Galleri Svalbard. Det skjer noe med gruvebus når de kryper ut av lomp og fjell og inn i finstas og møblerte hus. Så også med Ingvald. Smilende og opprømt guider han rundt i sin samling av gamle Svalbardsedler. I stedet for å bli kjapt investert i surt Hansaøl på Huset i løpet av hans drøyt 30 år på Svalbard, er pengene nå sirlig montert i glass og ramme og overlatt til galleriet.

- Men man var jo på Huset også, sier Ingvald, som vet med den samme nøyaktige sikkerhet

som preger alt han gjør, at dagslønna var 10 kroner og 58 øre da han kvitterte ut si første Svalbardlønning i juni 1957.

- Prioriterte man litt annerledes var det fullt mulig å legge til side en femkrone hver dag.

Vekslet til norske kroner

Femkroningene har vokst til ei unik samling av disse spesielle pengesedlene, som var i bruk på Svalbard fra sommeren 1916 fram til 1979.

- Store Norske fikk renteinntekter av å ha sine norske penger stående i banken. Vi som jobbet i selskapet fikk i stedet utbetalt lønna i selskapets egenproduserte penger. Slik sikret de seg også mot tyveri. Det var ingen vits å ta med Svalbardpenger til fastlandet. Skulle vi på besøk nede, måtte vi veksle sedlene inn i norske kroner før vi dro. Først da Tromsø Sparebank

fikk en filial i Longyearbyen, ble det mulig å veksle pengene inn også i Norge.

Han spretter rundt blant pengesedlene. Stadig må han skifte briller for å lese nummer på sedlene, og skal man tro Ingvald – og det skal man – så finnes det en historie bak nesten hver eneste seddel.

I tillegg til pengene i Longyearbyen var det egne sedler blant annet i Svea og hos Kings Bay i Ny Ålesund. Også russerne hadde sine egne Svalbardpenger.

- Dette er rare greier. I 1946-utgaven står det at sedlene er gitt ut av "Ministeriet for kullindustrien i sovjetunionens vestlige områder". I 1951-utgaven er det skiftet til "Departementet for kullindustrien den statlige trusten". Men så, når vi kommer til 1961-utgaven så heter det

plutselig "Ministeriet for den havgående flåte statsselskapet Arktikugol".

- Ansvar for den russiske gruvedriften på Svalbard ble altså flyttet til den havgående flåte.

Håndsignerte sedler

Etter å ha tygd ei stund på denne besynderlighet, gir Ingvald seg til å orientere om kontorsjefene i Store Norske. Skjønt, han kaller dem konntorsjef, med et kraftig trykk på n-en. Det var disse som signerte sedlene, noe som også bidrar til å forklare hvorfor Svea og Longyearbyen hadde forskjellige sedler på tross av at det var Store Norske som drev gruvene begge steder.

- Du vet, det var to forskjellige konntorsjefer, sier han, før han bak glass og ramme finner en seddel med håndsignert nummerering.

- Nummereringsmaskinen har hoppet over denne seddelen, men det falt ikke den nidkjære konntorsjef Henrik Varming inn å kaste seddelen. Han nummererte den for hånd, i tillegg til å kontrassegnere den. Seddelen lå i et av hvelvene mine i ti år før jeg oppdaget den.

Ingvald Johansen finner fram sedler fra Bjørnøya og Pyramiden, og kontrollsjekker innmel-

lom sine opplysninger i et av mange hundre notater. Gjennom sedlene har han også full oversikt over selskapets styreformenn. Slik avslører han samhörigheten mellom mennesker med hele det svære Barentshavet, og vel så det, mellom seg.

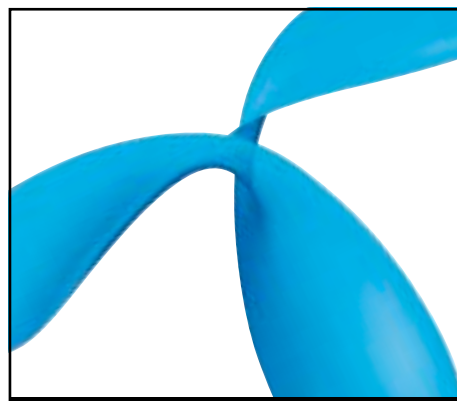
- Denne seddelen fra 1918 dukket opp hos ei dame nede i Asker, før den var satt i sirkulasjon her oppe på Svalbard, sier Ingvald, og for en gangs skyld sier han ikke så mye mer om akkurat det poenget.

I tillegg til å være nummerert hadde hver serie sin egen bokstav.

- Men på grunn av mørketida her oppe har man hoppet over J. Man gikk rett fra I til K. I mørket er det ikke lett å skille mellom I og J.

Ingvald Johansen var en av de store høvdingene i Gruve 3, gruva der arbeidsfolket lå på kne før å hente ut det sorte gullet. Han boret det siste hullet før gruva ble stengt, men fikk ha hobbyen sin i fred.

- Du vet, det er så mange forskjellige interesser, og man skal ikke blande seg bort i hverandres hobbyer.

Vi vil gratulere Longyearbyen med det store jubileet, og vil jobbe hardt for å holde alle "på nett" også i fortsettelsen.

Telenor Svalbard AS - Telefon: 79 02 27 00 - Telefax: 79 02 13 77 - E-post: svalbard@telenor.com

Hotellet på hotellneset. Anno 1896. SNSG/bildearkiv.

Turisme i Longyearbyen - fra det første hotellet til i dag

1600-tallets Svalbardhistorie preges av hollandsk og engelsk hvalfangst. På 1700-tallet dominerer russisk overvintringsfangst. Utover 1800-tallet åpnes så Svalbard for resten av verden: De opplevelsereisende kommer, de som bare vil oppdage og oppleve.

Den første "turisten" var kanskje Bartho von Lövenigh, Bürgermeister von Burtscheid, i 1827, fulgt av den første kvinnen som besøkte Svalbard, Leonie d'Aunet, i 1839. Og så kommer de, den ene etter den andre: Lord Dufferin, James Lamont, hertugen av Orleans, overvintreren Arnold Pike, prins Henri av Bourbon med sin gemalinne Aldegonda de Bourbon-Braganza. Noen i sine egne yachter. Og alle forskerne og oppdagerne: A. E. Nordenskiöld himself, Dúner, Torell og Chydenius. Og det kom mange flere før århundret var omme.

Av Hallvard Holm

Mot slutten av 1800-tallet var Svalbard og Arktis i medias søkelys som aldri før, og eventyrere, oppdagelsesreisende og forskere dro i økende grad nordover. Verden ventet i spenning på Amundsens og Frams hjemkomst, og André planla å erobre Nordpolen.

På Stokmarknes satt hurtigrutepioneren Richard With og registrerte den økende interessen for Nordområdene. Her var mye gratis reklame som burde kunne utnyttes, og 17. juni 1896, på dagen 300 år etter at Willem Barentsz oppdaget Spitsbergen, ankret lastebåten Raftsund opp utenfor Adventpynten, lastet med materialer til "Hotellet". Om bord var også den engelske baronen Sir Martin Conway, Svalbards første fotturist, som like etter la ut på "the first crossing".

Hotellet, eller Turisthytten, som den også ble kalt, ble bygget for sommerbruk i god norsk dragestil, og hadde 30 sengeplasser. 10. juli ankom så D/S Lofoten med 15 passasjerer, de første "masseturistene". De fleste engelskmenn, en tysk hoff-fotograf, "tåkefyrsten" Theodor Lerner og naturligvis var Richard With sjøl med på jomfruturen.

Den første som meldte seg på denne turen, var svensken Jean Erikson. 45 år senere skriver han i Polarårboken at da han møtte Richard With, sa With at Erikson med rette kunne kalle seg "Spitsbergens første turist".

Turismen i startgropa

Opplegget var mye likt det som tilbys besøkende i dag: Turer rundt i Isfjordområdet, den gangen krydret med reinsdyrsjakt og annen jakt når anledningen bød seg, av-

stikkere til Sassen Bay, og nordover langs kysten til Virgohamn. For dem som var med på en av turene sommeren 1897, satte det nok en ekstra spiss på opplevelsene at André var om bord til middag.

Svalbardfarten og hotelldriften ute på Adventpynten ble ingen suksess for Vesteraalens Dampskibsselskab. Det hjalp lite at kapteinen på Fram, Otto Sverdrup, ble hyrt inn som skipper på den første turen i 1897. Sommeren etter ble turene avviklet, men interessen for Svalbard syntes likevel å være økende. Nansen og André hadde virkelig satt Polarområdene på verdenskartet. Det var likevel for tungvint å måtte reise helt til Hammerfest for å komme seg med Spitsbergenbåten. Da var det mer bekvemt med de store, flytende hotellene som gikk direkte fra kontinentet.

DS Lyngen i Magdalenafjorden. Foto: Herta Grøndal.

Et av disse flytende hotellene var HAPAGs (Hamburger- Amerikanische Packetfahrt A/G) Auguste Victoria som også begynte med sommerturer til Spitsbergen i 1896. Auguste Victoria kunne ta inntil 400 passasjerer, og det var med dette luksusskipet John M. Longyear kom til Advent Bay i 1901.

En legende i Svalbardfarten

Det gikk mer enn 30 år før det igjen ble gjort et seriøst, norsk framstøt for å utnytte Svalbard som reismål. Da var første verdenskrig over, Svalbard var blitt norsk og den økonomiske krisen på 20-tallet var historie. Det som skjedde var at D/S Lyngen, som senere ble en legende i Svalbardfarten, ble sjøsatt.

Lyngen ble bygget ved Trondhjems Mekaniske Verksted i 1931 og ble satt inn i Svalbardfart sommeren 1934. Med 20.000 statlige kroner i tilskudd ble dette begynnelsen til TFDS' (Troms Fylkes Dampskibsselskaps) engasjement i reiselivet på Svalbard.

Lyngen gikk fem turer hver sommer fram til 1939. Året etter satte krigen en stopper for

turisttrafikken, og turene ble først tatt opp igjen sommeren 1951. Suksessen fortsatte til 1965. Da hadde gamle Lyngen gjort sitt.

På en av Lyngens turer i 1964 var det med en jenteklasse fra Flensburg. Folk i Longyearbyen fikk vite dette, og gruvebusen stimlet sammen på gamlekaia, i "finlommen", da båten la til. Jentene fikk høre at de var ventet, og storpyntet seg før de gikk i land. Det var mange "lange fjes" på kaia da busen oppdaget at ingen av "jentene" var under 65 år. Og de tyske fruene på 50-års klassesreff fikk seg en hjertelig latter.

Ingen norsk Svalbardbåt har slik aura rundt navnet som D/S Lyngen. For dem som fikk anledning til å reise med den, var den et eventyr. Dette var noe annet enn ei køye med spiralfjærer i en firemannslugar på mellomdekket på en av Inger-båtene. Her var det teak, mahogni og flammebjørk, skinnsalonger og plyssofaer, speil på veggene og fassettslipt glass i dørene. Damesalong hadde den, og en røykesalong der det kunne være lønnsomt å by tollerne på en liten cognac før man gikk i land i Harstad. En luksusreise var det.

Etter at Lyngen gikk i opplag, leide TFDS inn diverse båter et par år. Fra 1968 og fram til 1982 gjorde så hurtigruteskipet M/S Nordstjernen, som var godkjent for oversjøisk fart, sommerlige avstikkere til Svalbard. Fra 1994 ble Nordstjernen tatt ut av ordinær hurtigrute-tjeneste og satt inn på rene Svalbardturer; de siste årene med base i Longyearbyen.

Troféjakt

Ikke alle turistene som dro nordover var fornøyde med "bare" å oppleve et polareventyr og kanskje få se en isbjørn eller en hvalross. Noen ville ha enda mer, et trofé, et skinn av en ursus maritimus som de hadde skutt sjøl, og her så Odd Berg fra Tromsø muligheter. Han kjøpte Colin Archer-skøyta Havella og startet med safarijakt i 1952. I reklamebrosjyren fra den gang heter det: *"Have you ever dreamt of bagging the finest trophy in the world – the polar bear. ...a good shot in the head behind the ears will get you a fine trophy. ...The individual bag limit is one polar bear. Seals are unlimited."* Prisene for en 14-dagers tur var fra 1.250 til 4.200 US dollars, "liquors, beer, mineralwater, cigaretttes etc. not included."

Vi gratulerer hele Svalbards befolkning med 100-årsjubileet!

Svalbard Kirke er verdens nordligste, og har som oppgave å betjene alle som oppholder seg på øygruppa, uavhengig av nasjonalitet og kirketilhørighet.

Kirken er alltid åpen - i gode og onde dager.

prest@svalbardkirke.no · kateket@svalbardkirke.no
bestyrer@svalbardkirke.no · Tlf: 79025560

Longyearbyen i dag. Mangfoldig aktivitetstilbud. Foto: Svalbard Reiseliv AS/Priitta Pöyhtäri

lusket de rundt husene og kikket inn vinduene for å se hvordan de "innfødte" levde.

"Turist" var lenge et fy-ord: De okkuperte bordene på Huset og på Busen, de luktet fælt og de forpestet flyet på veien ned. Da behovet for en campingplass ble altfor påtrengende, ble denne lagt ute ved flyplassen. Nærmere byen var de ikke ønsket.

Snøscooteren kommer

Den første turoperatøren i Longyearbyen i nyere tid, var trolig Gilles Bourdessoule som i 1981 kjøpte seg en Yamaha EX440 for å kunne transportere sine franske landsmenn innover Adventdalen. Noen år seinere skaffet han seg en Zodiac, og kunne dermed også gi et utvidet sommertilbud. At han et par ganger var nær ved å forlise med gummibåten, er for lengst glemt.

Geir Paulsen (IGP) og Svein Sørensen (Polaris/Svalbard Snøscooterutleie A/S) var nok de første lokale aktørene som så at her var det et marked. Tidlig på 80-tallet startet de sine konkurrerende firmaer, der de i utgangspunktet drev med utleie, salg og reparasjoner av snøscootere. Etter hvert utvidet de tilbudet med guidede turer og skreddersydde vinteropplegg, og for IGPs vedkommende, også til zodiac-turer og utleie av gummibåter i sommersesongen.

Store Norske Spitsbergen Kullkompani A/S (SNSK) hadde lenge et billettkontor som kun hadde agentur for utstedelse av innenlandske flybilletter. Men det tvang seg fram en endring. I 1984 ble billettkontoret omdøpt til Spitsbergen Reisebyrå, Inger Sletten ble ansatt som leder og Spitsbergen Travel, eller SPITRA, fikk IATA-godkjenning og kunne nå utstede flybilletter internasjonalt. Det burde være unødvendig å si at dette ble godt mottatt.

Reiselivsbedriftene etablerer seg

I 1983 var Ulf Prytz på Svalbard for første gang. Han hadde bred operatørfaring fra Ulf Prytz Adventure Travel A/S, og nå ville han prøve Svalbard som reisemål. Og Prytz var

Svalbard får flyplass

Etableringen av flyplassen i 1975 åpnet for store endringer i Longyearsamfunnet. De første 5-6 årene etter åpningen, ble flyene av lokalbefolkningen likevel bare brukt som de brukte båtene tidligere, til å reise ned med om sommeren og opp igjen med utpå høsten. Men flyplassen var der, ankomst og avganger ble etter hvert hyppigere, og på begynnelsen av 1980-tallet løsnet det: Folk begynte å dra til varme strender i juleferien og mange fikk besøk av kjærester og familie i påsken.

Og turistene begynte å komme luftveien også. Men de måtte ha med seg absolutt alt de trengte for å overleve. Når reisebyråene ute i verden gikk inn på LYR som destinasjon, fikk de sammen med flyavganger også opp informasjon om at det ikke fantes innkvartering

eller mulighet til å få kjøpt mat i Longyearbyen. Turistene kom nå likevel, de, ofte var de franskmenn eller italienere, og etter at de hadde vært ute i terrenget en uke eller to, luktet de ille. Så forsøkte de å snike seg inn på badet på Lompen eller på skolen for å få seg en dusj, men der ble de avvist. Hvor ofte måtte ikke Hroar Holm på Huset be sine illeluktende gjester om å la være å tørke gamle sokker og svette gensere på radiatorene i kafeen. Teltene slo de gjerne opp i nærheten av en eller annen hytte, som de så okkuperte, til ergrelse for folk fra Longyearbyen som fant hytta opptatt når de kom dit i weekenden. Siste natta orket de ofte ikke å slå opp teltet. De slo seg heller til i inngangen til Huset eller i avgangshallen på flyplassen. Busskurene ble også tatt i bruk. Der pakket de ut soveposene og fyrte opp primusene for å varme seg og lage mat. Og ofte

vil gratulere Svalbardsamfunnet med sine 100 år og ønske til lykke med de neste 100.

ISS vil i dette perspektivet tilby sine tjenester innenfor Renhold, Kantinetjenester, Vaskeritjenester, Kontorstøtte og Teknisk forvaltning av boligmassen.

rask i vendingen. Allerede sommeren etter leide han hardangerjaktene Anna Kristina og Anna Rosa og startet båtturer med strandhogg langs nordvestkysten av Spitsbergen.

Ulf Prytz var nok ikke særlig velkommen, han ble mest sett på som en plagsom inntrenger. Men etter Stortingsmelding nr 50:1990-91, der myndighetene gjorde turisme på Svalbard stuerent, etablerte Prytz Svalbard Polar Travel A/S (SPOT). Til tross for til dels sterk motstand, fikk han reist Svalbard Polar Hotell våren 1995 og 3 år seinere Polarsenteret.

I løpet av siste halvdel av 80-tallet og begynnelsen av 90-tallet ble det etter hvert etablert et antall kreative, lokale reiselivsbedrifter som både utfyller hverandre og konkurrerer med hverandre. Noen av dem har også spennende innkvarteringsmuligheter. Og i det mangfoldige reiselivsbildet i Longyearbyen ser det ut for at der er plass for dem alle. De siste årene har også økoturismen fått skikkelig fotfeste, og vi ser at andelen turer med hundeslede, på ski eller til fots øker vesentlig mer enn andelen motoriserte aktiviteter som snøscooter- eller gummibåtkjøring.

Svipptur

I 1985 begynte nattcharterturene til Longyearbyen. SAS-fly, som vanligvis sto ubrukte om natten, ble leid inn for en billig penge av Rotary- og Lionsklubber, som så arrangerte gruppereiser til Longyearbyen. Dette var trolig de første innkommende gruppene den lokalt forankrede reiselivsnæringen tok hånd om, og "nattchartere" ble et begrep. De første årene kom det 20-30 slike charterfly fra tidlig mai til fram mot St Hans. Museet var åpent, Svalbardbutikken og andre forretninger likeså, i Peisestua ble det servert kaffe og vafler, og det ble også tid til en midnattssoltur inn til gruve 6. Noen spennende og hektiske netter for de som var med. For mange betydde det raske nattbesøket at de bare måtte tilbake seinere for å oppleve mer av Longyearbyen og Svalbard. Og mange kom igjen, år etter år. En mann var med på 25 slike lyse, nattlige

besøk. Det var den ferien han hadde tid til: 3 timer på Svalbard.

Den første ordentlige gruppen innenfor kurs og konferanse sektoren var en samling av mer enn 30 gynekologer våren 1986. Disse ble, som de første, innkvartert i Nybyen. Brakke 101 og 104 var pusset opp. Stormessa ble tilrettelagt for resepsjonstjeneste og frokostservering. Kafè Busen var åpnet i 1985, så der var det mulig å få kjøpt middag og annen mat. Funken, som nå var tomt for funksjonærer, var øremerket for offisielle og inviterte gjester. Turistene måtte ta til takke med Nybyen. Funken ble først åpnet som vanlig hotell i 1994, etter at SPITRA hadde kjøpt bygningen av SNSK året før.

Reiselivstilbyderne hadde ennå ikke lov til å annonsere sine tjenester. Man skulle ligge lavt når det gjaldt turisme på Svalbard, ikke stimulere den for sterkt, men ryktet spredde seg likevel. Det ble etter hvert mange legegrupper, sykepleiere, jurister og andre som fant veien til Longyearbyen, takknemlige gjester som ble tatt godt vare på og som følte seg privilegerte. Flere og flere oppdaget at Longyearbyen var meget velegnet til kurs og konferanser, og etter hvert økte det også på med vennegjenger og enkeltpersoner som kom som turister til Svalbard.

Melk eller turister?

Men blant lokalbefolkningen var ikke turistene særlig velkomne. Store grupper førte ofte til at flyene fyltes opp med folk på bekostning av "mer verdifull last" som post, fersk melk, lofotskrei eller grønnsaker og frukt. Som tilfellet var da gynekologene kom opp i 1986 og Svalbardposten var i harnisk fordi de ikke fikk opp tomater.

Slik er det vel litt ennå. Nå er likevel turisme allment akseptert, også på Svalbard. Ved siden av kulldrift, undervisning og forskning er reiselivet i dag en av de pælene som står mest solid plantet i permafrosten og som skal bære Longyearsamfunnet videre framover. Longyear-

Svalbard, også for familier.

Foto: Svalbard Reiseliv AS/Bryan & Cherry Alexander.

byen har glimrende innkvarteringsmuligheter og 10 - 15 aktive og kreative reiselivsoperatører.

Svalbard er et attraktivt reisemål og rundt en av fire nordmenn drømmer om å reise nordover for å oppleve "noe helt annet". Til tross for dette er destinasjonen liten i reiselivssammenheng, per i dag tilbys 715 senger fordelt på 343 rom. Dette er omtrent på størrelse med et middels storbyhotell. Oslo Plaza har til sammenligning hele 637 rom! De om lag 28 000 personene som hvert år besøker Longyearbyen har derfor fortsatt god grunn til å føle seg privilegerte.

Takk for hjelp til å skrive denne artikkelen til:

Inger Sletten, Normann Holm, Ulf Prytz, Per Kyrre Reymert, Ivar Ytreland, TFDS, Odd Berg (Alf Olsen) og reiselivsbedriftene i Longyearbyen.

Kjære Longyearbyen Gratulerer med 100-årsjubileet!

Vi er blitt en del av landet
tiden her blir aldri glemt
Svalbards fjell og Longyearbyen
er i våre hjerter gjemt

Fra "Lunt i natten" av Hans Engebretsen

**SYSSELMANNEN
PÅ SVALBARD**

Huset. Foto: Torbjørn Johnsen

Kulturliv i Longyearbyen

Sosialt lim i et hektisk samfunn

I løpet av en femårsperiode skiftes hele Longyearbyens befolkningen ut. Rundt regnet 1800 personer inn og like mange ut! Et rotløst og rastløst samfunn, - et samfunn uten sosialt lim og tradisjon, vil vel den utenforstående tenke. Nei, svarer vi som bor her, dette er et samfunn med masse tradisjon og patriotiske innbyggere.

Av Alf Seltveit

Riktignok kan nok vi som har vært her lenger enn hva statistikken liker, av og til irritere oss litt over historieløse nykommere som trekker raske konklusjoner om dette og hint. Akkurat det spiller likevel mindre rolle. Viktigere er det at nykommerne raskt byr på seg selv i byens mangfoldige kultur- og organisasjonsliv. De skaper noe for seg selv og andre mens de er her, og etterlater et enda litt bedre samfunn den dagen de forlater øya.

Kulturlivet i alle varianter, - lagsarbeid, idrett, arrangement, – er nettopp det limet som trengs for å knytte folk sammen og bære tradisjoner videre. Samtidig gir kulturlivet oss impulser for framtida. Mens mandedrapet for flere hundre år siden repeteres i historiske spel år etter år ellers i landet, har dette samfunnet fokus på levende nåtidkultur. Men her som andre steder, forandrer uttrykket seg,

og fra mitt ståsted skal jeg si litt om det her. I "førdigital" tid, altså før multimedia, LAN og trådløse "mygger" eksisterte, var kulturlivet oversiktlig i Longyearbyen. Polarleik, Svalbard Turn og andre var sterke bidragsytere da som nå, og med ujevne mellomrom ble det laget revy. Selv var jeg med i en revy i 1978 som til publikums store forbauselse, bare varte i ti minutter. I ettertid er det naturlig nok bare vi som var med, som husker denne forestillingen. Kvaliteten kunne altså variere sterkt!

Populære høstfester

På åttitallet, som beskrives her, var Longyearbyen et treskifts industrisamfunn med døgnrytme deretter, og det var lenge mellom de kulturelle høydepunktene. Ett slikt høydepunkt var Store Norskes høstfest, – underholdning og dans, mat og drikke for alle innbyggerne. Alle som kunne møte opp, enten det var Arnardo eller sigøynerkunstneren Raja som underholdt. Folk som ellers aldri viste

seg på byen, var denne kvelden garantert i festhumør. Fine arrangement, ja, men alkoholmengdene kunne nok bli noe i overkant. Etter underholdningen i 1981 stod restauratør Holm på Huset klar med 1000 ferdigskjenkede gratisdrikk for "å ta det første rushet". Alkohol dampen i rommet var voldsom. Utover kvelden ga jo promillene seg visse utslag: Under et bord i restauranten, med blottet mage, lå en beruset mann og sov i timevis. Spisegjesten ved nabobordet var daværende sysselmann Grøndahl. I etterkant takket sysselmannen vertskapet for en hyggelig fest, men anmodet samtidig om en litt mer aktiv holdning overfor berusede personer. Jeg ser av arkivene våre at vi året etter har fått inn en ny kategori festarbeidere som kalles "hjemsendelsespersonell".

For noen ble da også høstfesten i heftigste laget, og de valgte heller Peisestua etter underholdningen. Kirka har forresten alltid vært en

viktig kulturinstitusjon i lokalsamfunnet vårt og har levd godt opp til intensjonen om å fungere etter sjømannskirkeprinsippet.

Nye kulturprosjekter

Det jeg forteller om ovenfor kunne like gjerne skjedd på femtitallet som på åttitallet, men det kunne ikke skjedd etter 1990! I starten av det tiåret var nye næringer på full fart inn. Hotell- og restaurantnæringen skapte nye kulturarenaer i knivskarp konkurranse seg i mellom. Arrangementskollisjoner oppsto som et nytt fenomen og er det for vel for så vidt fortsatt. Omstillingen i næringslivet endret befolkningssammensetning og en etter hvert kraftig befolkningsøkning, falt sammen med at nye kulturtrender fra fastlandet presset seg på. Stikkordene er prosjekter og festivaler. Med imponerende budsjettresiko har kulturprosjekter som polarjazz, solfest, kunstpause og blues vokst seg større og større og blitt årvisst stabile. Målrettet prosjektinnsats hvor gjerne flere aldersgrupper deltar i samme nummer, er det som gjelder. Solfestens "Ta sjansen" i 1991 markerer som eksempel, inngangen på ei ny tid med annet mangfold og bredere deltakelse. Stor folkefest i Hiorthhamn med grilling, hundrevis av folk og selvkonstruerte doninger i farta nedover skråningen mot den gamle gruvebebyggelsen. Alt fra meterhøye metallogler og store hus på meier ned til de enkleste akebrett, åpenbarte seg i bakken denne dagen. En arrangementstype hvor samme personer veksler mellom å bli underholdt og selv å underholde, og hvor aktiviteten i forkant er like viktig som finalen.

Fastlandet la også merke til hva kulturlivet vårt hadde å by på. I 1993 ble Svalbard invitert som markeringsdistrikt for Festspillene i Nord-Norge. De norske og russiske deltakerne fikk i etterkant denne attesten fra festspilldirektør Ola Bruun: "Både vi og publikum er imponert over den bredde og kvalitet dere har lagt for dagen. Dette gjelder både den russiske og norske kontingenten, og dere merket sikkert den positive responsen dere fikk overalt hvor

dere opptrådte". Klart dette ga kulturlivet selvtillit til å kaste seg over nye utfordringer. Jeg har nevnt festivalene, men vi så det også på revyene som igjen ble årvisse og fikk til dels profesjonelt tilsnitt.

Korkpenger

Men oppblomstringen, bredden i deltakelsen og det økte mangfoldet kunne ikke skjedd uten at de økonomiske forutsetningene til de grader hadde vært til stede. Særlig gjaldt dette i første halvdel av nittitallet: Da ble Henrik Varmings bok- og kartsamlinger sikret for allmennheten, Tvetersamlingen kom og seinere fikk vi Ingvald Johansens seddelsamling. Alt fikk sin plass i storsatsingen Galleri Svalbard. For ikke å glemme realiseringen av Svalbardhallen, - kanskje det mest betydningfulle fritidstiltaket de siste tiårene. Låneopptak i Svalbard Samfunnsdrift, spillemidler og korkpenger skulle til for å få bygget dette anlegget.

Korkpengene, overskuddet fra alkoholsalget, er det frivillige kulturlivets Sareptas krukke! Demokratisk kontroll over disse midlene, - det er etter min mening kanskje den betydeligste endringen lokaldemokratiet har medført.

Korkpengene påvirker dagliglivet vårt på en så positiv måte at jeg trygler nåværende og framtidige politikere om ikke å bruke ett øre av disse pengene til i rørledninger, reservekraftverk eller lignende. Fristes vi til det, slår vi beina under det mangfoldige kulturlivet vårt. Tilgangen til denne økonomiske ressursen er et være eller ikke være for kulturlivet i Longyearbyen. Bevilgninger til større og mindre kulturtiltak gjennom året bør være ett hovedformål, et annet å realisere diverse anleggsbehov innen kultursektoren. Fram til nå har korkpengene blant annet utgjort egenandelen vår i prosjekter som Svalbardhallen, ballbinge og hinderløype. I fortsettelsen er også dette den eneste måten vi kan realisere større opprustninger av kulturanleggene våre.

Nytt kulturanlegg

Kulturarenaer med mulighet for å drive alle slags aktiviteter trengs, for at Longyearbyen skal være et levelig samfunn. Ungdommen fikk sitt selvstyrte hus i 2004, nå bør det satses videre slik at forholdene for alle grupper blir forbedret. Et framtidig kulturanlegg med verksteder for snekring, multimedia, øvingslokaler for sang, dans og andre uttrykk, vil bety enormt mye for livskvaliteten i samfunnet vårt. En gang i blant trenger vi også ei storstue hvor flere hundre kan møtes og oppleve noe sammen, og vi trenger en kino som er i samsvar med dagens krav til komfort. Apropos kino: I gjennomsnitt koster det ca kr 3000,- bare i flyfrakt å få en eneste kinofilm til Longyearbyen eller nesten kr 250 000,- i året. Den digitale kinorevolusjonen kommer om ett til to år; innen samme tid kan en minikino med digitalt utstyr stå klar i et nytt kulturanlegg. Samtidig kan en kvart million årlige kroner brukes på mer vettuge tiltak enn flyfrakt.

Frivilligheten i kulturlivet er både her som nede under press. Folk vil ikke bruke masse tid på styremøter hjemme i sin egen stue, traurige medlemsmøter eller å få lange armer av å bære utstyr fra og til uhensiktsmessige lokaler. Folk foretrekker å gå rett på den aktiviteten de er interessert i å utøve og ha et sosialt fellesskap gjennom den. På en og samme kveld eller i alle fall uke, vil mange sannsynligvis skifte mellom forskjellige aktiviteter under ett og samme tak. De livslange foreningers tid er over, og den endringen må vi legge til rette for. Sammen med idrettsanleggene i Svalbardhallen vil en ny og tidsmessig kulturarena utgjøre to fabelaktige sosiale møteplasser i Longyearbyen.

Jeg innledet med å beskrive kultur – og organisasjonslivet som det sosiale limet i samfunnet vårt. Det limet kan vi bevare gjennom bevisst å satse på tilrettelegging for kulturlivet. Da lever vi også opp til byens eget motto: "UNIKT, TRYGT OG SKAPENDE".

Foto: ToFoto, Tommy Simonsen

ET GANSKE UALMINNELIG GRUVESELSKAP

Store Norske Spitsbergen Kulkompani og gruvedriften har hatt hovedrollen i Longyearbyens historie. – Nå gjentar historien seg, skriver journalist og forfatter Arne O. Holm i denne artikkelen om et ganske ualminnelig gruveselskap.

Av Arne O. Holm

Det kunne være seint på natta, det kunne være tidlig på morran. Gatene var nummererte, og bortsett fra enkelte forhutrede sjeler på vei til eller fra, nesten folketomme. En lettkledd kvinne snek seg langs husrekka i 226, kanskje på vei hjem etter et vakkert stevnemøte. To godt kledde mannfolk hadde en mer markant retning mot et av byens buss-skur, et ly mot polarvinden, henslengt langs en vei som ikke slutter før den nærmer seg isbreen nesten innerst i dalen. De skulle nå en arbeidsbuss som sikkert kom etter hvert. Om det var tidlig

morra eller sein natt avhang altså av retninga på livet. Sjøl satt jeg på ei rørgate oppe i Lia og dingle med beina. Jeg satt der under ei vintersol som ikke bidro til å sortere døgnets timer. Den bare hang der på vinterhimmelen. Der skulle den henge til langt uti september.

Det var et overdådig spenn mellom midnattsola der oppe og kaskadene av varmt vann og kloakk under meg. Rørgata var som menneskene rundt meg. Også de flytende væskene dro i hver sin retning. Varmvannet tok sats nede i sjøområdet. Oppildnet av hissige ovner i det kullfyrte kraftverket peilet det seg inn på

nattevandreren som kjempet seg ustøtt hjem gjennom kuldegrader uanfektet av nattsola under himmelen. Den hang der mest til pynt. Det var for tidlig på året til å fravriste den noen egentlig varme. Kloakken strømmet motsatt vei, som en siste hilsen fra de som akkurat nå sto foran en ny arbeidsdag i Svea eller Gruve 7.

Jeg er glad det finnes rørgater. Ikke at de er spesielt vakre. Som lenestol er de nesten ubrukelige, og de er for lengst akterutseilt av moderne Arktisk teknologi. Men så lenge de finnes faller man ikke for fristelsen å ta for

gitt at det skal bo mennesker her oppe. De demonstrerer i all sin iøynefallende tilstedeværelse Store Norske Spitsbergen Kulkompanis utfordringer og kostnader med å etablere en by på 78 grader nord.

Rørgatene utgjør hele forskjellen mellom et landskap befolket av tilfeldige fangstmenn og en by som serverer både konjakk og kaffe latte.

Foran meg er landskapet fastfrosset i den skarpe vårsola. Bak røyken fra kullkraftverket, over på den andre sida av en islagt Adventfjorden, mer aner enn ser jeg Advent City. Der ute mot Revneset ligger rester etter begynnelsen på det permanente Arktiske liv, rester som eter seg innover i fjorden og blir mer tydelig ved foten av Hiorthfjellet. På andre siden av fjorden, over landkallen og opp i fjellsida kunne byen ha utviklet seg og gitt menneskene som insisterte på å bo så langt nord et panorama mot den ubeskrivelig vakre Isfjorden. Byen kunne ha badet i tidlig vårsol og latt menneskene våkne til en utsikt som var mer enn tilstrekkelig til å holde motet oppe gjennom den beksvarte, flere måneder lange polarnatta.

Men den ville ikke være der likevel, byen. Gruvebyer leiter ikke etter utsikt. De leiter etter verdier skjult langt inn i fjellet. Først når kull eller gull er funnet, kommer byene diltende etter. Ikke omvendt, slik moderne landskapsarkitekter ville gjort det. Fjellet åpnes først, deretter åpnes brakker og sykestuer, varmtvannstanker, kraftverk og verksteder, messer, skoler og dansegulv. De trekker til seg puber og nattklubber. Handelsmenn, forskere og turister flytter inn i varme hus, og drar med seg teknologi som gjør det den kan for å redusere avstanden mellom sentrum og periferi.

Gruvebyer er som de gamle byene i vest-Amerika. Eller Western, som det heter i filmer fra Hollywood og i gamle tegneserier. Gullgraveren fant sitt råstoff under ei brennende sol. Hatten skygget for sola og holdt svetten nesten i sjakk mens cowboyn luktet seg fram til bekkefar med rikdom. Når gullåra var tom flyttet han. Det vil si; hele byen flyttet, og tok cowboyn med på lasset. Restene av gullgraverbyen fikk kanskje et nytt liv som kulisser i en film om "the good, the bad and the ugly". Men som regel ikke. Byen ble forlatt og overtatt av hyener før den ga etter for prærievinden, og til slutt segnet sammen som råtnet tømmerstokker, gradvis skjult under sanddyner.

Slik er det også i Arktis, hvor cowboynene er erstattet av gruveslusk, mens anleggs-kokkene er de samme. De er moderne tatere, uten andre røtter enn de rikdommer som lar seg lokke ut av stein og fjell, og en kjærlighet

til det frie liv som landskapet rundt dem byr så rundhåndet på. På andre sida av Adventfjorden, der jeg lar blikket hvile mens beina fortsatt dingler i løse lufta, var både slaktere og byggmestere på jakt etter kull for mer enn hundre år siden. Så snart havet slapp fjordisen fant skipene fast land. Så fulgte amerikanerne etter, og vi nærmer oss sakte forklaringa på hvorfor byen i stedet trengte seg ned i en dal så innestengt at sola tar fri store deler av året. Ikke bare i mørketida. Den kan være ille nok, men i Longyeardalen, som strekker seg nordover fra breen med samme navn innerst i dalen, bikker ikke sola over kanten av nabobreen, Larsbreen - oppkalt etter en svensk skribent og politiker - før rundt lunsjtider 8. mars.

Det framkaller jubel nede i bunnen av dalføret hvert eneste år. Solstrålene, som har en vakker tendens til å trenge gjennom det som måtte finnes av skylag denne dagen, smiler til mennesker som strømmer ut av friserne anleggsbrakker, brakker som på en god dag kan minne om ekte hus. Så flokker menneskene seg rundt ei trapp som ikke fører noen steds hen, men som en gang markerte veien inn i et gammelt sykehus.

Det er 8. mars, men dagen handler ikke om kvinner alene, mest av alt handler det om en vakker dag i Arktis. En dag hvor ingen spør hvorfor byen ligger der den ligger. En dag hvor alle tar farvel med mørketida, og hvor de dristigste allerede har vært inne i sine overdimensjonerte matboder og funnet fram småskoene.

De angrer nok fort på det, men sola er der, og den skal feires. Snart er selskinnskoene uansett tilbake på iskalde småføtter.

Fra rørgata denne natta eller morran, er det likevel ikke vanskelig å forstå hvorfor byen fant seg til rette ved foten av Platåfjellet. Gruvegangen og taubanen avslører planene til John Munro Longyear, da han slo bedriften sin ned i Longyeardalen. Rikdommen i fjellet var større her enn på andre siden av fjorden. Særlig, mot Longyearbreen treffer blikket et hus på prærien, eller tundraen om man vil. Huset ligger malplassert, som så mye annet i Arktis, men har sin historie å fortelle, historien om en gruveby på vandring. Fra Advent City tuslet byen først opp i Skjæringa, blir norsk, og nye gruveåpninger meisles inn i fjellet. Store Norske og byen etablerer seg med det som skal til for å holde liv i arbeidsfolk på jakt etter profitt for sine eiere. Så flytter byen videre når fjellet tømmes for svart gull, eller når fjellet svarer tilbake med gruvebrann eller håpløse arbeidsforhold. Alt kan forklares, og egentlig trenger hele Longyearbyen ei forklaring.

Gruve 1 (1906 – 1958)

Amerikanergruva, som Gruve 1 kalles, er ei seig og gjenstridig gruve med lang historie. Den ble åpnet i 1906, og ikke stengt for godt før på slutten av 50-tallet.

Gruva overlevde brann, eksplosjon, krig og streik, men måtte til slutt gi tapt i et marked preget av etterkrigstidas synkende etterspørsel etter kull.

Det amerikanske selskapet Arctic Coal Company åpnet gruva, og beseglet dermed Longyearbyens geografiske skjebne. I 1916 overtok Store Norske både grunnen, byen, gruva og rettighetene etter ei grundig saumfaring av den arktiske gruvebyen, noe som likevel ikke klarte å forhindre en trang fødsel på det som i år er en hundre år langt norsk gruvetradisjon på Svalbard. Gruva ble hardt drevet, det manglet helt nødvendig utstyr, og arbeiderne gikk til streik.

Problemene løste seg i løpet av de første årene, bare for å dukke opp igjen på en ny og dramatisk måte.

I januar 1920 tok en kullstøveksplasjon livet av 26 gruvearbeidere. Den ødelagte gruva ble stengt, selv om eierne mente det var økonomisk forsvarlig å gjenåpne den.

Nesten 20 år senere, i 1938, bestemte Store Norske seg for å fortsette driften, men denne gangen ble innslaget lagt lenger inn i dalen. Samtidig ble det bygd en ny gruveby, den nå nesten nedbrente Sverdrupbyen, mellom Huset og Longyearbreen. Selv om både gruva og Sverdrupbyen overlevde krigen, ble all gruvedrift stoppet fra 1940 til 1945.

Driften startet igjen i 1945, men ble for en kort periode stoppet av en ny gruvebrann i oktober 1948.

Møtet med sterkt fallende kullpriser etter krigen stanset nok en gang driften, en drift som var preget av vanskelige forhold i fjellet. Fra 1950 og fram til 1958 ble det bare drevet oppfaringsarbeid. Fram til midten av 60-tallet ble deler av gruva brukt som drikkevannsreserve for Longyearbyen.

Fra skjæringa strekker kullfløtsen seg videre innover i dalen, og byen følger etter. Som en satellitt bygges Sverdrupbyen, før gruva drar bus og kokker og maskinister tvers over Longyeardalen og inn i Nybyen. Messa vokser og brakkene ligner mer og mer på ekte hybelhus, helt til de som har brukt skoledagene til å studere stein drar gruvefolket med seg ut av Longyeardalen og inn i fjellene på østsida av Adventdalen. Der ligger for noen tiår framtida for norsk kullindustri.

En gruveby uten gruver trenger ei forklaring, og jeg skylder dessuten cowboyene i gamle vesten ei forklaring på hvorfor Longyearbyen har holdt ut på samme sted, mens de selv stadig vekk måtte sette seg på hesteryggen og ri inn i nærmeste solnedgang.

For det første går altså ikke sola ned, den henger rundt på himmelen fra begynnelsen av mars til slutten av september. Den bare henger der, og gir ingen retning å ri inn i.

For det andre vil et hvert forsøk på å ri seg vekk til et annet liv, fort bli stoppet av havet, som på alle kanter omgir Spitsbergen.

Men det skjer noe med selve byen. Plutselig nekter den å bli med på reisen. Den flytter bare litt på seg, fra Nybyen og nedover mot havet. Doserne som lager vei i vellinga utenfor gruvene kan brukes til så mye mer. Folket flytter mot sjøområdet, mens doserne lager veier gjennom terrenget. Gruve 5, 6 og 7 åpnes mens gruvebusen blir igjen i Longyearbyen. Det bygges flyplass, og menneskene i byen som

eies og drives av Store Norske Spitsbergen Kullkompani, kan besøke slekt og venner hele året.

Det er fortsatt ikke fritt for kull på Svalbard. Så langt i fra, det kan bare ser sånn ut. Fortsatt flytter gruvebusen seg rundt i det arktiske landskap på jakt etter kull, men de tar ikke lenger byen med seg.

Longyearbyen fortsetter å utvikle seg med alle de behov en moderne by har, alt sammen et resultat av en historisk blanding av et kommersielle og politiske ønsker om å holde liv i gruveindustrien.

Så langt har byen vært tro mot sin opprinnelse. Det urbane liv i Arktis er etter hvert ispedd både handel, turisme og forskning, men ulik

**Vi gratulerer hele befolkningen med 100-årsjubileet,
og ønsker alle en elektrisk feiring!**

JENSEN elektriske as
Tromsø - Tennevoll - Svalbard

Jensen Elektriske AS har siden 1996 kunnet tilby alle typer elektroinstallasjon for både bedrifter og private på Svalbard.

Foto: ToFoto, Tommy Simonsen

andre geografiske perler er grunnlaget fortsatt det samme.

I andre norske bygdesamfunn eller småbyer slipper de gjerne moderne bøndene taket rundt møkkagreipet. Kjettingene bak traktoren erstattes av skitrekke eller fintfølede plenklippere som elegant friserer den nysådde golfbanen. Sauene ales ikke lenger opp til fårrikål. I stedet importeres pizza beregnet på mikrobølgeovner i appartementsleiligheter.

Slik er ikke Longyearbyen. Der supplerer akademia industrien. Turismen drar sine gjester rundt i landskapet. Dyktige guider viser fram fjell og moderne industri i skjønn forening med rester av en hundre år gammel industrihistorie. ►►

Gruve 2 (1913 – 1964)

Også denne gruva ble startet av amerikanske Arctic Coal Company, bare tre år før Store Norske overtok eierinteressene i 1916.

Til sammen investerte det amerikanske selskapet en million dollar i Longyearbyen og gruveanleggene.

For Store Norske skulle Gruve 2 løse problemene skapt av eksplosjonen som stengte Gruve 1, men da ordinær produksjon skulle starte høsten 1920, kom ikke selskapet lenger enn til gruveåpningen. Streikende arbeidere hadde blokkert gruva, og hindret produksjonen fram til mars året etter.

Deretter gikk man rett inn i flere år med synkende kullpriser. Produksjonen økte likevel, men vanskelige geologiske forhold gjorde at driften etter hvert stoppet helt opp i 1936. Veien inn til kullet var blitt stadig lengre, og strossene lavere og lavere. Den samme kullforekomsten ble i stedet angrepet gjennom et innslag rett overfor Nybyen, inntil krigen stoppet også denne gruva i løpet av høsten 1941.

Gruva ble skutt i brann under krigen, og brant helt fram til 1962. Den ble likevel åpnet igjen etter krigen. I 1952 eksploderte gruva, og seks personer omkom.

Er nytt fall i kullprisen gjorde at gruva ble gradvis stengt ned fra begynnelsen av 60-tallet.

Gruve 3 (1969 – 1996)

Denne gruva får et tidlig nummer i rekken av gruver i og rundt Longyearbyen fordi kullforekomsten kartlegges allerede i 1928. Oppfaringsarbeidet startet likevel ikke før i 1969.

Gruve 3 er antakelig den mest fotograferte gruva på Svalbard. Med en høydeforskjell mellom hengen og liggen, noe som ganske

enkelt betyr gulvet og taket, på minimale 70 centimeter, sniker klaustrofobien seg raskt inn i tilskueren til bilder av liggende gruvearbeidere i kamp med fjellet.

I 1972 var det full drift i Gruve 3, og på slutten av 70-tallet utgjorde produksjonen halvparten av all produksjon i Store Norske. Driften ble mekanisert i 1991, og i noen år kjempet gruvebussen for å sette stadig nye produksjonsrekorder på skiftet, mens ledelsen holdt mer og mer igjen på den ulønnsomme driften, inntil gruva ble helt stengt i november 1996.

Gruve 4 (1954 – 1970)

Denne gruva gjør ikke mye av seg der den ligger rett under den mektige Longyearbreen.

Heller ikke produksjonsmessig satte den mange spor etter seg. Kullforekomsten var rik, men både beliggenheten og forholdene i fjellet gjorde at effektiviteten hele tida var lav.

Gruva var ment som ei reservegruva og skulle ta over en del av produksjonen på 60-tallet. Kullet ble tatt ut gjennom gruve 2.

Vi gratulerer med 100-årsjubileet

Foto: ToFoto, Tommy Simonsen

Scooterkolonnene bukker seg elegant langs verdens vakreste isbreer, mens kafferasten tas ved restene av et gruveinnslag, eller en traktor som vitner om tida som var og er. Ferden går gjennom nedlagte gruvebyer, som russiske Pyramiden lenger nord på tundraen. Den russiske gruvebyen hadde ikke samme utholdenhet som Longyearbyen.

I dagens perspektiv er det likevel viktig å huske at gruve driftens viktigste synlige virkning, er utbyggingen av Longyearbyen som helårs familiesamfunn. Kanskje er betydningen av dette viktigere i dag enn noen gang. For dette er ikke bare en fysisk, men også en politisk realitet. Det er ikke uten videre en ukontroversiell observasjon, men dinglende på ei rørgate, selve symbolet på en infrastruktur som gjør det mulig å bo på 78 grader nord, er den verd å dvele ved.

For i disse dager gjentar historien seg: "Svalbardkulene er gode, billige kul heldig beliggende. Det er den beste løftestang for et jernverk. Og beliggenheten av våre store jerngruver

i Nord-Norge, som før har vært så vrang, denne beliggenhet blir nu en fordel. Nord-Norge blir Norges industrielle sentrum, når den tid kommer, da Nordlandets store, men fattige jerngruber blir smeltet med Svalbardkul."

Nei, det er ikke et utdrag av en nylig avholdt tale på stevnemøtet mellom oljeindustri og politikere. Den dagen i januar 2006 da de smeltet sammen i en oljepolitisk orgasme som skulle snu Norges kartet på hodet. Sitatet er 90 år gammelt, hentet fra tidsskriftet Bergverksnytt 29. april 1916.

Og kanskje nettopp derfor er det grunn til nok en avstikker. Det er ikke alltid slik at historien skrives best som en kronologi.

- I nordområdene ligger Norges kanskje viktigste utenrikspolitiske utfordring, skrev utenriksminister Jonas Gahr Støre. Det er sitat fra innledningen på jubileumsåret for Longyearbyen, og er i sin kjerne en oppsummering av en Svalbardpolitikk som har vært både dyktig og heldig.

Framfor alt handler det om en Svalbardpolitikk og en nordområdepolitikk hvor Store Norske og gruve driften har vært det viktigste virkemidlet.

I framtida vil det også handle om enorme fiskeressurser utenfor Svalbard. Og om olje og mineraler som kan gjøre Norge til en gigantisk ressursstormakt dersom kortene spilles riktig.

Og dersom det er det vi vil.

Igjen viser gruvene sin betydning. Ikke bare for bosetningen i Longyearbyen, hvor det meste av logistikk og infrastruktur er et resultat av gruve drift, men også for storsamfunnet.

Et snaut tiår tilbake var situasjonen en annen. Kullprisene falt igjen, og nasjonen var preget av manglende vilje til å investere i industri. Børs og papirflytting hadde overtatt der arbeidsfolk tidligere skapte verdier. De statlige bedriftene falt som fluer under vingene til en stat som måtte spare penger. Privatiseringen

Lundblad Media AS
takker for oppdragene
i forbindelse med 100-årsmarkeringen,
og ønsker hele Svalbards befolkning
til lykke med jubileet!

LUNDBLADMEDIA AS

Telefon 777 53 250 - Fax 777 53 251 - e-post: lundblad@lundblad.no - www.lundblad.no

på Svalbard, som blant annet hadde gjort det mulig for folk å kjøpe sine egne boligier for første gang, var i ferd med å skape tapere. Permitteringer og usikkerhet rundt gruvenes framtid førte til at de privatiserte boligene falt i verdi, og på et tidspunkt viste årsoppgjøret at omsetningen på Svalbardbutikken var større enn i gruveindustrien.

På politisk hold drømte man om at turisme og forskning skulle erstatte industrien på Svalbard. Det ville spare staten for store subsidier, og særlig motstanderne av kullproduksjon presset hardt på.

Gruve 3 ble stengt, og produksjonen i Gruve 7 – som i dag er i fortsatt og framfor alt lønnsom drift – var under sterkt press. I mange år hadde det vært tak på kullproduksjonen. Slik ønsket staten å redusere kostnadene, mens man lette etter andre virksomheter som kunne bidra til å opprettholde norsk suverenitet i nord-områdene. Det så dårlig ut for gruveindustrien fra midten av 90-tallet, men de moderne politisk og industrielle utfordringene i nordområdene er ikke noe som ble kastet på våre politiske myndigheter etter valget i 2005.

Man kjente fiskeressursene og deres enorme betydning, og i alle fall oljeselskapene var uten tvil om verdiene i havet utenfor kysten av Svalbard. De folkerettslige spørsmål rundt dette var alt annet enn avklart. Enkelte mente at et sysselmannskontor på Skjæringa var tilstrekkelig til å opprettholde norsk suverenitet, men om ikke annet visste Utenriksdepartementet at situasjonen krevde helt andre og mer markante virkemidler.

Man visste en ting til; turisme og forskning alene ville neppe klare å opprettholde kvaliteten på samfunnet Longyearbyen slik man var vant til å betrakte det. I motsetning til gruveindustrien, var dette svært sesongbetonte næringer, og dermed næringer som manglet mange av insitamentene for å opprettholde familiesamfunnet.

At familiesamfunnet er en kvalitet i seg selv trengte man heller ikke gå langt tilbake i historien for å se. Etter den russiske flyulykken i 1996, bestemte russerne seg ikke bare for å stenge Pyramiden, de besluttet også gradvis å avvikle familiesamfunnet i Barentsburg. De sosiale kostnadene ved dette viste seg fort å bli alt for høye, og i løpet av de siste årene har russerne igjen bygd opp et familiesamfunn.

Snaue hundre år etter industrialiseringen av Svalbard, ble motgang og usikkerhet snudd til nok et industripolitisk eventyr på Svalbard. Godt støttet av et solid nettverk i det politiske miljøet, vedtok Stortinget å skyte sin siste

Gruve 5 (1959 – 1972)

Med denne gruva flyttet kulldriften ut av Longyeardalen, og vekk fra Longyearbyen. Det betydde nye veier og økt aksjonsradius for lokalbefolkningen.

Det forberedende arbeid startet allerede i 1956, og gruva er en direkte årsak til Longyearbyens mest karakteristiske og kanskje vakreste byggverk: Taubanesentralen. Den ligger øverst på Skjæringa, like ved Sysselmannsgården, og knyttet sammen transporten av kull fra gruvene i Longyeardalen og Adventdalen. På vei ut til renseverket og kullkaia ikke langt fra flyplassen, ble kullet fraktet i små vogner, kubb, gjennom et sinnrikt system høyt oppe i lufta. I dag er både taubanesentralen og transportsystemet stengt. Det skjedde i 1986, men begge deler preger heldigvis fortsatt byens utseende.

Gruva ligger høyt oppe i dalsida og bærer også det majestetiske navnet Olav 5's gruve, et navn de færreste kjenner og enda færre bruker. Det er normalt ikke mye pompøst over navnene på gruvene på Svalbard. I samme tradisjon er dalen hvor gruva ligger kalt Endalen, en dal som ganske riktig er nabadal til Todalen.

Driften i Gruve 5 var ny og moderne da den kom i gang i 1959, og fram til 1969 var gruva den eneste i drift i Longyearbyen.

Gruve 6 (1965 – 1981)

Med Gruve 6 gikk norske myndigheter tungt finansielt inn i gruve driften på Svalbard. Til sammen ble det bevilget drøyt 40 millioner kroner i jakten på kull, noe som understreker kullets politiske betydning i forvaltningen av nordområdene.

Åpningen skjedde i en periode hvor driften stadig ble rasjonalisert og mer industriell. Det

stilte helt andre krav til geologien enn mer manuell drift. Det var derfor ikke mangel på kull som gjorde at gruva til slutt stenges, men eiernes ønske å konsentrere seg om andre og enklere gruver.

Gruve 7 (1975 –)

En juvel av ei gruve, selv i arktisk sammenheng. Og da er det ikke minst utsikten fra gruva jeg tenker på. Det er mektig å stå i de fleste gruveåpningene på Svalbard, men utenfor gruveåpningen til Gruve 7 tar omgivelsene pusten fra noen og enhver på en godværsdag.

Den mektige Adventdalen strekker seg ut i hele sin bredde nedenfor gruva, mens Isfjorden og fjellene på andre siden av fjorden utfyller bildet.

På grunn av gruve driften er utsikten tilgjengelig også med bil. Skal du gjøre bare en ting i Longyearbyen, reis ut til Gruve 7, sitt der en halv time uten å si et ord, og du er et nytt menneske.

Uten at Store Norske visste det, hadde den norske stat drevet omfattende undersøkelser i dette området, og da Stortinget i 1973 vedtok at det fortsatt skulle være gruve driften på Svalbard, innebar det at Store Norske forpliktet seg til å bygge ut Gruve 7. Da hadde Store Norske selv forsket i område siden midten av 60-tallet, men ordinær drift kom ikke i gang før om lag 10 år senere, i 1975.

Gruva ble stengt i 1978, men åpnet igjen etter utbedringer i 1981, og er fortsatt i drift.

I likhet med gruve driften i Svea, går Gruve 7 med overskudd. En gjeng stolte gruvebus driver ut høykvalitetskull, som først og fremst brukes til kullkraftverket som strøm til Longyearbyen.

Foto: ToFoto, Tommy Simonsen

rest av kapital inn i Store Norske og med det ønske selskapet lykke til på ferden uten statsstøtte. Store Norske lovt til gjengjeld overskudd, og en fortsatt innsats for å opprettholde Longyearbyen som et trygt og godt samfunn på 78 grader nord.

I dag ser du derfor fortsatt en by full av gruvebus. Riktignok reinvaska gruvebus, for driften foregår langt fra Longyearbyen. Gruvearbeiderne er blitt pendlere mellom Svea og Longyearbyen, i alle fall inntil videre. En økning av skatten på Svalbard det siste året, truer med å gjøre gruvearbeiderne til en slags langtflygende cowboys. I dag flyr eller kjører de scooter mellom hjemmet i Longyearbyen og brakka i Svea. Ingen bor i Svea, de bare jobber der. Slik holdes aktiviteten oppe i Longyearbyen. Endres de økonomiske forholdene kan fram-

tida gi oss arbeidere som flyr mellom fastlandet og Svea. Det er en utvikling ingen ønsker, og som vil kunne få betydelige konsekvenser for livet i nord.

Svea ligger seks mil sør for Longyearbyen ved Van Mijenfjorden, omgitt av majestetiske fjell og isbreer, en anleggsby hvor mørketida avbrytes tidligere enn i Longyearbyen. En gang var dette en stolt og ekspansiv svensk gruveby, men fallende priser etter første verdenskrig, åpnet for norske interesser i 1934. Skal vi tro samtidige observasjoner, som fra den kjente og anerkjente geologen og ekspedisjonslederen Adolf Hoel, var dette allerede etter den tids pengeverdier et røverkjøp: *"Braganzafeltet har en veldig kullreserve, flere 100 millioner tonn: den pris som er forlangt, er svenske kroner 1 million. Denne pris må for de verdier det*

her gjelder betegnes som en ren spotpris", skrev han i et brev til den norske regjering i 1926.

Det gikk noen generasjoner før Adolf Hoel fikk rett. Når går Store Norske med solide overskudd og betaler raust utbytte til sin eier, staten.

Pengestrømmen er snudd, og kompetansen på Arktisk industri og logistikk bedre enn noen gang.

Jeg hopper ned fra rørgata og rusler hjem. På Blåmyra begynner dagen med knatringa fra scootere med kurs for Svea. I det scooterfølget tusler ned på baksida av hotellet, fornemmer jeg så vidt den velkjente totaktslukta, ei lukt av et samfunn hvor industri, forskning og turisme lever side om side.

Svalbard Explorer

OPPLEV GRUVE 7 EN GRUVE I DRIFT

Kullgruvne er selve nerven i Longyearbyens historie, og den viktigste delen av norsk tilstedeværelse på Svalbard gjennom 90 år.

I dag, 100 år etter den første gruve åpnet i Longyearbyen er dette en viktig del av vårt moderne helårsamfunn.

I Longyearbyen er det bare gruve 7 som fortsatt er i drift.

Vi gir deg en unik mulighet til å komme 5 km. inn i fjellet. I en gruve med historiske røtter hvor produksjonen fortsatt foregår for fullt.

Informasjon og booking finner du på www.svalbardexplorer.no eller ditt overnattingssted i Longyearbyen.

For direkte booking, Svalbard Explorer: 90 76 29 33, eller info@svalbardexplorer.no

Svea (1917 – 2000)

Navnet røper at svenskene var her først. De slo seg ned innerst i Van Mijenfjorden, seks mil sør for Longyearbyen i 1910.

En 150 mann stor ekspedisjon bygde i 1917 en gruelandsby og var dermed i gang med det som skulle bli Sveagruva. Førkrigsprisene på kull gjorde det etter de svenske eiernes mening lønnsomt å starte produksjon etter en lengre periode med undersøkelser.

I 1925 brant det for første gang i Svea. Brannen ble slukket ved å lede smeltevann fra breene inn i gruva.

Etter en svært god start, falt kullprisene etter krigen, og i 1933 inngikk Nya Svenska Stenkolsaktiebolaget Spitsbergen en avtale med Store Norske, som deretter overtok både eieendommer og rettigheter. Rettighetene omfattet også områder i Indre Billefjord, ikke langt fra den russiske byen Pyramiden.

Prisen var en million kroner, og avtalen ble godkjent av den svenske Riksdagen og det norske Storting i 1934.

Fordi gruva ble satt i brann av tyskerne under krigen, og fordi Store Norske konsentrerte seg om Gruve 1 i Longyearbyen, startet ikke driften før i 1946. De svenske eierne hadde før gruva ble solgt til Norge, tatt ut betydelige 400 000 tonn kull fra Svea.

Allerede i 1949 ble driften innstilt, og i mange år ble det bare drevet undersøkelser. I 1967 ble det igjen satt fart i planene for Svea, og på 70-tallet fantes det planer om en helt egen by som skulle gi hus, skole og andre tilbud til

700 innbyggere. Planene ble ikke realisert. I stedet fortsatte en arbeidsstokk på knappe 30 mann undersøkelsene.

I 1979 var den totale produksjonen av kull i Longyearbyen for lav, og det ble nok en gang lagt planer for å få i gang effektiv og lønnsom produksjon i Svea. Det endte med at den daværende regjering sa nei til drift, og på 80-tallet var det driftshvile i Svea.

Det ble likevel produsert kull i Svea hele denne perioden, både ved hjelp av den såkalte vaktstyrken, men etter hvert også ved at gruvearbeiderne pendlet mellom produksjon i Longyearbyen og i Svea. Først i 1997 startet igjen ordinære drift. Like etterpå vedtok Stortinget finansiering av undersøkelser av Sentralfeltet i Svea.

Svea Nord (2001 –)

Utredningen av dette kullfeltet i Svea startet allerede i 1980. Med Robert Hermansen som styreformann, og Atle Fornes som direktør, var prosjektet ferdig utredet i 1998. Robert Hermansen overtok som direktør i Store Norske, og i 1999 fikk selskapet tillatelse av sine statlige eiere til å starte undersøkelsesdrift i dette meget omfangsrike kullfeltet, et stykke utenfor Svea, sør for Longyearbyen.

Allerede to år før planen, i 2001 - etter en voldsom innsats fra de ansatte i Store Norske, og en radikal omstilling av produksjonen – var gruva klar for ordinær drift. Samme år vedtok Stortinget å gi tillatelse til permanent gruve-drift. Kravet fra myndighetene var at gruva måtte drives med overskudd uten statsstøtte, og dermed var en ny industriell revolusjon et faktum på Svalbard.

Lønnsom gruve-drift var et meget ambisiøst mål, og samtidig et uttrykk for at myndighetene både hadde tillitt til Store Norske, og at de anerkjente gruvens betydning for utviklingen på Svalbard og i nordområdene.

Målet for Store Norske var å etablere det de kalte verdens beste kullgruve, med en høykvalifisert arbeidsstokk, i tillegg til en meget moderne maskinpark. Den nye gruva krevde også en helt ny logistikk. Kaianlegget i Svea ble kraftig modernisert, og transportdelen av selskapet ble overtatt av Leonhard Nilsen & Sønner. Dette reduserte investeringsbehovet for Store Norske, samtidig som transportdelen ble profesjonalisert.

En brann i gruva i 2005 satte produksjonen tilbake, men i dag er gruva igjen klargjort for drift, mer moderne enn noen gang.

Kullreservene i gruva gir en drift i mellom 10 og 15 år, og den årlige produksjonen vil ligge omkring svimlende tre millioner tonn kull i året.

Siden 2002 har gruva gått med overskudd, og har betalt et betydelig utbytte til sin eier, staten.

Gullgruve

Store Norske har de siste årene gjort iherdige forsøk på å komme i gang med leteboring etter gull på noen av sine utmål på Svalbard. Så langt har myndighetene sagt nei til leteboring på en mulig forekomst ikke langt fra Ny Ålesund, men gjennom selskapet Store Norske Gull fortsetter arbeidet med å få tillatelse til å hente edelt metall ut av fjellene på Svalbard.

Foto: SNSG bildearkiv

ET EKTEFØDT BARN AV ANARKISMEN

Av Arne O. Holm

Gruveriften på Svalbard er et ektefødt barn av anarkismen, og så lenge barnet fikk leve, et ganske vellykket politisk eksperiment. Så ulikt alt annet som omgir oss i dag, var Svalbard ved århundreskiftet et ingenmannsland.

Etter flere forsøk på å hente kullforekomster ut av fjellet, var det til slutt amerikaneren John Munro Longyear som etablerte en gruveby på Svalbard. Han startet sin virksomhet i 1906, men solgte byen og selskapet til norske interesser i 1916.

Ved inngangen til første verdenskrig var gruveriften problematisk, og de finansielle problemene ble forsterket etter krigen i 1918. Kullprisene falt, og etter først å ha forhandlet fram norsk suverenitet på Svalbard på 20-tallet, tok den norske staten grep om Store Norske Spitsbergen Kulkompani.

Selskapet forble privat, men staten slettet gjeld og sikret seg representasjon i styret. Avtalen innebar også at selskapet skulle ha norske eiere i framtida.

Gjennom 30-tallet steg igjen etterspørselen etter kull, og selskapet klarte seg uten vesentlige statlige bidrag.

Under 2. verdenskrig ble gravene ødelagt, og staten må igjen bidra finansielt, først og fremst

gjennom lån til selskapet. Lån og tilskudd økte gjennom hele 60-tallet, ofte i kombinasjon med at det ble stilt statlige krav som sikret at de private eierne fortsatte sin virksomhet gjennom Store Norske.

På midten av 70-tallet, en periode preget av sterk statlig intervensjon på en rekke områder, kjøpte staten i praksis ut de private aksjonærene, og overtok hele virksomheten på Svalbard. Fra dette tidspunkt var Longyearbyen, ikke bare gruveselskapet, et statlig aksjeselskap på linje med andre store norske industribedrifter på den tida.

Ut over på 90-tallet viste det seg at statlig eierskap ikke alene var tilstrekkelig til å sikre gruve drift å Svalbard. Industrien over hele Europa ble angrepet, både av miljøbevegelse og en internasjonal trend som handlet om å avvikle statlig industri, enten den gikk med overskudd eller ikke.

Dette satte forgang i planer som hadde samlet støv i Store Norskes arkiver. Ledelsen i selskapet hadde ambisjoner om å erstatte den sterkt subsidierte gruveindustrien med en moderne industribedrift som gikk med overskudd og sto på egne bein.

Dette skjedde mens den internasjonale interessen for fisk og olje i nordområdene vokste. Store Norske inngikk en avtale med staten som innebar at selskapet skulle få finansiell

støtte til å omstille seg til lønnsom drift. I 2001 ble planene godkjent, og produksjonen i det som er en av verdens mest moderne kullgruver kunne starte for alvor.

En gruvebrann høsten 2005 satte produksjonen midlertidig tilbake, men i dag er Store Norske en bidragsyter til statskassen, ikke en mottaker.

Store Norske er i dag organisert som et konsern.

Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS (SNSK) er morselskap hvor staten eier 99,99 aksjer. Selskapet er den største grunneieren i Longyearbyen, og driver også eiendomsforvaltning.

Store Norske Spitsbergen Gruvekompani AS (SNSG) driver gruve drift i Svea og i Gruve 7, i tillegg til å eie betydelige landområder i Svea.

Store Norske Boliger AS er eid av SNSG og forvalter deler av selskapets boligmasse.

Store Norske Gull AS driver leteundersøkelser etter andre mineraler på Svalbard og i Finnmark.

Robert Hermansen er administrerende direktør i Store Norske, Anita Johansen er hovedtillitsvalgt og Steinar Høgaas styreformann.

Foto: Torbjørn Johnsen

Radarkontroll av nordlyset

Den 22. august 1996 erklærte statsråd Reidar Sandal EISCAT Svalbard Radar for åpnet. Dermed var sju års intenst arbeid for et radaranlegg ved Longyearbyen fullført.

Av Asgeir Brekke

I september 1989 la engelske forskere fram en plan om et nytt radaranlegg på Svalbard. Hensikten med et slikt anlegg var å studere den øvre polare atmosfæren spesielt i forbindelse med nordlysførstyrrelser. Ved å bygge radaren på Svalbard, ville man kunne plassere den på et sentralt sted for å studere den vekselvirkningen som skjer mellom den øvre polare atmosfæren og det nære verdensrom eller solvinden, hvor årsaken til nordlysfenomenet finnes.

Planen ble behandlet på EISCAT (European Incoherent SCATter) Council møte i Tromsø i mai 1990. Rett etterpå dro hele EISCAT Council til Svalbard for å se nærmere på mulighetene på Gruve 7-fjellet. I november 1992 bestemte

de seg endelig for å bygge EISCAT Svalbard Radar (ESR) på Gruve 7-fjellet.

I mellomtiden syslet japanske forskere også med planer om å bygge en tilsvarende radar i Ny-Ålesund. Det var derfor naturlig å forsøke å forene kreftene mellom det japanske forskningsmiljøet og EISCAT.

Da Gudmund Hernes ble minister for Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet høsten 1990 ble han etter hvert sterkt engasjert i Svalbard og spesielt i mulighetene for å etablere et internasjonalt forsknings- og undervisnings miljø der. I et budsjettforslag i 1993 omtales planene fra EISCAT om å bygge en radar på Svalbard til for 140 millioner kroner og gir et løfte på 40 millioner kr fra departementet.

Det ble bestemt å starte byggingen våren 1993 og Statsråd Hernes la ned grunnsteinen 22. mai 1993. Samme år ble avtalen om ESR undertegnet av de seks medlemslandene og totalkostnaden ble satt til 125 millioner svenske kroner.

Diskusjonene med japanerne hadde etter hvert gitt resultater, så i 1996 underskrev direktøren for National Institute of Polar Research (NIPR) en avtale med EISCAT som innebar at Japan skulle bli full medlem i organisasjonen fra 1996 og bidra med finansiering av en antenne nummer to på Gruve 7-fjellet.

16. mai 2000 avduket sysselmann Morten Ruud plaketten på den andre antennen og EISCAT Svalbard Radar var fullført.

Forskning og høyere utdanning i Longyearbyen

Universitetet på tundraen

Av Thor Bjørn Arlov

Historien om UNIS sin tilblivelse er preget av en rekke aktører og prosesser som ofte virket samtidig, men ikke alltid på en koordinert måte. Dette kunne gi inntrykk av at UNIS er et resultat av rene tilfeldigheter, men det må heller sees som resultat av det vi kan kalle "lykkelige omstendigheter" – av mange heldige faktorer som var til stedet tidlig på 1990-tallet. De første initiativ kan spores tilbake til første halvdel av

1970-tallet, og er nært forbundet med Olav Rønning, professor i botanikk. Gjennom 1980-årene ble ideen utviklet og selektivt presentert til politikere og beslutningstakere, men uten konkrete resultater. Mot slutten av tiåret ble imidlertid ideen stadig mer relevant, noe som skyldtes myndighetenes ønske om å skape alternative arbeidsplasser på Svalbard og om å styrke norsk polarforskning. En prosess mot etablering av en slags "Arktisk Høyskole", som skulle involvere universiteter, lokale og sentrale myndigheter og private inte-

resser, ble initiert. I 1992, på et tidspunkt da prosessen manglet drivkraft, grep daværende utdannings- og forskningsminister Gudmund Hernes kraftfullt inn i den. Han grep muligheten til å etablere UNIS ved å allokere hundre nye studieplasser og sikre samarbeid med Næringsdepartementet til finansiering av infrastruktur. I et tempo uten sidestykke i den akademiske verden ble UNIS åpnet mindre enn et år etter at departementet hadde annonsert at det skulle etableres.

AVINOR

Vi gratulerer alle reisende med jubileet!

Foto: Nils Petter Dale

Universitetscenteret på Svalbard og mulighetene i Forskningsparken

Av Lasse Lønnum

Tidlig på 1990-tallet stod polare spørsmål og polarforskning høyt på den politiske dagsorden og kuliminerte med behandlingen av Stortingsmelding nr.42 – Norsk Polarforskning, og flyttingen av Polarinstituttet fra Oslo til Tromsø. Senere meldinger har karakterisert etableringen av Universitetscenteret på Svalbard (UNIS) og flyttevedtaket som de mest vellykkede og ikke minst de to viktigste politiske grep for norsk polarforskning i nyere tid. Stortingsmelding nr.42 var en viktig melding som fastslo at forskning og høyere utdanning fortsatt skal være viktige virkemidler i norsk Svalbardpolitikk. Meldingen foreslo også at denne aktiviteten i Longyearbyen skal samles i et arktisk kompetansesenter med UNIS som kjerne. Her finner vi altså det første spor av det som skal komme til å bli Svalbard Forskningspark.

Allerede rett etter åpningen av UNIS-bygget i 1995 lanserte UNIS og Norsk Polarinstitutt Svalbard et forslag til et arktisk kompetansesenter basert på skisser fra arkitektfirmaet Arkiplan AS som tegnet UNIS-bygget. Forslaget ble imidlertid ikke fulgt opp av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet som ønsket å avvente utviklingen av UNIS.

I 1998 gikk UNIS sammen med Norsk Polarinstitutt Svalbard, Sysselmannen på Svalbard og Statsbygg Nord videre med planene om utvidelse basert på Statsbyggs husleieordning.

I løpet av 1998 fikk UNIS stadig flere søkere og hadde totalt en oversøking i forhold til antall studieplasser. Innen biologi var det opptil tre søkere pr studieplass og en kunne lett dubleret de fleste kurs dersom det hadde vært ønskelig. UNIS kom også svært fordelaktig ut av fag-evalueringer i regi av Norges forskningsråd innen geologi, fysikk og biologi. Evalueringene konkluderte imidlertid med at fagmiljøene ved UNIS var under en kritisk størrelse og måtte utvides for å sikre stabiliteten og dermed fremtiden i institusjonen. Dette sammen med stor studenttilgang var den viktigste begrunnelsen for utbyggingsprosjektet som etter hvert fikk navnet Svalbard Forskningspark.

Lanseringen av et skisseprosjektet for Svalbard Forskningspark var sammenfallende i tid med at det ble arbeidet med en ny Stortingsmelding om Svalbard. Prosjektet ble over en 16 måneders periode presentert for fem Stortingskomiteer, flere statsråder og øvrig politisk ledelse i Bondevik I regjeringen og Stoltenberg regjeringen, og ble positivt mottatt. Stortingsmelding nr 9 (1999-2000) – Svalbard, som ble presentert i november 1999 var imidlertid skuffende passiv når det gjaldt Forskningsparken. Stortingskomiteene opptatt av vurderingen om videreføring av norsk kulldrift på Svalbard, men ønsket også å forsterke og videreutvikle forskning og høyere utdanning som et viktig virkemiddel i norsk Svalbardpolitikk. Utenrikskomiteen var spesielt opptatt av dette og stortingspresident Kirsti Kolle Grøndahl var helt sentral i at Forskningsparken ble svært positivt omtalt i innstillingen fra komiteen. Komiteen inkluderte også Svalbard

Museum i planene. Under behandlingen av meldingen i juni 2000 gav Stortinget sin enstemmige tilslutning til prosjektet Svalbard Forskningspark inkludert Svalbard Museum, og at Statsbygg skulle stå for utbyggingen.

I Statsbudsjettet for 2001 kom en startbevilgning på 2 mill.kr. som innebar et klarsignal til utbyggingen. Statsbygg og brukerne utarbeidet et romprogram på i alt 5230 kvm som ble godkjent av de respektive departementer. I juni 2001 ble det utlyst en begrenset arkitektkonkurranse 2001 og arkitektfirmaet Jarmund & Vignæs, Oslo ble kåret som vinner. Konkurransen åpnet for å utvikle et konsept for arktisk byggeri som både teknologisk og arkitektonisk kunne utfordre de konvensjoner som hittil har preget Longyearbyen.

"Svalbarskt" fra Jarmund/Vignæs tilrettelegger for et godt akademisk miljø, en innvendig campus med plassdannelser for samarbeid, nærhet og mulighet for god kontakt mellom brukerne. Anlegget framstår som et kompaktanlegg som er nært integrert i eksisterende bygg. Bygningen har en fleksibel form som gir rom for funksjonsbetingede endringer i planen, uten at dette endrer hovedkonseptet. Over anlegget er det lagt en "værhud" i kobber som er formet vekselvis som tak og vegg.

UNIS har etablert seg i Longyearbyen og vil gjennom Forskningsparken befeste sin rolle som universitetenes fremskutte arm i Arktis og en betydelig aktør innen norsk polarforskning. Institusjonen vil på litt sikt kunne bli det

viktigste sted for utdanning av polarforskere også i en internasjonal sammenheng. Ved å være eid av Staten ved fire norske universiteter kan UNIS dra maksimal effekt av sin fordel med å tilby utdanning på tradisjonelle polare områder, som er svært attraktive for både norske og utenlandske studenter. Samlokaliseringen med Norsk Polarinstitut gir gode muligheter for samarbeid innen forskning, logistikk, innkjøp og utveksling av personale. Dette vil forsterke den samlede norske innsatsen innen forskning og høyere utdanning og oppfylle de forventede politiske mål. Forskningsparken vil bli en naturlig inngangsport for all forskningsaktivitet som har sitt utspring i Longyearbyen.

Resultatene UNIS har oppnådd har vakt internasjonal interesse og utviklingen følges nøye. Etter at Forskningsparken er ferdigstilt legges det opp til en betydelig økning i antall stillinger ved UNIS gjennom en konsolidering av de eksisterende fagmiljøer.

I 2004 ble det produsert 130 studentårsverk og 300 studenter fra 24 nasjoner deltok i studiene. Studenttallet skal økes til 150 årsverk frem mot 2008 noe som innebærer besøk av rundt 450 studenter årlig.

Norsk Polarinstitut

I 1906/07 ledet major Gunnar Isachsen en vitenskapelig ekspedisjon som foretok topografiske, botaniske og geologiske undersøkelser på nordvestsida av Svalbard. Ekspedisjonen var finansiert av fyrst Albert I av Monaco, og den regnes som starten for de norske Svalbardekspedisjoner som systematisk kartla Svalbard i årene frem til 1928, da Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser (NSIU) overtok. I 1948 ble navnet endret til Norsk Polarinstitut.

Kartlegginga hadde bakgrunn i ønsket om norsk næringsvirksomhet på Svalbard og var særlig rettet mot utnyttelsen av kullforekomstene på øyene. Det ble laget kart over kullfelt og havneområder i stor målestokk. Sommeren 1936 ble flyfotografering tatt i bruk, noe som imøtekom ønsket fra gruveindustrien om kart av bedre kvalitet. I 1990 var bortimot hele Svalbard dekket av flybilder i bildemålestokk 1:50 000, i tillegg til noen områder i skala 1:15 000. I dag har Norsk Polarinstitut ansvaret for den topografiske og geologiske kartleggingen av øygruppen, og et omfattende arbeid for tilpasning til digital kartproduksjon er gjort i den senere tid.

Etter at flyplassen i Longyearbyen ble åpnet i 1975 ble det enkelt å nå Svalbard. Instituttet etablerte seg i hangarbygget med kontorer,

feltoperasjonsrom og utstyrlager. I slutten av 1980-årene ble det flytting til Næringsbygget, men utstyrlageret og logistikken ble igjen på flyplassen. I dag er endelig Norsk Polarinstitut i Longyearbyen samlet igjen, i Forskningsparken.

Forskningsaktivitetene på Svalbard foregår både med base i Ny-Ålesund og Longyearbyen. Arbeidet retter seg mot polar klimaforskning, biologisk mangfold i drivisen og på land, miljøgifters innvirkning på dyr, langtransportert forurensning og geologisk kartlegging. Instituttet tilbyr infrastruktur og logistiktjenester til andre forskningsmiljøer og gir ut polarhåndbøker, forskningsrapporter, vitenskapelig tidskrift og kart. Det er også ansvarlig for Navnekomiteén for norske polarområder og har gitt ut boka "The Place-Names of Svalbard". Norsk Polarinstitut er rådgiver i forvaltningen av Svalbard og har et etablert samarbeid med Sysselmanen.

Med den oppmerksomhet som nå er viet nordområdene, er det forventet økt aktivitet i nord. Noe av dette vil også foregå på Svalbard. Norsk Polarinstituttts arbeid på vegne av den norske stat vil fortsette med uforminset styrke. Spesielt vil Det Internasjonale Polaråret 2007-2008 legge til rette for en bred forsknings-, rekrutterings-, og formidlingsaktivitet både fra nasjonale og internasjonale miljøer.

Svalbard Reiseliv AS og Svalbard Reiselivsråd gratulerer Longyearbyen med 100-årsjubileet!

Svalbard Reiseliv AS

- er destinasjonsselskapet på Svalbard
- har ansvar for basismarkedsføring
- driver helårlig turistinformasjon i Longyearbyen
- yter assistanse til presse og øvrige medier
- fører og analyserer reiselivsstatistikker
- koordinerende og nøytralt organ
- ansvarlig for Guide- og turlederopplæringen på Svalbard (GTO)

Svalbard Reiselivsråd

- en interesseorganisasjon for reiselivsaktører i Longyearbyen
- har i underkant av 50 medlemmer med direkte og indirekte reiselivstilknytning
- eier 100 % av aksjene i Svalbard Reiseliv AS

Lundbeck Media AS, Tromsø - Foto: Torbjørn Johnsen

Foto: Torbjørn Johnsen

Nordlysstasjonen i Adventdalen (1978-2006)

Av Fred Sigernes, Dag Arne Lorentzen, Stefan Claes og Trond Svenøe

Svalbard har en unik beliggenhet for studier av dagnordlyset. Ikke noe annet sted i verden ligger forholdene så godt til rette for studier av dette vakre og mystiske polarlyset. Svalbard ligger rett under den magnetiske polarkløften – et lite område som bare dekker noen få breddegrader. Polarkløften kan sammenlignes med en trakt som leder partikler fra sola rett ned i atmosfæren over Svalbard. Det er disse partiklene som skaper dagnordlyset. At partiklene kommer direkte fra sola og ned i vår atmosfære gjør det lettere å studere de prosessene som leder fram til nordlyset. Longyearbyen er med sin infrastruktur meget godt egnet for å studere sol – jord vekslervirkningen. Vår forståelse av det nære verdensrom har økt betraktelig siden de første dagnordlysstudiene ble startet 1978 i Endalen rett utenfor Longyearbyen.

Vår tidligere veileder dr Professor Kjell Henriksen ved Universitet i Tromsø, så tidlig mulighetene som åpnet seg etter at flyplassen i Longyearbyen åpnet i 1975. I samarbeid med professorene Charles Deehr, Abas Sivjee og Roger Smith fra Geofysisk Institutt i Fairbanks,

Universitetet i Alaska, ble Nordlysstasjonen satt opp ved Vinkelstasjonen i Endalen i 1978. Det var viktig med et internasjonalt samarbeid, siden studier av dagnordlyset krever kostbare og spesialiserte instrumenter. Før dette prosjektet ble startet hadde man ikke gjort noen grundig studie av dagnordlyset. Det ble ofte referert til som et statisk og lite aktivt nordlys uten finstrukturer. Prosjektet førte til en ny oppfatning av dagnordlyset, der fargesammenheng, intensitet og bevegelse ble studert nøye. I tillegg ble det gjort målinger av vinder og temperaturer i nordlyshøyden. I 1984 ble stasjonen flyttet til den gamle flyplassen i Adventdalen, og er blitt utvidet flere ganger siden.

I 1993 tok UNIS over den daglige driften av stasjonen. Dette førte til at stasjonen kunne brukes året rundt, men med spesielt høy aktivitet i vintermånedene november til februar. Stasjonen ble også viktig i forbindelse med undervisningen i midlere og øvre atmosfære, og er nå brukt som et treningslaboratorium for slike studier. Stasjonen har per dags dato 25 instrumenter fra 17 forskjellige institusjoner fra 8 nasjoner. Hvert instrument brukes i en eller flere kampanjer i løpet av sesongen. Rundt 30 vitenskapsmenn er innoom stasjonen hvert år i en uke eller mer. Det publiseres i gjennomsnitt en artikkel per måned hvor data fra stasjonen brukes. 14 uteksaminerte

doktorgrads studenter og et trettitalls hovedfagstudenter har brukt stasjonen i sine studier. Nordlysstasjonen representerer en av de tyngste forskningsaktørene på Svalbard.

I mai 2005 kom den gledelige nyheten at det var bevilget midler fra Undervisnings- og Forskningsdepartementet til et nytt nordlysobservatorium på Svalbard. Den nasjonale og internasjonale interessen for forskning på dagnordlyset var blitt meget stor, og den gamle stasjonen i Adventdalen var utdatert og for liten til å gi plass til nye instrumenter. Lysforurensning fra Longyearbyen var i tillegg blitt et økende problem i takt med ekspansjonen av byen ut mot Adventdalen. Det nye observatoriet, «The Kjell Henriksen Observatory» vil bli bygd på Breinosa, samlokalisert med de andre eksisterende forskningsinstallasjonene.

Nordlysstasjonen var den første faste forskningsinstallasjonen for romrelatert forskning i nærheten av Longyearbyen, og har betydd mye for utviklingen av den store forskningsinfrastrukturen i Longyearbyens nærområde. Med den nye stasjonen klar til bygging på Breinosa, vil Nordlysstasjonen fortsatt være en viktig og aktiv del av utforskningen av det nære verdensrommet fra Svalbard.

Vi gratulerer
Longyearbyen
med 100-årsjubileet

LONGYEARBYEN TAXI A.S
TLF: 79 02 13 75

En annen side av Svalbard – et høyteknologisk senter med satellitteknologi i verdensklassen.

Av Sten-Christian Pedersen

Satellitter i polare baner får en stadig viktigere betydning for overvåking av miljøet og ressursene på jorden. Slike jordobservasjoner krever bakkestasjoner som kan kontrollere satellittene og motta de målingene. Dette skjer via store antenner og høyteknologisk utstyr. I 1997 ble "SvalSat" etablert. Stasjonen har på grunn av kostnadseffektiv drift og gunstig geografisk plassering utviklet seg til å bli verdens ledende bakkestasjon for datamottak fra satellitter i polare baner. Stasjonen eies og drives av Kongsberg Satellite Services, et selskap med hovedkontor i Tromsø som eies av Norsk Romsenter og Kongsberg Defense and Aerospace. Selskapet har 65 ansatte, hvorav

15 er fast på Svalbard og omsatte i 2005 for 110 millioner kroner.

Beliggenheten til SvalSats, like utenfor Longyearbyen, på 78°13'N er unik på verdensbasis og gir gunstige konkurransefortrinn. Satellitdekningen ved denne breddegraden gir enestående muligheter og SvalSat kan som den eneste bakkestasjonen i verden sørge for "kontakt" med alle passeringene til polarbane satellitter. I dag har SvalSat kontakt med rundt 130 satellittpasseringer daglig, og tallet øker raskt.

Satellittobservasjoner inneholder store datamengder og de må transporteres til brukerne på en kostnadseffektiv måte. I 2004 bidro Kongsberg Satellite Services sammen med blant annet Norsk Romsenter og NASA til å få fiberkabler lagt til Svalbard. Dette ga bedre tilgjengelighet for kunder og satellitteiere og

har store positive ringvirkninger for lokalsamfunnet.

Datilgang og effektivitet er kritisk for jordobservasjon, ett av Kongsberg Satellite Services sine satsningsområder. Firmaet er det eneste som tilbyr operasjonell nær sanntids tjenester for marineområder med data lastet ned ved SvalSat. Dataene blir brukt til å overvåke oljesøl og skip over hele verden. Etter et oljeutslipp kan satellittbildene tolkes raskt og nasjonale myndigheter kan få informasjon i løpet av en time.

I dag betjener SvalSat de fleste av verdens ledende romorganisasjoner i USA, Europa, India og Japan og fra i år vil stasjonen bli ledende i verden for mottak av data fra meteorologisatellitter.

Svalbard Museum gratulerer Longyearbyen med 100-årsjubileet.

Museet har i år åpnet en ny og spennende utstilling om Svalbards natur og kulturhistorie.

Utstillingen er åpen hver dag. Vi ønsker alle gjester i Longyearbyen velkommen til museet.

Telefon: 79 02 64 90
Telefaks: 79 02 64 91
post@svalbardmuseum.no
www.svalbardmuseum.no

Dagens stab i Svalbardposten består av sekretær Wenche Sørensen, journalist Karine Nigar Aarskog, redaktør Birger Amundsen og annonsekonsulent Grete R. Haldorsen. Foto: Stine Eidissen Bya

Standhaftig avisdrift på 78° nord

Historien har vært lang og kronglete for Svalbardposten, men i dag er 58-åringen i godt hold og mer vital enn noensinne.

Av Stine Eidissen Bya

Det er lite som minner om dagens avis når man ser på den aller første utgaven av Svalbardposten. Historiens første eksemplar så dagens lys i november 1948. Den gang var Svalbardposten en veggavis på 4-6 sider som ble slått opp på brakkeveggene i Longyearbyen. Initiativtaker og ulønnet redaktør den første sesongen var gruvearbeider Kjartan Olsen. Året etter ble Thoralf Lund ansatt som velferdssekretær, og han fungerte samtidig som redaktør for Svalbardposten.

Lettklede damer

Den første tiden var ikke Svalbardposten lokalavis i vanlig forstand. Avisen drev ikke journalistikk, men presenterte i stedet alt mulig annet stoff. Det var utenriksnyheter, radioprogram, tegnede pin-up-damer, kunngrøinger, opplysningsstoff, oppdiktede intervjuer med smekre damer og vitsing om gruvebusens liv og levnet.

Etter hvert som årene gikk endret avisen karakter. Noen av endringene gjenspeiler også samfunnsutviklingen. På slutten av 1950-tallet ble det for eksempel innført egne spalter for

kvinne og barn. I samme tiår gikk avisen også mer i retning av å bli en vanlig avis. Det kom flere lokale nyheter i avisen, og spaltene ble sakte fylt opp av leserbrev og lokale diskusjoner.

I 1967 ble den populære spalten «Busen lurer på» innført. Der kom det mange snodige og morsomme innlegg. I årgangen 1968/-69 sto det: «Busen lurer på om det vil medføre mye bry å rette klokka på Huset. Den går nemlig en flaske øl for fort».

Skrall økonomi

Det lokale preget på avisen øker utover 1960- og 1970-tallet. Dermed økte også arbeidsmengden. Ordningen med en kombinert redaktør og velferdssekretær opphørte i sesongen 1971/-72. Men først i 1986 fikk redaktøren flere med til å dra lasset. Da ble det ansatt en redaksjonell medarbeider, og samtidig ble det for første gang gitt ut sommeravis. Siden den gang har Svalbardposten vært helårsavis, men det har ikke vært uten diskusjon. Mot slutten av 1980-tallet var økonomien i avisa svært skrantende. Det gikk så langt at flere strakstiltak ble innført i 1988. Diskusjonen gikk høyt om det var nødvendig med helårs-

avis. Det endte med at byens innbyggere satte i gang en underskriftskampanje med parolen «La Svalbardposten leve hele året». 300 underskrifter kom inn, og ikke lenge etter vedtok Justisdepartementet å gi en ekstra-bevilgning på 668.000 kroner. Tilskuddet og snuoperasjonen ga resultater, og i 1989 er den økonomiske situasjonen snudd såpass kraftig at redaktør Kjetil Anthonsen faktisk setter ned abonnementsprisen på avisen. Det er også han som samme år innfører logoen som fremdeles topper forsiden av Svalbardposten.

Ble tabloid

De tekniske fremskrittene i historien har bidratt til å øke kvaliteten på Svalbardposten. Veien er lang fra den første veggavisen til dagens utgave med farger og svært god trykkekvalitet. Bedre forbindelse til fastlandet har også gjort livet enklere for de ansatte i avisen. Det var ikke like lett å gi ut avis i starten. Sesongen 1951/-52 kom ikke Svalbardposten ut, fordi det ikke ble bestilt papir tidsnok før siste båt forlot fastlandet. Høstflyet tok med papir til Svalbardposten, men papiret ble ødelagt da flyet droppet det.

Kjetil Anthonsen sluttet som redaktør i 1991, men kom tilbake i 1995. Samme år havarerte pressa, og Svalbardposten har siden blitt trykt i Tromsø. Foto: Synnøve Haga

Antall abonnenter og avissider har variert kraftig i avisas 58-årige historie. På begynnelsen av 1960-tallet hadde Svalbardposten rundt 130 abonnenter i Longyearbyen og ni på fastlandet. Avisas størrelse lå den gang på 40 sider i snitt.

På 1960-tallet kom det for første gang bilder på de redaksjonelle sidene i avisen.

I 1978 går Svalbardposten over fra å være lørdagsavis til å gis ut på fredager. Året etter ble avisen som en prøveordning gitt ut i tabloid-format. Det skapte stor irritasjon, fordi mange av leserne samlet årgangene av avisen i ringpermer. Dermed ble det bare to utgaver i tabloid-format, før avisen igjen kom ut i den samme velkjente A4-størrelsen.

Pressa havarerte

Trykkingen av Svalbardposten foregikk i Longyearbyen fram til 1995. Da havarerte pressa, og avisen kom ut med et nødsrik, takket være hjelp fra et trykkeri i Tromsø. Å reparere pressa ble dyrt, og styret bestemmer seg for å realisere planene om å trykke avisen på

fastlandet. I dag gjøres avisen helt ferdig på Svalbard, og så sendes pdf-filene med e-post til Tromsø onsdag kveld. Trykkingen gjøres unna torsdag, og fredag sendes Svalbardposten tilbake til Longyearbyen med fly – med unntak av eksemplarene som skal til forretninger og abonnenter på fastlandet, de sendes ut fra postsentralen i Tromsø.

Fastlandstrykkingen har både fordeler og ulemper for dagens redaksjon i Svalbardposten. De ansatte slipper å hankses med trykkeutstyret, men kan samtidig ikke være så aktuelle som de ønsker med stoffet. Mye kan skje fra avisen sendes onsdag kveld til den kommer ut fredag morgen. Det problemet hadde ikke tidligere redaksjoner. En fredag formiddag i desember 1982 dukket en isbjørn opp på Skjæringa, og ble avlivet ved Statsbyggs lokaler. Da Svalbardposten kom ut samme ettermiddag, hadde redaktør Pål Skogmo rukket å få med både bilder og tekst fra hendelsen.

Et annet problem i dag er at avisen risikerer å bli liggende igjen i Tromsø, fordi SAS har dårlig

fraktekapasitet, særlig i vintersesongen. Da kommer ikke avisen opp før søndag, noe som selvsagt er svært ergerlig både for Svalbardposten, leserne og annonsørene.

Kunne blitt solgt

Eierskapet i Svalbardposten har vært et tilbakevendende diskusjonstema i årenes løp. I 1971 ble Velferdsrådet oppløst, og det nystiftede Svalbardsrådet overtok som eiere av Svalbardposten. I 1983 begynte Justisdepartementet å diskutere med Svalbardsrådet om avisen skulle gå over til å være en stiftelse. Slik ordningen fungerte den gang, ville justisministeren i ytterste konsekvens være ansvarlig for det som sto på trykk i avisen. Endringen ble gjennomført 1. januar 1993. Svalbardsrådet valgte tre styrerepresentanter, departementet én, og de ansatte i avisen én.

For å oppfylle kravene for å få pressestøtte ble avisen omorganisert til et aksjeselskap i 1996. Den ene aksjen på 500.000 kroner eies av Stiftelsen Svalbardposten.

I 1998 kom Nordlys på banen. Den tromsøbaserte avisen ønsket å kjøpe Svalbardposten, og debatten gikk høyt. Mange fryktet at det lokale preget ville forsvinne med fastlands-eierskap, og det endte med at avisens eierskap forble uendret.

Kommunistjegere

Hvordan står det så til med Svalbardposten i 2006? Veldig bra, hvis man ser på opplagsutvikling og økonomi. Regnskapet for 2005 er lystig lesning for redaktør Birger Amundsen. Han har en helt annen rolle enn det tidligere tiders redaktører har hatt.

Svein Jensen, redaktør fra 1964 til 1966, hadde flere møter med statsminister Einar Gerhardsen. Jensen rapporterte om hva som foregikk på Svalbard.

- Nå i ettertid kan jeg ønske at jeg var mer kritisk. Men vi var ikke journalister på den

SpareBank1 gratulerer hele Longyearbyens befolkning med 100-årsjubileet.

Vi er glad for å ha fått deltatt i 46 av disse, og ser fram til mange nye år sammen.

Vit at vi er der.

SpareBank1 Nord-Norge

tida. Vi var like mye gråtekoner og intrigeløserere, sa Jensen til Svalbardpostens jubileumsutgave i 1998.

I dag er det rom for å være kritisk både mot Staten, Sysselmannen og Store Norske i avisen. Noe Birger Amundsen har benyttet seg flittig av lenge før han ble redaktør. Han hadde sin første sak på trykk i 1973. Etter et drøyt år i redaktørstolen merker han arbeidspresset.

- Jeg er overrasket over hvor mye tid man må bruke på å lage avisen. Jeg ble advart på forhånd av tidligere redaktører. Men jeg tror ikke det er mulig å skjønne hvor stor arbeidsmengden er før man har hatt jobben, sier Amundsen.

Han håper på å kunne ansette en tredje person i redaksjonen, noe økonomien ikke har tillatt tidligere. Det vil kanskje kunne gjøre at utskiftingene i redaksjonen skjer mindre hyppig. Journalist- og redaktørstillingene har et maksimum åremål på fire år, men de fleste slutter lenge før den tid.

Pål Skogmo, redaktør 1980-83, var intervjuet i jubileumsutgaven i 1998.

- Å være redaktør i Svalbardposten må nesten være et kall. Du må se bort fra vanlige arbeidsvilkår og bestemmelser. I tillegg til arbeidsdagen er det hendelser som skal dekkes på kveldstid og i helgene. Jeg har verken før eller siden hatt en jobb som krevde så mye meg som redaktørjobben, sa Skogmo den gang. Han fortalte samtidig at han ikke orket å jobbe på et halvt år da han var ferdig med redaktørgjerningen på Svalbard.

Ønsker større stab

Svalbardposten har i dag fire ansatte: redaktør, journalist, annonsekonsulent og sekretær. De fire skal hver uke få ut verdens nordligste avis, og forsøke å tilfredsstille publikum så godt de kan. Det er ikke alltid like lett. Svalbardposten må sies å ha noen av verdens mest engasjerte lesere. De gir umiddelbart beskjed om noe er feil eller til deres forargelse.

- Det er vel det som gjør at man orker denne jobben – at det er så morsomt også. Man merker engasjementet, hvor viktig avisen er for folk. Så får vi heller tåle at folk er misfornøyd i blant. Og det er viktig for meg å ha en åpen dør. Det skal være lav terskel for å komme til avisen og si sin mening, sier Amundsen.

Svalbardposten er den eneste avisen som utelukkende dekker det som skjer på Svalbard. Det er imidlertid ikke lett å få med alt.

- Det er overraskende hvor mye som foregår her oppe. Det er vanskelig å greie å dekke hele Svalbard, når man bare er to stykker. Det er sikkert noen som er irritert over at vi skriver så mye fra Longyearbyen, tror Amundsen.

Han har en stor arv å bære videre. I Landslaget for lokalavisers årlige kåring vant Svalbardposten prisen for beste lokalavis både i 1996 og 2000. I tillegg fikk avisen hederlig omtale i 1990, 1992 og 1998.

- Vi skal hele tiden gjøre endringer for å forbedre avisen. Men vi er bare fire mennesker som jobber i Svalbardposten, og nå er strikken strukket så langt som overhodet mulig. Longyearbyen har utviklet seg enormt, og det bør avisen også gjøre, synes Amundsen. Redaktøren har uansett klokkertro på at avisens framtid ser lys ut.

- Avisen henger med, og folk bryr seg om den. Rett og slett fordi den er unik.

Svalbardpostens utseende har forandret seg i årenes løp. Slik så forsiden ut på begynnelsen av 1950-tallet. Foto: Stine Eidissen Bya

Vi gratulerer Longyearbyen og byens befolkning med 100-årsjubileet.

Løvold takker for at vi i over 30 år har fått delta som medspiller i oppbyggingen av samfunnet.

Løvold as

Tolder Holmers vei 6, 8002 Bodø
Tlf: 75 50 44 00 · Fax: 75 50 44 44

Norges nye utstillingsvindu på Svalbard

Svalbard Museum har siden 1979 vært en viktig kulturhistorisk institusjon i Longyearbyen. Her har fastboende og besøkende fått en introduksjon til Svalbards natur og kulturhistorie. Siden 2002 har museet arbeidet med planer om ei ny utstilling. I april 2006 åpner utstillingen dørene for publikum. Her vil natur- og kulturhistorisk forskning bli presentert i en ny drakt. Utstillingen blir et fyrverkeri av fortellerglede og mangfold. Bruddstykker fra Svalbards 400 års historie tar for seg aktiviteter og livsbetingelser og synliggjør den tette forbindelsen mellom hav og land, natur og kultur.

Av Gerd Johanne Valen

Museet ønsker å være en møteplass mellom publikum, forskning og næringsliv. Museets fortrinn i forhold til publikum er at vi i kan tilby opplevelse av ekte gjenstander og flotte modeller som er vanskelig tilgjengelige i skolene, på pc-skjermene og i polarlitteraturen. Vi ønsker å stimulere besøkende til å lære, undersøke og oppleve Svalbards natur- og kulturhistorie. Vi håper å kunne gi kunnskaper om det globale miljøet, økologien og sammenhengen mellom natur og kultur.

Potensialer

Basisutstillingen utgjør 717,4 kvadratmeter i Forskningsparken. I tillegg har museet et areal på 77,6 kvadratmeter til temporære utstillinger. Her kan museet presentere egenproduserte utstillinger, prosjektsamarbeid med Longyearbyen skole, Universitetscenteret på Svalbard og Norsk Polarinstitutt. Det betyr at det alltid vil være nye tilbud og opplevelser i museet.

Utstillingen

Utstillingen viser at livsbetingelsene for Svalbard kommer av Vest-Spitsbergen-strømmen. Milde luftstrømmer fra sør og det varme atlantiske vannet gir et relativt varmt klima langs vestkysten av Spitsbergen. Dermed har Svalbard et rikt liv i havet og på land, noe som blir illustrert gjennom foto, installasjoner, preparater, film, modeller og tekst. Oppdagelsen av Svalbard i 1596 førte til utforskning og ressursutnyttelse. Den tidlige utforskningen var sammenvevde momenter blandet av kartlegging, eventyrlyst og lengst mot nord- rekorder. Museet vil vise ekte gjenstander fra Willem Barentsz' siste overvintring på Novaja Semlja i 1597 til rester etter Andréas tragiske ballongferd mot Nordpolen i 1897.

Hvalfangsten ble en viktig inntektskilde for sjøfartsnasjonene i Europa på 1600-tallet. I museet finnes originale hverdagsklær fra det europeiske hverdagslivet og redskaper som ble benyttet i fangst og utvinning av hvalspekk-

et til olje. Her er det også bygd opp en illustrativ modell som viser utvinningen av hvalens spekk, mens gamle stikk og illustrasjoner synliggjør det dramatiske møtet med arktis.

Fra den europeiske hvalfangsten hvor grønlandshvalen nesten ble helt utryddet, til pomorene og nordmennenes utnyttelse av Svalbards fangstressurser blir publikum introdusert til Svalbards geologi og malmutvinning. Ei illustrativ lavstrosse er bygd opp slik at barn kan komme tett på arbeidsforholdene til tidligere gruvarbeidere. Samtidig er et rekonstruert svaneøgleskjellett installert slik at kommende generasjoner kan få innblikk i paleontologens feltsituasjon.

Utstillingen synliggjør forbindelsen mellom hav og land gjennom en installasjon hvor fugler flyr fra fuglefjell til havet og tilbake igjen. Livet i havet og omgivelsene rundt har stor innflytelse på livet på land. Sjøfuglene transporterer massevis av næringsstoffer fra

hav til land. Miljøet ved fuglefjellet gir ikke bare liv til polarreven, men er også et fangstgrunnlag for mennesket.

Utstillingen avslutter med det moderne samfunn som innebærer moderne gruvedrift, forskning og turisme. Svalbard Museum inviterer alle som bor på eller besøker Svalbard til en innsiktsfull opplevelse i museet.

Utformere

Arkitektfirmaet Jarmund / Vignæs leverte fra seg et krevende, men spennende utstillingsrom som forlangte en grundig planlegging. Ei faglig referansegruppe som besto av natur- og kulturvitere nedfelte tanker på papiret i en grunnbok og dette ble oversatt til utstillingsformen av arkitekter fra LPD arkitektur & design. Firmaet Naturexpo AS som produserer utstillinga har også vært med på å formgi store deler av detaljene, mens fotograf Guri Dahl har regien over tekst og foto. I tillegg har brødrene Nymoen fra Råtasseriet ansvar for lydkulissene.

STATSBYGG

Gratulerer med 100-årsjubileet

Statsbygg Nord gratulerer
Longyearbyens innbyggere med
100-årsjubileet i 2006.

Kirken på Svalbard

- i glede og sorg i hverdag og fest

Fortellingene om kirken på Svalbard er mange, preget av den tid og de mennesker som var i Longyearbyen. Om festdager, barsedåp og konfirmasjon, om vielser og nasjonale festdager - men også om den svarteste sorg og fortvilelse - om ulykker i arbeids og fangst og turliv.

Av Magne Klingsheim, prest i Svalbard kirke

“Jeg minnes den tette atmosfære om den gamle Longyearbyen, hvor hele dalens befolkning, levde albu ved albu nær den vakre, hvite kirken - den egne stemning om de snodige særpregede hus.”
Helge Ingstad.

Mange fortellinger handler om ”Peisestua”, om lave terskler og åpne dører og om kaffe og vafler og kurs i alt fra porselensmaling til engelsk. Om presten som lærer og bibliotekar og kinosjef.

Kirkebøkene og prestenes kallsbøker og kirkens inventar med Kong Haakons sølvlysestaker og døpefonten som ble berget under evakueringen fra bombing og brann gir en sammenheng i historien. Noen fortellinger handler også om avstand i bakgrunn og mentalitet – men likevel en nærhet og åpenhet i

samtalen. Det er historien om en åpen folkekirke som også danner grunnlaget for dagens og fremtidens kirke. Med oppdrag å betjene alle som til enhver tid bor på øygruppen setter det kirken i kontakt med de store kirkesamfunn - og utfordrer kirken til å være en møteplass for alle uavhengig av tidligere opplevelser og erfaringer.

I 1907 bringer biskopen i Tromsø, P W Bøckmann saken om kirke og geistlig betjening frem for Kirkedepartementet. De sender spørsmålet videre til Utenriksdepartementet som nærer en del betenkeligheter. De uttaler at selvsaker som har sin virksomhet på Svalbard, har rett til å holde prest eller misjonær selv, og råder videre “at man omhyggelig måtte unngå alt skin av at vedkommende prest var utsendt af det offentlige”.

I 1910 foreslo biskopen i Hålogaland “at det ble bevilget midler til en norsk statskirkelig

predikant på Spitsbergen for å betjene arbeidernes åndelige behov og - dermed -for å redusere deres tilbøyelighet til å streike.”

Jeg lar prestene fortelle selv fra den første kallsboken i Svalbard kirke. Med sirlig håndskrift overlot de sine betraktninger til neste prestemann som skulle betjene den lille kirken lengst mot nord:

Første prestebesøk og innvielse av gravplassen i 1919.

Lørdag 12. juli ankom de to med s/s “Kaprika” til Advent Bay, Spitsbergen, hvor “Store Norske Spitsbergen kulkomp” har sine kulkulgrube og den lille by, Longyear city. Neste dag holdt prof. Sverdrup møte i Arbeidermessens leseværelse, hvor der hadde samlet sig ca. 100 tilhørere, omtrent udelukkende menn. Etter møtet gikk hele forsamlingen ut til en liten gravplads utenfor byen hvor 9 mand var begravet, for at overvære dens indvielse. Det var en underlig og gripende stund det ute

under høi himmel og straalende sol, med vidder og veldige fjeld rundt om.
(Th. Østenstad 1919)

Kirken bygges på rekordtid sommeren 1921

En overordentlig stor glede var det at se at materialerne til kirken kom allerede med en av de første baater vaaren 1921. Omkring 10. juli blev det første spadestikk tat for fundamenterne til kirken, og 50 dage senere stod kirken fuldt færdig, endog indvendig malet.

Peder Sefland (1932 - 35) forteller med innlevelse om sine møter med gruvebus og samfunnet. Møter som er preget både av avstand i mentalitet - men også om en åpenhet i samtalen. Det første møtet:

Så en opplevelse fra en av de aller første dager. Der kommer en mand som ikke er helt "stø" på beina. Skal jeg "praie" ham? Han kommer mig o forkjøpet. "Er dette den nye presten?" - Ja, det er nok det.

Det var bra jeg traff Dere. Hør nu her: den forrige presten... Men hvor mange sjele skal så Dere omvende? Sett ikke fordringene for høit, skal jeg si Dere. Det er "bus" som er her, og vi er bra folk, men alt for meget gudelighet vil vi ikke ha". Og så holdt han en lang formaningstale om hvordan arbeidet mitt burde legges an.

Busens forhold til prest og kirke

...Hvordan stiller så busen sig til prest og kirke? Nærmest avvisende. En ekte bus er gjerne marxist av livsanskuelse, og fra marxismen har han fått alle disse velkjente dogmer mot kirke og kristendom. Disse fremstiller han da med sitt eget farverige gloseforråd, så det ofte virker langt mer slående enn hos den beste skolelærte kommunistagitator. Selv om presten er aldri så "all right" som privatmann, så er han allikevel embedsmann og eo ipsa en snylter på samfundet, dvs. den arbeidende klasse.

Svalbard kirkeråd: Trude Wang (sekretær), Elisabeth Gabrielsen, Jan Haugan, Anne Mari Berge, Rebekka Nordtømme, Svein Mella. Følgende var ikke til stede Heidi Dvergsdal, Frode Skanke, Anna Lena Ekeblad.

Presten om pokerspillet:

Pokerspillet er busens kjæreste fornøielse. Og det er ikke småtter det spilles om. Innsatsene kan ofte være en 800-1000 kr. Og endog høiere men i almindelighet er de lavere. Kortspillet er brakkelivets forbannelse.

Alv Orheim har etter nesten 40 år mer eller mindre fast i Longyearbyen gjort seg noen betraktninger:

Mitt inntrykk er at kirka og Svalbard Turn har vært de viktigste brobyggere mellom byens innbyggere. Ennå mer enn i dag avgjorde arbeidsplassen, og bostedet, hvordan fritiden ble brukt og hvem man omgikk.

Peisestua:

På Huset var det godt med folk, men nesten utelukkende [øltørste] enslige menn, mens Peisestua tiltrakk både familiefolk og brakkeboere. Når ikke øltørsten var for stor fant derfor både jeg og flere andre veien ganske regelmessig til prest Samson Vik og kona Berit. Her vanket vafler, kaker, lesestoff og litt forskjellige innslag: Sjømannsmisjonens velbrukte filmer eller et aktuelt foredrag, bingo spill eller lokale krefter deltok, for eksempel Allan Andersson med tryllekunst, papegøye og en veloppdragen apekatt som alltid skapte liv og røre. Og at Store Norske hadde gratis buss til alle arrangementer tok vi som en selvfølge.

Julekvelden:

Som enslig gruvepraktikant husker jeg spesielt godt julekvelden i 1966 da omtrent to hundre mann, noe få kvinner og flere familier kom til kirka. Denne kvelden var det ikke spart på noe med både sysselmannen og vintersjefen tilstede. Selvsagt vanket alt det gode som hørte jula til, og seks ringer rundt juletreet forteller også om den store oppslutningen julekvelden i Peisestua hadde.

Fellesskapet i gudstjenestene – av og til med bare 5-6 til stede, og Peisestuas preg av allemannseie med en lav dørterskel er kanskje noe av det som sitter sterkest igjen.

Kirkas evne til å leve med byens behov og gi de tilbud som trengs ble tydelig da turistskipet Maksim Gorkiy i 1989 gikk i fast i havisen og flere hundre personer plutselig var i livsfare. Fra å være en av turistseverdighetene, ble Peisestua "nødhavnen" for oppskremt og utslitte passasjerer og med det et godt eksempel på noe av kjernen i det vi forbinder i kirkens budskap.

Kilder:

- Kallsboka 1920 - 1935 Svalbard Kirke.
- Thorleif Fr. Østenstad: Særøppdrag i Nord.
- Helge Ingstad: Landet med de kalde kyster.

Longyearbyen Arbeiderforening

Longyearbyen Arbeiderforening er avd. 142 i Norsk Arbeidsmandsforbund, som er tilsluttet Landsorganisasjonen i Norge (LO). Vi ble stiftet 7. juni 1925. Vi har ca. 475 medlemmer i mange forskjellige yrkesgrupper på Svalbard. Vår hovedoppgave er å organisere lønnstakere, og få opprettet tariffavtaler for medlemmene.

Mye av det som på Svalbard i dag blir oppfattet som selvfølgelig rettigheter, startet som ordninger i tariffavtale som ble forhandlet fram av Longyearbyen Arbeiderforening.

På vegne av alle våre medlemmer, ønsker vi Longyearbyen til lykke med jubileet.

Klar, ferdig, film!

Ser du en naturfilm fra Svalbard, er det mye mulig at Jason Roberts har hatt en finger med i spillet. De siste 15 årene har han lagt til rette for over 30 film- og TV-produksjoner.

Av Mikkel Aanderaa

I 1990 kom australieren Jason Roberts (37) rent tilfeldig til Svalbard. Alt på flyplassen ble han bergtatt av synet utover fjorden, selv om det var mye lenger til Longyearbyen enn han regnet med.

- Jeg hadde jobbet to år i Kautokeino før jeg kjøpte billett til Svalbard. Men flyturen varte og rakk, til slutt spurte jeg flyvertinna om vi ikke snart var framme. På værkartet ligger jo Svalbard rett utenfor Tromsø, humrer Jason.

Likevel ble den tidligere børsmegleren værende i byen. De første sesongene var han mye i felten i arbeid for Norsk Polarinstitutt og Sysselmannen. Der fikk han stadig i oppdrag å filme, og fotografer fra internasjonale TV-stasjoner ville gjerne være med.

- Det var da jeg så at det var et marked for å legge til rette for filming og fotografering på Svalbard, sier han.

God logistikk

Longyearbyen er et ypperlig utgangspunkt for mange produksjoner. Skal man filme tilsvarende villmark andre steder i verden betyr det timer i helikopter for å

komme fram. Her kan teamet gå inn på et godt og varmt hotell når opptakene er ferdige i stedet for å ligge i telt.

Men Jason Roberts så etter hvert at han kunne hjelpe filmteamene enda mer.

- Ved å finne nye vinklinger og skaffe finansiering av prosjektet blir det lettere å få nye kunder. Jeg selger inn nye ideer, men det fører også med seg mye reising til London og Los Angeles, sier Jason. Dessuten legger han til rette for produksjoner i Arktis og Antarktis også.

Populære program

Naturfilmer er populære internasjonalt. Et program som "Blue Planet" på BBC1 kan ha opptil 9 millioner seere. Andre filmer er i tillegg sendt ut på DVD og kan ha blitt sett av 400-500 millioner mennesker verden over.

- Foruten reklame- og naturfilmer prøver jeg nå å dra spillefilmer til Svalbard. James Bond-filmen "Die Another Day" hadde scener herifra, "When the light comes" handlet i sin helhet om fangstmannslivet her. Jeg vil gjøre mitt beste for å få flere slike produksjoner til Svalbard, sier Jason Roberts.

Svalbard Snøscooterutleie AS
GUIDEDE TURER – UMLEIE – SALG SNØSCOOTERE/UTSTYR

SvalSat
gratulerer med
Longyearbyens
100-årsjubileum

KONGSBERG
Kongsberg Satellite Services AS

